

Hoofdstuk 1.

Armoede en sociale uitsluiting ontcijferd

Jill Coene

1. Armoede en sociale uitsluiting in België en de Europese Unie

In 2017 proclameerden het Europees Parlement, de Raad en de Commissie de Europese Pijler van Sociale Rechten (EPSR), die twintig grondbeginselen en rechten bevat rond drie domeinen: gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt; billijke arbeidsvoorwaarden; en sociale bescherming en inclusie. In maart 2021 keurde de Europese Commissie (2021) een actieplan goed om de EPSR in de praktijk te brengen. Drie kerndoelen op het gebied van werkgelegenheid, vaardigheden en sociale bescherming moeten tegen 2030 worden verwezenlijkt. De lidstaten moeten eigen nationale doelstellingen definiëren als bijdrage aan dit gemeenschappelijke streven. Merk op dat de EPSR-principes en de doelstellingen niet bindend zijn, noch individueel afdwingbaar. De doelstellingen zijn:

- ten minste 78% van de bevolking van 20 tot en met 64 jaar moet tegen 2030 een baan hebben;
- ten minste 60% van alle volwassenen zou jaarlijks aan een opleiding moeten deelnemen;
- het aantal mensen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd, moet tegen 2030 met ten minste vijftien miljoen worden verminderd (onder wie minstens vijf miljoen kinderen).

Het aantal mensen in armoede of sociale uitsluiting wordt gedefinieerd als het aantal mensen onder de armoedegrens en/of het aantal mensen dat kampt met 'ernstige materiële en sociale deprivatie' en/of het aantal mensen dat leeft in een gezin met 'zeer lage werkintensiteit'. België schoof als doelstelling naar voren om tegen 2030 het aantal personen in armoede of sociale uitsluiting te doen dalen met 279.000, onder wie 93.000 kinderen.

De EU-SILC-enquête (European Union Statistics on Income and Living Conditions) is de belangrijkste bron voor de monitoring van armoede en sociale uitsluiting. De EU-SILC is een longitudinaal onderzoek waarbij de verschillende Europese lidstaten jaarlijks data

verzamelen inzake inkomens en levensomstandigheden. In ons land staat Statbel, de Algemene Directie Statistiek (FOD Economie) in voor de uitvoering van de EU-SILC; in Europa wordt ze gecoördineerd door Eurostat. Op basis van het Rijksregister worden in op voorhand geselecteerde gemeenten een aantal huishoudens op toevallige wijze geselecteerd. Naast een vragenlijst op het niveau van het huishouden wordt ook elk huishoudlid van 16 jaar en ouder individueel bevraagd. In België gaat het om ongeveer 6.000 huishoudens. Personen die leven in collectieve instellingen (zoals klooster-gemeenschappen, rusthuizen of gevangenissen) worden niet bevraagd. Ook personen zonder wettige verblijfsvergunning en dak- en thuislozen zijn niet opgenomen. In 2019 werden een aantal grondige wijzigingen doorgevoerd in de Belgische SILC. Zo worden sindsdien administratieve data gebruikt voor de meerderheid van de inkomensvariabelen in plaats van surveygegevens en gebeurde er een aanpassing aan de gewichten. De resultaten tot en met 2018 zijn daarom niet vergelijkbaar met de resultaten vanaf 2019 (Statbel, 2020). De BE-SILC maakt sindsdien ook gebruik van een zesjaarlijks in plaats van een vierjaarlijks roterend panel. In 2019 werd een vijfde groep toegevoegd en in 2020 een zesde groep, terwijl geen enkele groep het panel verliet. Vanaf SILC 2021 wordt jaarlijks een zesde van de steekproef vernieuwd. Merk op dat de BE-SILC 2020 niet helemaal vergelijkbaar is met de editie van 2019, 2021 en volgende omdat de COVID-19-pandemie het veldwerk bemoeilijkte (zo vonden sommige interviews telefonisch plaats, waardoor niet iedereen bereikt kon worden) (Statbel, 2021a). Deze bemerkingen moet men steeds in het achterhoofd houden bij het interpreteren van de resultaten.

Aangezien de bevraging bij een steekproef van de bevolking plaatsvindt, moet men deze cijfers met de nodige omzichtigheid benaderen, vooral als er in subcategorieën (bv. leeftijd, huishoudtype) wordt onderverdeeld. Steekproefdata gaan steeds gepaard met een zekere foutenmarge. De inkomensgegevens hebben steeds betrekking op het jaar voorafgaand aan de enquête, terwijl de overige data (bv. over tewerkstelling en materiële deprivatie) betrekking hebben op het enquêtejaar. Op dit ogenblik beschikken we over de resultaten van de BE-SILC 2022 (inkomens 2021).

1.1 Het armoederisico

Inkomensarmoede wordt gemeten aan de hand van het 'relatieve armoederisico' (AROP: *at risk of poverty*). Deze indicator meet het aandeel van de bevolking dat leeft in een gezin met een huishoudinkomen lager dan 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar huishoudinkomen. Het mediaan inkomen is het inkomen dat, na rangschikking van alle inkomens van laag naar hoog, precies in het midden ligt. Het beschikbaar huishoudinkomen omvat alle inkomsten uit arbeid (de lonen van werknemers en de inkomsten uit zelfstandige arbeid), de privé-inkomsten uit investeringen en onroerend goed, de transfers tussen huishoudens en alle sociale transfers (socialezekerheidsuitkeringen en bijstand). Belastingen en te betalen premies worden daarvan afgetrokken. Dat mediaan beschikbaar inkomen wordt omgerekend naar een 'equivalent' beschikbaar inkomen, via de toepassing van de gemodificeerde OESO-equivalentieschaal. Op die manier wordt het inkomen van gezinnen met een verschillende grootte en gezins-

samenstelling toch vergelijkbaar. De gemodificeerde OESO-equivalentieschaal kent een gewicht van 1 toe aan de eerste volwassene in een gezin; iedere bijkomende volwassene krijgt een gewicht van 0,5 en ieder kind jonger dan 14 jaar krijgt een gewicht van 0,3. De volgende alinea zal dat verduidelijken.

Volgens SILC2022 bedroeg in 2021 het mediaan beschikbaar huishoudinkomen in België € 27.314 op jaarbasis. 60% daarvan is € 16.388 per jaar, of afgerond € 1.366 per maand. Dat is de armoederisicogrens voor een alleenstaande. Wie als alleenstaande een inkomen heeft onder die grens, wordt beschouwd als arm. Met toepassing van de gemodificeerde OESO-equivalentieschaal is de armoederisicogrens voor een gezin dat bestaat uit twee volwassenen en twee kinderen € 2.868 per maand. Dit bedrag wordt verkregen door de grens voor alleenstaanden te vermenigvuldigen met een factor 2,1 ($(€ 16.388 * 2,1) / 12 = € 2.868$ per maand). Deze factor 2,1 is de optelsom van 1 (de eerste volwassene) + 0,5 (de tweede volwassene) + 0,3 (het eerste kind) + 0,3 (het tweede kind).

In 2022 leeft 13,2% van de Belgische bevolking (ongeveer 1.516.000 personen) in een gezin met een inkomen onder de armoederisicogrens (tabel A 1). Als we rekening houden met het 95%-betrouwbaarheidsinterval (omdat het over steekproefdata gaat), kunnen we met 95% zekerheid stellen dat het armoederisico in België ligt tussen 12,2% en 14,2%. In het Vlaamse Gewest leefde 7,7% (circa 510.000 personen) met een verhoogd risico op inkomensarmoede, waarbij we met 95% zekerheid kunnen stellen dat dit cijfer ligt tussen 6,4% en 9,0%. In het Waalse Gewest ging het om 17,8% (95%-betrouwbaarheidsinterval tussen 15,9% en 19,7%) en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest om 29,8% van de bevolking (95%-betrouwbaarheidsinterval tussen 26,6% en 33,0%). De tabellen hierna geven enkel de puntschattingen weer, de werkelijke waarden bevinden zich dus steeds tussen bepaalde betrouwbaarheidsmarges.

Tabel A 1 toont ook de evolutie sinds SILC2019. Deze moet met de nodige voorzichtigheid worden bekeken. Zo zijn de SILC-data van 2019 en 2020 moeilijk vergelijkbaar omdat de COVID-19-pandemie het veldwerk bemoeilijkte. Ook bij de daling van het armoederisico tussen 2020 en 2021 speelt een COVID-effect. In normale jaren stijgt doorgaans het mediaan beschikbaar gezinsinkomen en dus ook de armoederisicodrempel. In SILC2021 (inkomen 2020) is het mediaan beschikbaar gezinsinkomen vrij stabiel gebleven. Aan de ene kant is het mediaan inkomen van werknemers amper toegenomen en daalde dat van zelfstandigen (met ongeveer 20%). Het inkomensverlies door COVID-19 lag dus vooral bij de werkende bevolking, maar zij kon die impact enigszins compenseren door steunmaatregelen van de overheid (zoals een werkloosheidsuitkering, een overbruggingsrecht of een andere premie). Aan de andere kant was er bij gepensioneerden, langdurig zieken en langdurig werklozen een licht omgekeerd effect: hun uitkering werd in 2020 geïndexeerd, waardoor de impact van COVID-19 op hun inkomen minder speelt (Statbel, 2023a). In SILC2022 zijn de beschikbare inkomens, en dus ook de armoedredrempel, sterk gestegen, wat wijst op een herstel.

Tabel A 1. Relatieve armoederisico, percentages, België, gewesten en provincies, SILC 2019-2022 (inkomens 2018-2021).

	2019	2020*	2021	2022
België	14,8	14,1	12,7	13,2
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	31,4	27,8	25,4	29,8
Vlaams Gewest	9,8	9,3	7,8	7,7
Waals Gewest	18,3	18,2	17,3	17,8
Provincie Antwerpen	11,9	12,2	10,7	10,7
Provincie Henegouwen	21,3	20,7	19,4	20,4
Provincie Limburg	9,8	9,4	8,2	7,6
Provincie Luik	19,3	18,9	17,9	18,2
Provincie Luxemburg	14,6	17,6	17,5	15,8
Provincie Namen	15,9	15,8	17,2	17,2
Provincie Oost-Vlaanderen	9,8	8,3	6,1	5,4
Provincie Vlaams-Brabant	7,4	7,3	6,3	7,2
Provincie Waals-Brabant	11,2	11,3	9,3	10,1
Provincie West-Vlaanderen	8,9	8,2	6,3	6,7

*: Er is een impact van de COVID-19-crisis op de enquêtegegevens van 2020. Deze zijn daarom niet helemaal vergelijkbaar met die van 2019 en de jaren erna.

Bron: Statbel o.b.v. SILC 2019-2022.

De armoedegrens stijgt (of daalt) automatisch mee wanneer de gemiddelde welvaart stijgt (of daalt). Daarom zou men de evolutie van inkomensarmoede ook in kaart kunnen brengen op basis van een inkomensgrens die is 'vastgezet' op een bepaald tijdstip. De *at-risk-of-poverty rate anchored at a fixed moment in time* geeft het armoederisico in de veronderstelling dat de armoedegrens hetzelfde zou zijn gebleven als in een bepaald jaar (aangepast aan de inflatie). Op basis van deze 'verankerde' armoedegrens (vastgelegd op referentiejaar 2019) blijkt het armoederisico in België te zijn gedaald, van 14,8% in 2019 over 12,4% in 2020, 11,4% in 2021, tot 11,0% in 2022 (niet in tabel).

Naar leeftijd hebben de 65-plussers het hoogste armoederisico (tabel A 2). Naar huishoudtype gaat het vooral om personen die leven in een eenoudergezin, gevolgd door alleenstaanden. Tewerkstelling vormt een belangrijke bescherming tegen armoede, maar toch leeft 3,6% van de werkenden in België in armoede. Bij de werklozen loopt dat op tot 48,5%. Het armoederisico daalt met het opleidingsniveau. Eigenaars hebben een lager armoederisico dan huurders. Personen geboren buiten de Europese Unie hebben een veel hoger armoederisico dan personen geboren in de EU of in België.

Tabel A 2. Relatieve armoederisico, percentages naar geslacht, leeftijd, huishoudtype, activiteitsstatus (bevolking 16+), opleidingsniveau (bevolking 18+), woningbezit en geboorteland (bevolking 16+), België, SILC 2022 (inkomens 2021).

	België
Totaal	13,2
Geslacht	
Man	12,9
Vrouw	13,5
Leeftijd	
0-17 jaar	14,1
18-24 jaar	16,0
25-49 jaar	9,9
50-64 jaar	12,3
65+	17,9
Huishoudtype	
Alleenstaande	20,7
Twee volwassenen (beiden < 65 jaar)	5,7
Twee volwassenen (minstens 1 > 65)	16,3
Eenoudergezin	30,5
Twee volwassenen, één kind	7,6
Twee volwassenen, twee kinderen	6,7
Twee volwassenen, drie of meer kinderen	17,7
Activiteitsstatus	
Werkend	3,6
Werkloos	48,5
Gepensioneerd	15,7
Ander inactief	27,5
Opleidingsniveau¹	
Laaggeschoold	26,2
Middengeschoold	12,9
Hooggeschoold	6,7
Woningbezit²	
Eigenaar	7,6
Huurder	29,1
Geboorteland	
België	10,5
Ander EU27	18,8
Niet-EU27	34,6

1. Opleidingsniveau: Laaggeschoold = geen diploma, diploma lager onderwijs of lager secundair onderwijs. Middengeschoold = hoger secundair onderwijs, 4de graad BSO, 7de jaar ASO/TSO/KSO/BSO; Hooggeschoold = hoger onderwijs of doctoraat.

2. Woningbezit: eigenaars = eigenaars met of zonder hypotheeklening, gratis bewoners; huurders = huurders op private en sociale huurmarkt.

Bron: Statbel en Eurostat o.b.v. SILC 2022.

9,0% van de Belgische bevolking leeft in een gezin dat in langdurige (persistente) armoede verkeert (niet in tabel). Dat wil zeggen dat hij/zij leeft in een gezin dat zowel in 2021 (SILC2022) als in minstens twee van de drie voorgaande jaren een inkomen onder de armoedegrens had.

Zonder de sociale zekerheid (inclusief pensioenen) zou 41,7% van de Belgische bevolking onder de armoededrempel leven. Ook al liggen veel minimumuitkeringen onder de armoederisicogrens (zie verder), een aanzienlijk deel van de bevolking wordt door de sociale zekerheid uit de armoede gehouden.

De Europese armoederisicogrens is gebaseerd op een drempel van 60% van het mediaan inkomen. Naargelang de hoogte van het inkomen kan een gezin dus als 'niet-arm' worden geteld, ook al heeft het een inkomen dat maar enkele euro's boven deze grens ligt. Om deze tekortkoming te ondervangen, zouden we de armoedegrens kunnen leggen op 70%. Dan zou 22,7% van de bevolking in België als 'arm' worden geclassificeerd. Omgekeerd kunnen we de armoedegrens ook strenger maken: 2,8% van de bevolking moet rondkomen met een inkomen dat maar 40% van het mediaan equivalent beschikbaar huishoudinkomen bedraagt.

De relatieve mediane armoederisicokloof leert ons iets over de intensiteit van de armoede. Deze indicator geeft het verschil aan tussen het mediaan equivalente beschikbaar inkomen van personen onder de armoedegrens en de armoedegrens zelf, uitgedrukt als een percentage van die armoedegrens. In België bedraagt die kloof 18,2%. Concreet betekent dit dat de helft van de mensen onder de armoedegrens een inkomen heeft van niet meer dan € 1.117 (in het geval van een alleenstaande).

1.1.1 Gekleurde armoede

Personen die geboren zijn in een ander EU-land of in een land van buiten de EU hebben een hoger armoederisico dan personen geboren in België (tabel A 2). Het geboorteland zegt echter niet alles over de herkomst van een persoon. Kijken we naar de nationaliteit, dan blijkt dat personen met een EU-nationaliteit (20,4%) of een nationaliteit van buiten de EU (36,1%) een hoger armoederisico hebben dan personen met de Belgische nationaliteit (11,7%). Maar ook de nationaliteit zegt nog niet alles. In het Jaarboek van 2011 berekende Statbel het armoederisico naargelang de herkomst aan de hand van een combinatie van nationaliteit en geboorteland (Van Haarlem et al., 2011). De cijfers waren berekend op basis van een gepoolde dataset van SILC 2007, 2008 en 2009. Een update drong zich dus op. We vroegen aan Statbel of er een nieuwe berekening mogelijk was. De nieuwe schattingen zijn methodologisch niet vergelijkbaar met die van Van Haarlem en collega's (2011).

Statbel berekende op basis van de SILC 2020, 2021 en 2022 het armoederisico naar herkomst.¹ Voor elk van deze jaren werd het armoederisico apart berekend per herkomstgroep, vervolgens werd een gemiddelde berekend. Om de herkomst te bepalen, werd de 'herkomstvariabele' van Statbel gebruikt en gekoppeld aan de SILC-respondenten. Volgens deze herkomstvariabele is de herkomst van een persoon gebaseerd op de eigen huidige en

eerst geregistreerde nationaliteit en de eerst geregistreerde nationaliteit van de ouders, gegevens die beschikbaar zijn in het Rijksregister. Voor de volledige methodologie verwijzen we naar de website van Statbel (2023b). Landen werden in regio's ingedeeld volgens de indeling van de Verenigde Naties.² Belangrijk om op te merken is dat het gaat om schattingen.

Tabel A 3 toont de geschatte armoederisico's naargelang de herkomst. Personen met Noord- of West- Europese herkomst hebben een armoederisico dat iets hoger is dan dat van personen met een Belgische herkomst. Ongeveer een vijfde van de Zuid-Europese en Oost-Europese personen leeft in armoede. Bij de personen van niet-Europese en Turkse herkomst stijgt dit naar een op de drie. Van de personen met Marokkaanse roots heeft ongeveer 40% een armoederisico.

Tabel A 3. Schatting van het armoederisico naar herkomst, België, periode 2020-2022.

	AROP	N
België	9%	32.914
Marokko	42%	2.410
Turkije	30%	815
Zuid-Europa	19%	918
Oost-Europa	20%	1.432
Noord- en West-Europa	15%	3.543
Niet-Europees	26%	5.641

Bron: berekening door Statbel, op basis van SILC2020, 2021 en 2022.

1.1.2 Subjectieve armoede

De SILC-enquête peilt ook naar 'subjectieve armoede', de persoonlijke inschatting van de inkomenssituatie. Respondenten beantwoorden de vraag "Met het totale beschikbare inkomen van uw huishouden voor ogen, kan uw huishouden zeer moeilijk, moeilijk, eerder moeilijk, eerder gemakkelijk, gemakkelijk of zeer gemakkelijk rondkomen?". In 2022 gaf 16,9% van de Belgen aan moeilijk of zeer moeilijk de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. Voor eenoudergezinnen (36,9%) en alleenstaanden (26,0%) blijkt dat veel moeilijker, evenals voor laaggeschoolden (29,3%), huurders (35,5%), werklozen (44,9%) en andere inactieven (30,6%).

1.2 Ernstige materiële en sociale deprivatie

Voor de indicator 'ernstige materiële en sociale deprivatie' (SMSD: *severe material and social deprivation*) worden gezinnen bevraagd over hun financiële (on)mogelijkheid om:

- rekeningen op tijd te betalen;
- een week vakantie per jaar buitenshuis te nemen;

- minstens om de twee dagen vlees, kip, vis of een vegetarisch alternatief te eten;
- een onverwachte uitgave te doen;
- zich een eigen wagen te veroorloven;
- het huis voldoende te verwarmen;
- beschadigde of versleten meubels te vervangen.

Daarnaast wordt aan gezinsleden ouder dan 16 jaar gevraagd naar hun individuele financiële (on)mogelijkheid om:

- versleten kleding door nieuwe te vervangen;
- twee paar schoenen in goede staat te hebben;
- thuis toegang tot internet te hebben;
- minstens één keer per maand met vrienden of familie af te spreken om iets te eten of te drinken;
- regelmatig deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten en
- wekelijks een bedrag uit te geven voor persoonlijke behoeften.

Ernstige materiële en sociale deprivatie wordt gedefinieerd als het gedwongen onvermogen om te betalen voor ten minste zeven van de hier genoemde items.

In 2022 leefde 5,8% van de Belgen in een gezin dat zeer ernstig materieel of sociaal gedepriveerd is (zie tabel A 4). In het Vlaamse Gewest was dat 3,2%.

Tabel A 4. Ernstige materiële en sociale deprivatie, België, gewesten en provincies, SILC 2019-2022.

	2019	2020*	2021	2022
België	6,3	6,7	6,3	5,8
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	13,7	13,5	11,5	11,6
Vlaams Gewest	3,6	3,9	4,4	3,2
Waals Gewest	8,6	9,5	8,0	8,7
Provincie Antwerpen	5,3	6,1	6,6	4,5
Provincie Henegouwen	12,1	13,5	11,2	11,6
Provincie Limburg	3,5	3,0	4,5	3,3
Provincie Luik	6,9	6,4	4,7	5,3
Provincie Luxemburg	5,4	5,2	5,4	6,5
Provincie Namen	5,8	7,1	5,5	6,4
Provincie Oost-Vlaanderen	3,9	5,1	4,9	4,0
Provincie Vlaams-Brabant	3,3	3,0	3,6	2,5
Provincie Waals-Brabant	7,3	10,4	11,2	12,2
Provincie West-Vlaanderen	1,0	0,7	0,9	1,0

*: Er is een impact van de COVID-19-crisis op de enquêtegegevens van 2020. Deze gegevens zijn daarom niet helemaal vergelijkbaar met die van 2019 en de jaren erna.

Bron: Statbel o.b.v. SILC 2019-2022.

1.3 Zeer lage werkintensiteit

Een derde indicator van het risico op armoede of sociale uitsluiting is een 'zeer lage werkintensiteit' (LWI: *low work intensity*). De werkintensiteit van een huishouden is de verhouding tussen het totale aantal maanden dat alle leden van het gezin op beroepsactieve leeftijd hebben gewerkt tijdens het referentiejaar en het totale aantal maanden dat zij theoretisch gewerkt zouden kunnen hebben. Als zij minder dan 20% van hun totale potentieel werkten, is er sprake van een zeer lage werkintensiteit. Personen op beroepsactieve leeftijd zijn personen van 18-64 jaar, uitgezonderd studenten tussen 18 en 24 jaar, personen die zichzelf als gepensioneerd beschouwen of die een pensioen ontvangen (behalve wie een overlevingspensioen ontvangt) en personen van 60-64 jaar die inactief zijn en in een huishouden wonen waar het hoofdkomen uit pensioenen bestaat. Een gezin waar niemand werkt, heeft bijvoorbeeld een werkintensiteit van 0; een koppel waar beide partners voltijds werken, heeft een werkintensiteit van 1. Deze indicator wordt berekend voor de bevolking van 0 tot 64 jaar.

In 2022 leefde 11,5% van de Belgen (0-64 jaar) in een gezin met een zeer lage werkintensiteit (tabel A 5). In Vlaanderen was dat 6,1%.

Tabel A 5. Aandeel personen in een gezin met zeer lage werkintensiteit, België, gewesten en provincies, SILC 2019-2022.

	2019	2020*	2021	2022
België	12,8	12,3	11,9	11,5
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	24,2	21,0	22,9	20,4
Vlaams Gewest	7,7	7,9	6,8	6,1
Waals Gewest	17,5	16,9	17,0	18,0
Provincie Antwerpen	9,6	10,4	8,7	7,4
Provincie Henegouwen	23,1	21,8	21,8	23,1
Provincie Limburg	8,3	8,6	8,3	8,2
Provincie Luik	16,6	16,9	15,8	16,6
Provincie Luxemburg	10,8	11,1	11,1	12,6
Provincie Namen	13,7	13,6	14,0	14,9
Provincie Oost-Vlaanderen	7,5	7,2	5,6	5,7
Provincie Vlaams-Brabant	6,6	5,4	4,8	3,6
Provincie Waals-Brabant	12,3	11,5	12,0	12,3
Provincie West-Vlaanderen	6,4	7,0	6,1	5,1

*: Er is een impact van de COVID-19-crisis op de enquêtegegevens van 2020. Deze gegevens zijn daarom niet helemaal vergelijkbaar met deze van 2019 en de jaren erna.

Bron: Statbel o.b.v. SILC 2019-2022.

1.4 Armoede of sociale uitsluiting

Tabel A 6 presenteert de gecombineerde indicator 'risico op armoede of sociale uitsluiting' (*at risk of poverty or social exclusion* of AROPE). Die gaat over personen die leven in een gezin met een inkomen onder de armoederisicogrens, en/of dat ernstig materieel en sociaal gedepriveerd is, en/of dat een zeer lage werkintensiteit heeft.

18,7% van de Belgische bevolking leefde in 2022 in een gezin dat geconfronteerd werd met een risico op armoede of sociale uitsluiting, in Vlaanderen was dat 11,2%.

Tabel A 6. Aandeel personen in gezin dat leeft in armoede of sociale uitsluiting, België, gewesten en provincies, SILC 2019-2022.

	2019	2020*	2021	2022
België	20,0	20,3	18,8	18,7
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	38,9	36,4	35,3	38,8
Vlaams Gewest	13,9	14,2	12,4	11,2
Waals Gewest	24,8	26,0	24,9	25,8
Provincie Antwerpen	16,6	17,9	15,8	14,0
Provincie Henegouwen	29,6	31,0	29,1	30,2
Provincie Limburg	14,8	15,0	13,4	11,5
Provincie Luik	25,2	25,0	23,3	24,2
Provincie Luxemburg	19,4	22,6	22,9	22,5
Provincie Namen	21,7	20,8	21,9	22,2
Provincie Oost-Vlaanderen	13,8	13,6	11,3	10,1
Provincie Vlaams-Brabant	11,5	11,4	10,3	9,5
Provincie Waals-Brabant	16,3	22,4	20,7	22,5
Provincie West-Vlaanderen	11,7	11,4	9,6	9,4

*: Er is een impact van de COVID-19-crisis op de enquêtegegevens van 2020. Deze gegevens zijn daarom niet helemaal vergelijkbaar met deze van 2019 en de jaren erna.

Bron: Statbel o.b.v. SILC 2019-2022.

Tabel A 7 biedt een overzicht van alle indicatoren voor België en de EU27. Het armoederisico slaat op het inkomensjaar 2021, de overige twee indicatoren hebben betrekking op het jaar van de enquête (2022). De tabel rangschikt de lidstaten van laag naar hoog risico voor de AROPE-indicator. Merk op dat elke lidstaat een eigen armoedegrens heeft op basis van nationale inkomens. De levensstandaard in de lidstaten loopt sterk uiteen. Zo bedroeg de armoederisicogrens in 2022 in Bulgarije € 3,227 op jaarbasis, tegenover € 16,388 in België en € 27,186 in Luxemburg.

België behaalde een twaalfde plaats voor het risico op armoede of sociale uitsluiting. Dat heeft te maken met het grote aandeel personen in gezinnen met een zeer lage werkintensiteit, waar ons land de slechtste score behaalt van de hele EU27. Voor het armoederisico moet België maar vijf landen laten voorgaan. Voor de indicator 'ernstige sociale en materiële deprivatie' zit België in de middenmoot met een zestiende plaats.

Tabel A 7. Armoede of sociale uitsluiting in de Europese Unie (in %), 2022.

	AROPE	AROP	LWI	SMSD
Tsjechië	11,8	10,2	4,5	2,1
Slovenië	13,3	12,1	3,8	1,4
Polen	15,9	13,7	3,8	2,8
Finland	16,3	12,7	10,1	1,9
Nederland	16,5	14,5	8,4	2,5
Slowakije	16,5	13,7	3,8	6,3
Cyprus	16,7	13,9	4,1	2,7
Denemarken	17,1	12,4	8,8	3,2
Oostenrijk	17,5	14,8	5,7	2,3
Hongarije	18,4	12,1	6,2	9,1
Zweden	18,6	16,0	8,2	2,3
België	18,7	13,2	11,5	5,8
Luxemburg	19,4	17,4	3,5	2,0
Kroatië	19,9	18,0	6,3	4,0
Malta	20,1	16,7	3,8	4,9
Portugal	20,1	16,4	5,6	5,3
Ierland	20,7	14,0	10,5	5,8
Duitsland	20,9	14,7	9,7	6,1
Frankrijk ²	21,0	15,6	9,9	7,5
EU27 ¹	21,6	16,5	8,3	6,7
Italië	24,4	20,1	9,8	4,5
Litouwen	24,6	20,9	8,3	6,0
Estland	25,2	22,8	5,7	3,3
Spanje	26,0	20,4	8,7	7,7
Letland	26,0	22,5	7,2	7,8
Griekenland	26,3	18,8	9,5	13,9
Bulgarije	32,2	22,9	8,6	18,7
Roemenië	34,4	21,2	4,2	24,3

1. Cijfer voor de Europese Unie met 27 lidstaten, exclusief Verenigd Koninkrijk (schatting).

2. Voorlopige cijfers voor Frankrijk.

Bron: Eurostat o.b.v. EU-SILC 2022.

1.5 Kinderarmoede

Kinderen jonger dan 18 jaar hebben een armoederisico van 14,1% (tabel A 1). In deze sectie bekijken we kinderarmoede op basis van de kansarmoede-index van Kind en Gezin. Tijdens hun contacten met gezinnen (bv. via huisbezoeken) gaan de verpleegkundigen en gezinsondersteuners van Kind en Gezin na of er signalen zijn van kansarmoede op zes domeinen:

- het maandinkomen van het gezin;
- de opleiding van de ouders;
- het stimulatieniveau van de kinderen;

- de arbeidssituatie van de ouders;
- de huisvesting en
- de gezondheid.

Per domein bepaalt Kind en Gezin een ondergrens. Wanneer de leefomstandigheden bij drie of meer van die zes criteria zich op of onder die ondergrens bevinden, wordt het gezin beschouwd als kansarm. De inschatting gebeurt voor alle borelingen met wie Kind en Gezin minstens één contact gehad heeft (+/- 97% van alle borelingen in het Vlaamse Gewest). De registratie gebeurt eenmalig (meestal in de eerste maanden na de geboorte) en is dus een momentopname. Inspanningen of trajecten die in de gezinnen opgezet worden, leiden niet tot een nieuwe beoordeling van de kansarmoede in dat gezin.

47,1% van de kinderen in kansarmoede heeft op drie van de zes levensdomeinen een minder gunstige positie. Bij 19,2% gaat het om minstens vijf levensdomeinen. Van de zes criteria spelen vooral een beperkt inkomen (87,3%), een laag opleidingsniveau van de ouders (80,6%) en de arbeidssituatie van de ouders (78,2%) een rol. 56,8% van de kinderen in kansarmoede heeft een gebrekkige huisvestingssituatie. Gezondheidsproblemen (33,9%) en een laag stimulatie niveau (28,6%) komen minder vaak voor. Bij 57,8% van de kinderen komen (minstens) de drie socio-economische criteria (arbeid, inkomen en opleiding) samen als onvoldoende voor (Agentschap Opgroeien, 2023a).

De kansarmoede-index voor het Vlaamse Gewest voor jaar X wordt als volgt berekend: (het aantal kinderen geboren in jaar X, X-1 en X-2 in een gezin dat leeft in kansarmoede en dat woont in het Vlaamse Gewest op 31 december van het jaar X), gedeeld door (het totale aantal kinderen geboren in die drie jaar en dat woont in het Vlaamse Gewest op 31 december van het jaar X), uitgedrukt in procent. Kinderen die niet in Vlaanderen geboren zijn, maar er wel wonen, worden meegeteld. Door de 'rollende' berekening van de index werken kansarmoedecijfers uit een bepaald geboortjaar drie jaar door op de index. De kansarmoede-index is niet geschikt om het succes of falen van beleidsinspanningen (bv. van lokale besturen) aan te tonen, maar is vooral een signaalindicator die aangeeft dat er inspanningen nodig zijn.

In 2022 bedroeg de kansarmoede-index 12,6%, vrijwel gelijk aan 2021, maar 2,2 procentpunt hoger dan in 2012 (tabel A 8). In de provincie Antwerpen is de kansarmoede-index het hoogst en in Vlaams-Brabant het laagst. Het Agentschap Opgroeien (2023a) stelt vast dat de kansarmoede-index bij kinderen van wie de moeder bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit had, veel hoger is (29,4%) dan bij kinderen met een moeder van Belgische origine (5%).

Tabel A 8. Kansarmoede-index (in %), Vlaams Gewest en provincies, 2012-2022.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Antwerpen	13,4	14,1	14,3	15,3	16,2	17,6	18,0	18,0	17,5	16,1	15,8
Limburg	11	11,2	11,8	12,6	13,8	14,2	14,4	14,3	14,1	13,2	13,4
Oost-Vlaanderen	9,8	11,2	11,6	11,9	12,1	13,0	13,5	13,6	12,9	12,1	12,0
Vlaams-Brabant	5,7	6,1	6,5	7,2	8	8,3	8,3	8,5	8,2	7,6	7,5
West-Vlaanderen	10,3	10,8	10,3	10,5	11,7	12,9	13,2	12,9	12,9	12,5	12,7
Vlaams Gewest	10,4	11,2	11,4	12,0	12,8	13,8	14,1	14,1	13,7	12,7	12,6

Bron: Agentschap Opgroeien.

24,4% van de kinderen in kansarmoede leefde in de grootsteden, 17,1% in de centrumsteden en 7,2% op het platteland (Agentschap Opgroeien, 2023a). Als we de Vlaamse gemeenten rangschikken op basis van de kansarmoede-index, zien we dat die het hoogst is in Blankenberge, Oostende (beide West-Vlaanderen) en Boom (Antwerpen), en het laagst in Maarkedal (Oost-Vlaanderen), Huldenberg (Vlaams-Brabant) en Lichtervelde (West-Vlaanderen) (tabel A 9).

Tabel A 9. Kansarmoede-index (in %) in de tien steden en gemeenten met de hoogste en laagste kansarmoede-index, Vlaams Gewest, 2022.

Top 10 hoogste kansarmoede-index		Top 10 laagste kansarmoede-index	
Maarkedal	0,7	Blankenberge	28,7
Huldenberg	0,8	Oostende	28,6
Lichtervelde	1,2	Boom	27,5
Kalmthout	1,6	Turnhout	26,8
Sint-Genesius-Rode	1,6	Antwerpen	26,7
Oud-Heverlee	1,7	Eeklo	24,1
Herne	1,7	De Panne	23,6
Galmaarden	1,8	Mesen	23,3
Pepingen	1,9	De Haan	23,2
Bever	2,0	Zelzate	21,9

Bron: Agentschap Opgroeien.

Voor meer informatie

Agentschap Opgroeien (Kind en Gezin), Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel, website: <https://www.kindengezin.be/> en <https://www.opgroeien.be/>

Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium (Statbel), North Gate – Koning Albert II-laan 16, 1000 Brussel, telefoon: 0800 120 33, mail: statbel@economie.fgov.be, website: <https://statbel.fgov.be/nl>

Eurostat EU-SILC: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database>

Statistiek Vlaanderen, Havenlaan 88, bus 80, 1000 Brussel, telefoon: 02 553 52 07, website: <http://www.statistiekvlaanderen.be>

2. Inkomensverdeling en vermogen

2.1 Inkomensverdeling

Het is relevant om te weten hoe de inkomens zijn verdeeld over de bevolking. Een vaak gehanteerde maatstaf voor het meten van inkomensongelijkheid is de Gini-coëfficiënt.

Bij een totaal gelijke inkomensverdeling krijgt die de waarde 0. Dan beschikt iedereen over een gelijk inkomen. Omgekeerd krijgt de Gini-coëfficiënt de waarde 100 bij een totaal ongelijke inkomensverdeling. In dat geval is het gehele inkomen in handen van één persoon.

In vergelijking met de buurlanden heeft België de meest gelijke inkomensverdeling (tabel IK 1). De inkomensongelijkheid in ons land bleef de voorbije jaren stabiel (merk op dat de cijfers niet helemaal vergelijkbaar zijn over de jaren heen).

Tabel IK 1. De Gini-coëfficiënt (op basis van het equivalent beschikbaar inkomen), EU-SILC, België en buurlanden, 2012-2022.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
België	26,5	25,9	25,9	26,2	26,3	26,1	25,7	25,1 ^a	25,4	24,1	24,9
Duitsland	28,3	29,7	30,7	30,1	29,5	29,1	31,1	29,7	30,5 ^a	31,2	28,8
Frankrijk	30,5	30,1	29,2	29,2	29,3	28,8	28,5	29,2	29,2 ^a	29,3	29,8 ^b
Luxemburg	28,0	30,4	28,7	28,5	29,6 ^a	29,2	31,3	32,3	31,2 ^a	29,6 ^a	29,5 ^a
Nederland	25,4	25,1	26,2	26,7	26,9 ^a	27,1	27,4	26,8	28,2	26,4	26,3
EU27	30,4	30,6	30,9 ^b	30,8 ^b	30,6 ^b	30,3 ^b	30,4 ^b	30,2 ^b	30,0 ^a	30,2	29,6

a. Breuk in tijdreeks.

b. Schatting.

Bron: Eurostat, EU-SILC.

Uit de EU-SILC kunnen we ook de inkomenskwintielverhouding ($S80/S20$) afleiden. Deze indicator zet het inkomen van de rijkste 20% van de bevolking af tegen dat van de 20% armsten. In België hadden in 2022 de 20% rijksten 3,6 keer zoveel inkomen als de 20% armsten (IK 2).

Tabel IK 2. De inkomenskwintielverhouding (op basis van het beschikbaar inkomen), EU-SILC, België en buurlanden, 2012-2022.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
België	3,95	3,81	3,81	3,83	3,85	3,84	3,79	3,61 ^a	3,65	3,42	3,57
Duitsland	4,30	4,60	5,12	4,80	4,62	4,49	5,07	4,89	4,87 ^a	4,98	4,35
Frankrijk	4,54	4,48	4,27	4,29	4,32	4,31	4,23	4,27	4,42 ^a	4,41	4,6 ^b
Luxemburg	4,13	4,59	4,42	4,26	4,62 ^a	4,56	5,18	5,34	4,99 ^a	4,59 ^a	4,73 ^a
Nederland	3,61	3,58	3,83	3,82	3,93 ^a	3,99	4,05	3,94	4,15	3,88	3,94
EU27	4,98	5,05	5,22 ^b	5,22 ^b	5,16 ^b	5,03 ^b	5,05 ^b	4,99 ^b	4,89 ^a	4,99	4,74

a. Breuk in tijdreeks.

b. Schatting.

Bron: Eurostat, EU-SILC.

2.2 Vermogensverdeling

De SILC-enquête van 2020 peilde via een speciale module naar de schulden en levensstandaard (Statbel, 2021b). 59,2% van de Belgen bleek in staat om te sparen tijdens een typische maand. 32,8% kon net rondkomen met het maandelijkse inkomen, 6,1% moest gebruikmaken van beschikbaar spaargeld en 1,9% moest geld lenen. Voor mensen in armoede was de situatie minder rooskleurig: slechts 22,5% kon sparen tijdens een typische maand, terwijl 61,2% net kon rondkomen, 10,9% een beroep moest doen op het spaargeld en 5,5% moest lenen. 40,3% van de Belgen was niet in staat om met het spaargeld langer dan drie maanden verder te leven volgens dezelfde levensstandaard. 21% gaf aan dezelfde levensstandaard te kunnen aanhouden tussen de drie en de zes maanden, 13,1% zou dat zes tot twaalf maanden kunnen volhouden. 25,7% kon meer dan een jaar dezelfde levensstandaard behouden met het spaargeld. Van de mensen in armoede kon de ruime meerderheid (73,4%) niet langer dan drie maanden verder leven volgens dezelfde levensstandaard.

Om een gedetailleerder beeld te krijgen van de verdeling van vermogens kan men gebruikmaken van de Household Finance and Consumption Survey (HFCS). Die enquête biedt een gedeeltelijk zicht op de vermogensverdeling, want zowel zeer arme als zeer rijke gezinnen worden moeilijk bereikt door enquêteurs of zijn minder geneigd vragen te beantwoorden. In 2020-2021 werd de HFCS voor de vierde keer georganiseerd (de eerste editie vond plaats in 2010, de laatste in 2017). In 2023 volgde een vijfde enquête. De resultaten daarvan zijn nog niet beschikbaar. Tijdens de vorige editie werden 2.130 Belgische gezinnen bevraagd (de Sola Perea & Van Belle, 2022). De dataverzameling werd beïnvloed door de coronacrisis (zo is de steekproef iets kleiner, konden mensen in een collectief huishouden zoals een rusthuis niet bevraagd worden, hebben mensen uit kwetsbare groepen misschien minder durven deelnemen uit angst voor besmetting en schrikte een telefonisch of video-interview sommigen af). De HFCS maakt een onderscheid tussen enerzijds het reële vermogen, zoals de eigen woning, ander vastgoed, voertuigen, waardevolle voorwerpen of het bezit van een eigen zaak, en anderzijds het financiële vermogen, waaronder zicht- en spaarrekeningen, aandelen en obligaties.

Tussen 2017 en 2020-2021 steeg de conditionele mediaanwaarde van het totale vermogen met 2%, tot € 303.000 (de 'conditionele mediaanwaarde' is een mediaan exclusief nulwaarden, d.w.z. zonder rekening te houden met de huishoudens die hebben geantwoord dat zij het genoemde type activa of passiva niet bezitten). Vooral gezinnen uit de laagste vermogens- en inkomenskwintielen gingen erop vooruit. Dat zou kunnen samenhangen met een wijziging in de steekproef, maar kan ook te wijten zijn aan het feit dat meer gezinnen giften of erfenissen ontvingen.

Wat het reële vermogen betreft, is vastgoed, vooral de eigen woning, de belangrijkste vorm. 72% van de Belgen was volgens de HFCS eigenaar. Dat is minder vaak het geval voor gezinnen waarvan het gezinshoofd werkloos of inactief is, eenpersoonsgezinnen, jonge gezinnen en gezinnen in het laagste inkomens- of vermogenskwintiel. De waarde van de eigen woning steeg voor een mediaan gezin met 5%, tot € 296.000.

Wat het financiële vermogen betreft, steeg de waarde voor het mediane gezin met 5%, tot € 28.000. Zicht- en spaarrekeningen zijn de belangrijkste vorm, vooral voor minder welvarende gezinnen, die minder vaak beschikken over andere financiële producten zoals beleggingen.

De helft van de Belgische gezinnen heeft schulden (vooral in de vorm van hypothecaire leningen voor de aankoop van de hoofdverblijfplaats). Bij gezinnen lager in de vermogensverdeling komen andere dan hypothecaire schulden (bv. consumentenkredieten) vaker voor. Het aandeel gezinnen met schulden daalde tegenover 2017 bij gezinnen waar de referentiepersoon jonger dan 35 jaar, zelfstandig of werkloos is. Het aandeel gezinnen met een hoge schuldenlast ten opzichte van het inkomen is gestegen in het tweede inkomenskintiel (en, in mindere mate, voor de 40% rijkste gezinnen), terwijl het daalde in de 20% laagste inkomensgroep.

Om het nettovermogen te berekenen, worden van het totale brutovermogen de schulden afgetrokken. Het mediaan nettovermogen nam tussen de derde en de vierde golf van de HFCS met 9% toe, tot € 242.400. Het nam daarbij sterker toe voor gezinnen uit het eerste kwintiel van de inkomensverdeling en voor gezinnen waarvan de referentiepersoon enkel lager onderwijs heeft genoten. Het mediaan nettovermogen daalde voor gezinnen waarvan de referentiepersoon werkloos of 45 tot 54 jaar oud is. Ongeveer 3% van de Belgische gezinnen had een negatief nettovermogen: hun schulden waren groter dan hun activa. De 20% rijkste gezinnen bezitten 63% van het totale nettovermogen.

Globaal had de coronacrisis weinig impact: de vermogensverdeling bleef relatief stabiel tussen 2017 en 2020-2021. Ongeveer 80% van de Belgische gezinnen vindt dat de COVID-19-crisis geen noemenswaardige invloed had op hun vermogen en inkomen. Voor gezinnen die een effect vermeldden, was dat meestal negatief, al stelden gezinnen bovenaan de vermogens- en inkomensverdeling vaker dat de invloed juist positief was (de Sola Perea & Van Belle, 2022).

Het Household Finance and Consumption Network (HFCN) (2023) plaatst deze cijfers in een Europees vergelijkend perspectief.

Voor meer informatie

Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium (Statbel), North Gate – Koning Albert II-laan 16, 1000 Brussel, telefoon: 0800 120 33, mail: statbel@economie.fgov.be, website: <https://statbel.fgov.be/nl>

Eurostat EU-SILC: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/database>
Nationale Bank van België, de Berlaimontlaan 14, 1000 Brussel, telefoon: 02 221 21 11, mail: info@nbb.be, website: <https://www.nbb.be/nl>

3. Sociale zekerheid en bijstand: hoogte van de minimumuitkeringen

De sociale zekerheid bestaat uit drie stelsels: een stelsel voor werknemers, zelfstandigen en ambtenaren. We behandelen enkel de eerste twee stelsels.

Het stelsel voor werknemers kent zeven takken:

- de rust- en overlevingspensioenen;
- de werkloosheid;
- de arbeidsongevallenverzekering;
- de beroepsziekteverzekering;
- de gezinsbijslag;
- de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen;
- de jaarlijkse vakantie.

De Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) int en beheert de werknemers- en werkgeversbijdragen waarmee de verschillende takken worden gefinancierd. Naast deze bijdragen wordt de sociale zekerheid gefinancierd met algemene belastingmiddelen. Het beheer van deze takken (en in sommige gevallen de uitbetaling van de uitkeringen) gebeurt door parastatale instellingen: de Federale Pensioendienst (FPD), de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), het Federaal Agentschap voor Beroepsrisico's (FEDRIS), het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) en de Rijksdienst voor Jaarlijkse Vakantie (RJV). De kinderbijslag is met de zesde staats hervorming overgedragen aan de gewesten. In Vlaanderen staan vijf uitbetalers in voor de uitbetaling van het Groeipakket: vier private aanbieders (Infino, MyFamily, Kidslife en Parentia) en de publieke uitbetaler FONS.

Zelfstandigen zijn verzekerd voor vijf takken:

- geneeskundige verzorging;
- arbeidsongeschiktheid of invaliditeit;
- moederschapsverzekering;
- gezinsbijslag;
- pensioen en faillissement.

Zij sluiten zich aan bij en betalen sociale bijdragen aan een sociaal verzekeringsfonds voor zelfstandigen of bij de Nationale Hulpkas voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen, beheerd door het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ). Sociale verzekeringsfondsen moeten ook bepaalde uitkeringen uitbetalen: gezinsbijslag, moederschaps hulp, uitkeringen in het kader van de sociale verzekering in geval van faillissement en onvoorwaardelijke pensioenen.

De sociale zekerheid is gebaseerd op het begrip van 'solidariteit' (bv. tussen werkenden en werkzoekenden, gezonden en zieken, gezinnen met kinderen en gezinnen zonder kinderen, jongeren en ouderen). Die solidariteit is gewaarborgd doordat werkende mensen bijdragen moeten betalen in verhouding tot hun loon, de financiering grotendeels gebeurt door de hele gemeenschap en doordat vakbonden, ziekenfondsen en werkgeversorganisaties mee beslissen over verschillende aspecten van het systeem. De sociale bijstand vormt een residueel vangnet voor diegenen die door de mazen van

het net vallen. De hoogte van de bijstandsuitkeringen is niet afhankelijk van werkelijke behoeften, maar van politieke besluitvorming.

In dit onderdeel geven we een overzicht van de hoogte van de (minimale) uitkeringsbedragen, waarna we die vergelijken met de relatieve armoederisicogrens (zie 1.1).

3.1 Gewaarborgd minimumpensioen en overlevingspensioen

De Federale Pensioendienst (FPD) staat in voor de toekenning, de berekening, het beheer en de uitbetaling van de werknemers- en ambtenarenpensioenen, de Inkomensgarantie voor Ouderen en de zelfstandigenpensioenen.

Een te laag pensioen kan verhoogd worden tot het gewaarborgd minimumpensioen als de betrokkene voldoet aan bepaalde loopbaanvoorwaarden. Sinds augustus 2016 zijn de minimumpensioenen voor zelfstandigen en loontrekkenden gelijkgeschakeld. Er wordt rekening gehouden met de duur van de loopbaan en het aantal dagen tewerkstelling per kalenderjaar. In de zomer van 2023 werd een nieuw akkoord bereikt over de pensioenhervorming, waarvan nog niet alle details bekend waren bij het samenstellen van dit hoofdstuk. Het minimumpensioen wordt tegen 2024 geleidelijk opgetrokken richting € 1.500 netto voor een volledige loopbaan (45 jaar). In tabel SZ 1 staan de bedragen voor een volledige loopbaan. Het minimumpensioen zal ook verhogen voor wie een onvolledige loopbaan heeft. Het wordt dan berekend in verhouding tot de duur van de loopbaan (of die van de overleden huwelijkspartner) door de bedragen te vermenigvuldigen met de loopbaanbreuk (gewerkte jaren t.o.v. volledige loopbaan). Het voorstel ligt nog op tafel dat wie vanaf 1 januari 2025 met pensioen gaat, bovenop de huidige maatregelen, twintig jaar gewerkt zal moeten hebben om recht te hebben op het gewaarborgd minimumpensioen.

In geval van overlijden heeft de langstlevende echtgenoot onder bepaalde voorwaarden recht op een overlevingspensioen, gebaseerd op de loopbaan van de overleden partner. De langstlevende die jonger is dan 49 jaar op het moment dat zijn of haar partner overlijdt (in 2023), krijgt geen overlevingspensioen, maar een uitkering die beperkt is in de tijd (de overgangsuitkering). De duur van die overgangsuitkering werd eind 2021 verlengd en hangt af van de gezinssituatie op het moment van het overlijden van de partner: 18 maanden (zonder kinderlast), 36 maanden (als men kinderen heeft van 13 jaar of ouder) of 48 maanden (in andere gevallen, bv. wanneer de kinderen jonger zijn dan 13 jaar of een handicap hebben).

Tabel SZ 1. Bruto-maandbedragen gewaarborgd minimumpensioen en overlevingspensioen/overgangsuitkering¹, vanaf 01/07/2023.

	Alleenstaande	Gezinsbedrag	Overlevingspensioen of overgangsuitkering
Werknemer/Zelfstandige met volledige loopbaan	1.669,74	2.086,52	1.647,43

1. Bedragen aan spilindex 169,23.

Bron: Federale Pensioendienst.

3.2 De minimumwerkloosheidsuitkering en inschakelingsuitkering

De werkloosheidsuitkering bij volledige werkloosheid is afhankelijk van de gezinstoestand, het laatst verdiende loon (berekend op basis van een loongrens indien het een bepaald bedrag zou overschrijden) en het beroepsverleden (het gewerkte aantal dagen als loontrekkende + gelijkgestelde periodes zoals ziekte, vakantiedagen, ...). De uitkering vermindert naargelang de duur van de werkloosheid (degressiviteit van de uitkering). Tabel SZ 2 toont enkel de minimale bedragen van de werkloosheidsuitkering voor verschillende gezinscategorieën. Het optrekken van de minima heeft er overigens toe geleid dat er voor bepaalde degressieve fases niet langer een onderscheid is tussen het minimum- en maximumbedrag (RVA, 2023).

Tabel SZ 2. Minimale bruto-werkloosheidsbedragen per categorie, maandbedragen vanaf 01/11/2023.

	Bedrag
Alleenwonenden	1.381,90
Samenwonenden met gezinslast	1.705,08
Samenwonenden	
- 1 ^e tot 3 ^{de} maand van de werkloosheid	1.330,16
- 4 ^{de} tot 6 ^{de} maand van de werkloosheid	1.227,72
- 7 ^{de} tot 12 ^{de} maand van de werkloosheid	1.227,72
- 13 ^{de} tot 14 ^{de} maand van de werkloosheid	1.017,64
- 15 ^{de} tot 24 ^e maand van de werkloosheid ¹	1.017,64
- 25 ^e tot 30 ^e maand van de werkloosheid ^{1,3}	957,58
- 31 ^e tot 36 ^e maand van de werkloosheid ^{1,3}	897,52
- 37 ^e tot 42 ^e maand van de werkloosheid ^{1,3}	837,20
- 43 ^e tot 48 ^e maand van de werkloosheid ^{1,3}	777,14
- vanaf de 49 ^e maand van de werkloosheid ^{2,3}	717,08

1. Afhankelijk van het aantal jaren beroepsverleden. Twee maanden bijkomend per jaar beroepsverleden. Onder bepaalde voorwaarden behoudt men het bedrag van deze fase onbeperkt.

2. Het minimumbedrag dat steeds wordt toegekend na uitputting van het aantal maanden.

3. Het bedrag wordt verhoogd als de werkzoekende en zijn partner uitsluitend werkloosheidsuitkeringen ontvangen en het dagbedrag van de uitkering van de partner een bepaald bedrag niet overschrijdt.

Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.

Jongeren die niet meer zijn onderworpen aan de leerplicht en die jonger zijn dan 25 jaar, krijgen, na het doorlopen van een beroepsinschakelingstijd van 310 dagen (zondagen niet inbegrepen), onder bepaalde voorwaarden een inschakelingsuitkering. Wie jonger dan 21 jaar is, moet bovendien een diploma, getuigschrift of attest behaald hebben. Het recht op de inschakelingsuitkeringen is beperkt in de tijd, afhankelijk van de gezinssituatie. Voor samenwonenden is dat 3 jaar, voor alleenstaanden, personen met gezinslast of voor wie samenwoont met een partner die enkel recht heeft op een vervangingsinkomen, is dat tot het einde van de maand waarin men 33 jaar wordt. Voor de

drie gezinstypes kan de duur in bepaalde gevallen verlengd worden. Het bedrag van de inschakelingsuitkering varieert naargelang leeftijd en gezinstype. Tabel SZ 3 toont de forfaitaire bedragen van de inschakelingsuitkeringen per categorie.

Tabel SZ 3. Inschakelingsuitkeringen per categorie, forfaitaire bruto-maandbedragen vanaf 01/11/2023.

	Bedrag
Alleenstaanden	
- < 18 jaar	463,84
- 18-20 jaar	729,30
- >= 21 jaar	1.263,34
Samenwonenden	
Gewoon bedrag	
- < 18 jaar	382,46
- vanaf 18 jaar	609,44
Bevoorrecht bedrag ¹	
- < 18 jaar	432,90
- vanaf 18 jaar	695,24
Samenwonenden met gezinslast	1.696,76

1. Wanneer de werkzoekende en zijn partner uitsluitend vervangingsinkomens ontvangen.

Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen.

3.3 De ziekte- en invaliditeitsuitkering

Wie ongeschikt is om te werken ten gevolge van een ziekte, ongeval of ziekenhuisopname krijgt een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Gedurende de eerste twaalf maanden spreekt men van 'primaire arbeidsongeschiktheid'. Vanaf het tweede jaar arbeidsongeschiktheid spreekt men van 'invaliditeit'.

Voor werknemers stemt de uitkering die men ontvangt tijdens het eerste jaar arbeidsongeschiktheid overeen met 60% van het bruto-dagloon, begrensd tot een loonplafond en een bepaald maximum (afhankelijk van de gezinssituatie). De uitkering kan verhoogd worden tot een minimumbedrag. In 2023 is de situatie als volgt. Tijdens de derde maand is er één minimumbedrag van toepassing. Vanaf de eerste dag van de vierde maand tot en met de laatste dag van de zesde maand zijn er drie minimumbedragen naargelang de gezinssituatie en, in het geval van gezinslast, naargelang men regelmatig of onregelmatig werknemer was (dit statuut hangt o.a. af van het aantal gewerkte dagen). Vanaf de eerste dag van de zevende maand gelden andere minima, naargelang de gezinssituatie (gezinsslast, alleenstaande, samenwonende) en naargelang men regelmatig of onregelmatig werknemer was. Dit wordt geleidelijk aangepast zodat vanaf 2024 de minimumuitkering gegarandeerd is vanaf de eerste maand.

De invaliditeitsuitkering (na het eerste jaar arbeidsongeschiktheid) hangt af van de gezinssituatie en bedraagt voor personen met gezinslast 65%, voor alleenstaanden 55% en voor samenwonenden 40% van het bruto-dagloon. De bedragen zijn afhankelijk van de datum waarop iemand arbeidsongeschikt is geworden. De tabel geeft de situatie voor werknemers die arbeidsongeschikt of invalide werden na 1 januari 2022.

Voor de primaire arbeidsongeschiktheid van zelfstandigen geldt een forfaitair uitkeringsbedrag variërend naar de gezinssituatie. Tijdens de periode van invaliditeit hangt het bedrag af van de gezinssituatie en de vraag of het RSVZ de periode van arbeidsongeschiktheid gelijkstelt met periode van activiteit voor de opbouw van pensioenrechten (indien ja: uitkering met 'stopzetting van de onderneming', indien nee: uitkering zonder 'stopzetting van de onderneming').

Werknemers die op 31 december van het voorbije jaar minstens één jaar arbeidsongeschikt waren en nog arbeidsongeschikt zijn in mei van het lopende jaar, krijgen een inhaalpremie uitbetaald. Die bedroeg in mei 2023 € 510,88 voor wie één jaar ongeschikt is en geen gezinslast heeft en € 672,13 voor wie één jaar ongeschikt is en wel gezinslast heeft. Voor wie minstens twee jaar ongeschikt is en geen gezinslast heeft, was dat € 820,07 en € 1.011,01 voor wie wel gezinslast heeft. Voor zelfstandigen bedroeg deze inhaalpremie onafhankelijk van de gezinssituatie € 322,94.

Tabel SZ 4. Bruto-maandbedragen¹ van de uitkering primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit, vanaf 01/11/2023.

	Bedrag
Werknemers	
Primaire arbeidsongeschiktheid	
<i>Niet gelimiteerd minimum vanaf de 1e dag van de 3de maand</i>	1.574,56
<i>Niet gelimiteerd minimum vanaf de 1e dag van de 4de maand</i>	
Regelmatig werknemer met gezinslast	1.986,92
Niet-regelmatig werknemer met gezinslast	1.707,16
Alleenstaanden en samenwonenden	1.574,56
Vanaf de 1e dag van de 7de maand	
Regelmatig werknemer	
- met gezinslast	1.986,92
- alleenstaande	1.574,56
- samenwonende	1.350,18
Niet-regelmatig werknemer	
- met gezinslast	1.707,16
- zonder gezinslast	1.263,08
Invaliditeit	
Regelmatig werknemer	
- met gezinslast	1.986,92
- alleenstaande	1.574,56
- samenwonende	1.350,18
Niet-regelmatig werknemer	
- met gezinslast	1.707,16
- zonder gezinslast	1.263,08

	Bedrag
Zelfstandigen	
Primaire ongeschiktheid	
- met gezinslast	1.986,92
- alleenstaande	1.574,56
- samenwonende	1.207,70
Invaliditeit	
Zonder stopzetting bedrijf	
- met gezinslast	1.986,92
- alleenstaande	1.574,56
- samenwonende	1.350,18
Met stopzetting bedrijf	
- met gezinslast	1.986,92
- alleenstaande	1.574,56
- samenwonende	1.207,70

1. Om dagbedragen om te rekenen naar maandbedragen werd uitgegaan van: dag x 26.

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en invaliditeitsverzekering.

3.4 De sociale bijstand

De sociale bijstand voorziet in maatregelen voor personen met weinig of geen bestaansmiddelen. Er gebeurt steeds een bestaansmiddelenonderzoek door het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW). De sociale bijstand omvat het leefloon, de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) en de tegemoetkomingen aan personen met een handicap.

3.4.1 Leefloon en Inkomensgarantie voor Ouderen

Wie voldoet aan bepaalde voorwaarden en over onvoldoende bestaansmiddelen beschikt, kan een leefloon aanvragen. In het geval dat iemands inkomen lager is dan het leefloon, kan het verschil worden bijgepast. Het bedrag is afhankelijk van de gezinssituatie: alleenstaand, samenwonend (met een of meer personen met wie men het huishouden gemeenschappelijk regelt) of met een gezin ten laste (wanneer er minstens één minderjarig ongehuwd kind is) (zie tabel SZ 5). Als men in dit laatste geval samenwoont met een partner, geldt het bedrag voor beide partners samen. Het equivalente leefloon is financiële steun voor personen die geen recht hebben op een leefloon omdat ze niet aan alle vereisten voldoen (bv. verblijfsstatuut), maar zich wel in een vergelijkbare noodsituatie bevinden.

De Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) is een uitkering voor 65-plussers die niet over voldoende financiële middelen beschikken en aan bepaalde voorwaarden voldoen. De IGO vervangt sinds 2001 het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden. Een laag pensioen kan worden aangevuld met een IGO. Het basisbedrag is van toepassing als de betrokkene zijn hoofdverblijfplaats deelt met een of meer personen. Het verhoogde bedrag wordt toegekend aan aanvragers die alleen wonen (hun hoofdverblijfplaats niet delen met andere personen) (tabel SZ 5).

Tabel SZ 5. Maandbedragen van het leefloon (vanaf 1/11/2023) en de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) (vanaf 01/07/2023).

	Bedrag
Leefloon alleenstaande	1.263,17
Leefloon persoon met gezinslast	1.707,11
Leefloon samenwonende persoon	842,12
IGO alleenstaande	1.489,23
IGO samenwonenden	992,82

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en Federale Pensioendienst.

3.4.2 Tegemoetkomingen voor personen met een handicap

Voor personen met een handicap met beperkte bestaansmiddelen bestaan drie soorten van tegemoetkomingen. De Inkomensvervangende Tegemoetkoming (IVT) is bedoeld voor personen (18-65 jaar) die door hun handicap niet kunnen werken, of die wel werken maar van wie het verdienvermogen een derde of minder is van wat een gezonde persoon op de arbeidsmarkt zou verdienen. Het bedrag van de IVT is afhankelijk van de gezinscategorie, het belastbare gezinsinkomen en de impact van de handicap op het verdienvermogen.

De Integratietegemoetkoming (IT) is bedoeld voor personen (18-65 jaar) met een verminderde zelfredzaamheid, wat betekent dat ze moeilijkheden ervaren bij het uitvoeren van dagelijkse activiteiten zoals koken, eten, zich wassen, poetsen... Het bedrag van de IT is afhankelijk van de gezinsamenstelling, het belastbare gezinsinkomen en de impact van de handicap op het dagelijkse leven. Sinds 1 januari 2021 wordt er voor de IT geen rekening meer gehouden met de inkomsten van de partner om personen niet te ontmoedigen samen te gaan wonen (de 'prijs van de liefde').

Zowel voor de IVT als de IT zijn er uitzonderingen op de minimumleeftijd van 18 jaar (bv. wie jonger is en een handicap kreeg nadat het recht op kinderbijslag wegviel, kan ook een aanvraag indienen). De IVT en de IT kunnen gecombineerd worden.

Voor personen van 65 jaar of ouder met een verminderde zelfredzaamheid en van wie het inkomen bepaalde grenzen niet overschrijdt, bestond de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB). Die werd door de zesde staatshervorming geregionaliseerd. In Vlaanderen werd de THAB vervangen door het zorgbudget voor ouderen met een zorgnood, in Wallonië werd de THAB de *Allocation d'aide aux Personnes Âgées* (APA). In Brussel gaat het om de THAB/APA. In de Duitstalige Gemeenschap werd de THAB op 1 januari 2023 het *Pflegegeld*. Het bedrag van het zorgbudget voor ouderen met zorgnood hangt af van de graad van zorgzwaarte en het gezinsinkomen. Wie voor zijn of haar 65e verjaardag een IVT of IT ontving en met pensioen gaat, kan een zorgbudget aanvragen, maar kan ook zijn/haar recht op het IVT of IT behouden, als dat voordeliger is. Het zorgbudget voor ouderen met een zorgnood kan worden gecombineerd met de andere Vlaamse zorgbudgetten.

De drie tegemoetkomingen betreffen steeds maximumbedragen en die kunnen variëren naargelang de persoonlijke situatie. Tabel SZ 6 toont deze maximumbedragen.

Tabel SZ 6. Maximummaandbedragen van de Inkomensvervangende Tegemoetkoming, de Integratietegemoetkoming en de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden, op 01/11/2023.

	IVT ¹		IT ²		THAB ²
Categorie A	842,39	Categorie I	126,67	Categorie I	103,75
Categorie B	1.263,58	Categorie II	418,96	Categorie II	396,03
Categorie C	1.707,65	Categorie III	666,31	Categorie III	481,51
		Categorie IV	968,32	Categorie IV	566,96
		Categorie V	1.097,79	Categorie V	696,43

1. Categorie A: woont samen met familieleden (1e, 2de, 3de graad) of woont in een aangepaste voorziening of instelling, maar behoudt domicilie bij familieleden (enkel de eerste drie maanden, daarna categorie B); Categorie B: leeft alleen of woont in een aangepaste voorziening of instelling waar men gedomicileerd is; Categorie C: woont samen met iemand aan wie hij/zij niet verwant is in 1e, 2de of 3de graad, of heeft een kind (< 25 jaar) ten laste voor wie hij/zij kinderbijslag ontvangt, onderhoudsgeld ontvangt of betaalt, of heeft co-ouderschap voor een kind of woont in een aangepaste voorziening of instelling, maar behoudt domicilie bij de partner.

2. Categorieën I tot V hangen samen met de graad van zelfredzaamheid.

Bron: DG Personen met een handicap.

3.5 Minimale uitkeringen naast de armoederisicodrempel

De minimumuitkeringen in de sociale zekerheid en de bijstand volstaan meestal niet om boven de armoederisicodrempel uit te komen (tabel SZ 7). Dit geldt zeker voor de bijstandsuitkeringen zoals het leefloon, de IVT en de IGO. Maar ook socialezekerheidsuitkeringen liggen soms onder de armoederisicodrempel, vooral voor koppels (met en zonder kinderen). Alleen voor alleenstaanden met een pensioen of een invaliditeitsuitkering zijn de minima hoog genoeg om hen boven de armoederisicogrens te tillen.

Tabel SZ 7. Sociale uitkeringen als percentage van de armoederisicogrens¹, België, juli 2023 (raming).

	%
Zonder kinderen	
<i>alleenstaande</i>	
- inkomensgarantie voor ouderen	95
- rustpensioen	112
- leefloon	79
- werkloosheid	86
- inkomensvervangende tegemoetkoming	79
- invaliditeit	101
<i>koppel</i>	
- inkomensgarantie voor ouderen	84
- rustpensioen	93
- leefloon	70
- werkloosheid	71
- inkomensvervangende tegemoetkoming	71
- invaliditeit	85
Met kinderen (gemiddelde drie gewesten)	
<i>eenouder</i>	
- leefloon	90
- werkloosheid	86
<i>koppel</i>	
- leefloon	68
- werkloosheid	68
- inkomensvervangende tegemoetkoming	69
- invaliditeit	79

1. De uitkeringshoogte als percentage van de armoederisicogrens gaat uit van het netto beschikbaar gezinsinkomen van uitkeringsgerechtigden, inclusief vakantiegeden, inhaalpremies, gezinsbijslagen en sociale toeslagen en na verrekening van personenbelasting.

De berekening van de gezinsbijslagen gaat uit van kinderen van 2 en 6 jaar (respectievelijk geboren in 2021 en 2017). Voor het jongste kind geldt in Vlaanderen en Wallonië het nieuwe kinderbijslagstelsel. Voor het Brusselse Gewest werd voor elk kind uitgegaan van het voordeligste stelsel.

De armoedelijheid voor het jaar *t* is berekend als 60% van het mediane gestandaardiseerde inkomen volgens de EU-SILC in het jaar *t*+1. Voor 2023 wordt de armoedelijheid geraamd op basis van EU-SILC 2022 (inkomsten 2021) en de HICP (geharmoniseerd indexcijfer van de consumptieprijzen) zoals gepubliceerd door Eurostat (maandcijfers tot en met juni 2023).

Vanwege deze raming is voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van de evolutie sinds 2021. In de voorbije jaren leidde het gebruik van de HICP geregeld tot een te gunstige inschatting van de evolutie van de doelmatigheid van de uitkeringen: het mediaan inkomen en de bijbehorende armoedegrens bleken in het verleden achteraf vaak sterker gestegen te zijn dan de HICP en de kloof tussen de netto uitkeringen en de armoedegrens iets minder gedicht dan oorspronkelijk geraamd. Maar het is onduidelijk of dit ook geldt in periodes van hoge inflatie zoals 2022 en 2023.

Bron: DG Analyse & Monitoring, FOD Sociale Zekerheid. Zie ook FOD Sociale Zekerheid (2023).

Voor meer informatie

Directie-generaal voor Personen met een handicap, Kruidtuinlaan 50, bus 150, 1000 Brussel, telefoon: 0800 98 799, website: <http://handicap.belgium.be>

Federale Overheidsdienst (FOD) Sociale Zekerheid, Administratief Centrum Kruidtuin, Finance Tower, Kruidtuinlaan 50, bus 100, 1000 Brussel, telefoon 02 528 60 11, mail: social.security@minsoc.fed.be; website: <https://socialsecurity.belgium.be/nl>

Federale Pensioendienst (FPD), Zuidertoren, Europaesplanade 1, 1060 Brussel, telefoon: 1765, website: <http://www.sfpd.fgov.be>

POD Maatschappelijke Integratie (POD MI), Administratief Centrum Kruidtuin, Finance Tower, Kruidtuinlaan 50, bus 165, 1000 Brussel, telefoon: 02 508 85 85, mail: vraag@mi-is.be, website: <https://www.mi-is.be>

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), Keizerslaan 7, 1000 Brussel, telefoon: 02 515 44 44, website: <http://www.rva.be>

Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ), Willebroekkaai 35, 1000 Brussel, telefoon: 0800 12 018, mail: info@rsvz-inasti.fgov.be, website: <http://www.rsvz.be>

Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), Galileelaan 5/01, 1210 Brussel, telefoon: 02 524 97 97, website: <http://www.riziv.fgov.be>

4. Bijstand in cijfers

De evolutie van het aantal mensen dat een bijstandsuitkering opneemt, is onderhevig aan een aantal factoren. Niet alleen de evolutie van de behoeften speelt een rol, ook wijzigingen in de wetgeving kunnen deze cijfers beïnvloeden. We behandelen achtereenvolgens het aantal rechthebbenden binnen het stelsel van maatschappelijke integratie (4.1), maatschappelijke hulp (4.2), de Inkomensgarantie voor Ouderen en het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (4.3) en de tegemoetkomingen aan personen met een handicap (4.4).

4.1 Het Recht op Maatschappelijke Integratie

Het OCMW heeft de opdracht om het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) te waarborgen aan iedereen die over onvoldoende bestaansmiddelen beschikt en aan bepaalde voorwaarden voldoet (o.a. met betrekking tot verblijfplaats, nationaliteit, leeftijd, behoeftigheid en werkbereidheid). Het beschikt daarvoor over drie instrumenten: tewerkstelling, een leefloon en/of een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie. De tewerkstellingsmaatregelen werden geregionaliseerd naar aanleiding van de zesde staatshervorming. Zo maakt tewerkstelling via artikel 60, § 7 in Vlaanderen voortaan deel uit van het stelsel Tijdelijke Werkervaring.

De hier vermelde gegevens zijn afkomstig van de POD Maatschappelijke Integratie (POD MI). Het gaat om statistieken gebaseerd op de terugbetalingen die maandelijks worden uitgevoerd door de POD MI aan de OCMW's. Deze cijfers kunnen geraadpleegd worden via de interactieve toepassing Barometer voor Maatschappelijke Integratie. Het maan-

delijkse aantal begunstigden evolueert in de tijd naarmate de OCMW's regularisaties invoeren. Deze worden minder talrijk naarmate de maand in kwestie verder in het verleden ligt. Hierdoor kunnen de cijfers gerapporteerd in het Jaarboek, van jaar op jaar lichtjes afwijken. We geven eerst een algemeen overzicht van het totale aantal begunstigden van het RMI (hier gedefinieerd als begunstigden van een leefloon, tewerkstellingsmaatregel of een installatiepremie in het kader van de wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie (zie verder)). Daarna zoomen we verder in op het leefloon en studenten binnen het leefloon.

Het gemiddelde maandelijkse aantal RMI-ontvangers in België steeg jaarlijks tussen 2007 en 2021 (met uitzondering van 2011) (tabel RMI 1). Het aantal RMI-ontvangers per 1.000 inwoners nam toe van 8,5 in 2007 tot 14,5 in 2021. In 2022 is er voor het eerst sinds lang sprake van een lichte daling, ook het cijfer per 1.000 inwoners nam lichtjes af. Het grootste aandeel (46,4%) woont in het Waalse Gewest; in het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is dat respectievelijk 25,1% en 28,5%. Volgens de POD MI (2020) bestaat er een sterk verband tussen de evolutie van het bruto binnenlands product, de binnenlandse tewerkstelling, het aantal werkzoekenden en het aantal RMI-gerechtigden. Dat werd bijvoorbeeld duidelijk in de nasleep van de financieel-economische crisis van 2008. In de jaren 2015-2017 was er ondanks een positief economisch klimaat toch een stijging van het aantal RMI-gerechtigden, onder andere door een striktere werkloosheidsreglementering. In 2018 en 2019 lag het groeipercentage opnieuw op het niveau van voor de crisis en in 2020 nam het opnieuw toe als gevolg van de coronapandemie.

Tabel RMI 1. Gemiddeld aantal maandelijkse ontvangers van het RMI, absolute cijfers (AC), percentages en per 1.000 inwoners, België & gewesten, 2007-2022.

	Vlaams Gewest		Waals Gewest		Brussels HG		België		
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	per 1.000 inwoners	evolutie (%)
2007	25.321	28,1	40.363	44,8	24.316	27,0	89.999	8,5	-
2008	25.627	27,7	41.385	44,8	25.381	27,5	92.393	8,7	+2,7
2009	28.350	28,1	44.975	44,6	27.433	27,2	100.758	9,4	+9,1
2010	29.610	28,0	47.167	44,6	28.905	27,4	105.682	9,7	+4,9
2011	27.833	26,6	47.772	45,6	29.190	27,9	104.795	9,6	-0,8
2012	26.925	25,5	48.949	46,4	29.711	28,1	105.585	9,6	+0,8
2013	27.742	25,4	50.331	46,1	31.156	28,5	109.230	9,8	+3,5
2014	28.803	25,4	52.078	45,9	32.520	28,7	113.401	10,2	+3,8
2015	31.477	24,6	60.914	47,6	35.474	27,7	127.865	11,4	+12,8
2016	35.656	25,4	66.297	47,2	38.464	27,4	140.416	12,5	+9,8
2017	41.776	27,0	71.762	46,4	41.274	26,7	154.812	13,7	+10,3
2018	42.628	26,8	74.501	46,8	42.053	26,4	159.182	14,0	+2,8
2019	41.895	26,0	76.870	47,6	42.588	26,4	161.353	14,1	+1,4
2020	42.779	25,8	78.701	47,4	44.604	26,9	166.084	14,4	+2,9
2021	42.340	25,3	78.460	46,8	46.855	27,9	167.665	14,5	+1,0
2022	41.134	25,1	76.108	46,4	46.668	28,5	163.911	14,2	-2,2

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen. Bevolkingscijfers Statbel.

Wanneer we binnen het RMI enkel het maandelijks gemiddelde van het aantal leefloon-gerechtigden bekijken, dan zien we dat dit cijfer in 2014 in België de kaap van 100.000 bereikte (tabel RMI 2). Sindsdien is het verder blijven stijgen, tot 155.507 personen in 2021. In 2022 was ook hier voor het eerst sinds lang een lichte daling zichtbaar (-1,9%). Terwijl de jaar-op-jaartoename in België de meeste jaren schommelde tussen 2 en 4% (met een uitschieter in 2009 en 2010), toonden de jaren 2015 tot 2017 sterkere toenames. De toename in 2009 en 2010 hing deels samen met de financieel-economische crisis. De toename sinds 2014 kan volgens de POD MI (2020) onder andere verklaard worden door:

- conjuncturele factoren;
- de groeiende onzekerheid van risicogroepen (laaggeschoolden, deeltijdse werknemers, eenoudergezinnen, allochtonen...);
- nieuwe begunstigen van OCMW-steun, die daarnaast ook andere bestaansmiddelen hebben;
- de transfer naar het RMI van de begunstigen van een equivalente maatschappelijke hulp (n.a.v. hun inschrijving in het bevolkingsregister);
- de transfers naar de OCMW's van werkzoekenden die gesanctioneerd worden door de RVA;
- de wijzigingen in de wetgeving op het vlak van de werkloosheidsverzekering (de beperking in de tijd van de beroepsinschakelingsuitkering, de verlenging van de duur van de beroepsinschakelingsstage tot een jaar voor nieuwe werkzoekenden, de weigering van het recht op inschakelingsuitkeringen naar aanleiding van het niet actief deelnemen aan een aanbod van een individueel inschakelingstraject, de verstrenging van de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen en de invoering van de mogelijkheid om rechthebbenden van inschakelingsuitkeringen uit te sluiten in het kader van de activeringsprocedure van het zoekgedrag);
- de transfer van personen die subsidiaire bescherming genieten vanuit equivalente hulp naar het RMI sinds 1 december 2016.

Ook de stijging van het aantal erkende vluchtelingen, vooral sinds 2015, speelde een rol. In 2018 en 2019 vertraagde het groeiritme, om in 2020 tijdens de coronacrisis weer te stijgen. In 2021 bleef de groei beperkt omdat de impact van de gezondheids crisis op het aantal leefloongerechtigden sterk verminderde (POD MI, 2022).

Tabel RMI 2. Gemiddeld aantal maandelijkse ontvangers van het leefloon, absolute cijfers (AC), percentages en per 1.000 inwoners, België & gewesten, 2007-2022.

	Vlaams Gewest		Waals Gewest		Brussels HG		België		
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	per 1.000 inwoners	evolutie (%)
2007	21.866	27,2	36.349	45,2	22.270	27,7	80.484	7,6	-
2008	22.357	26,9	37.425	45,1	23.292	28,0	83.074	7,8	+3,2
2009	24.943	27,3	40.917	44,9	25.355	27,8	91.215	8,5	+9,8
2010	25.868	27,0	43.021	45,0	26.754	28,0	95.643	8,8	+4,9
2011	24.212	25,5	43.758	46,0	27.059	28,5	95.029	8,7	-0,6
2012	23.283	24,3	44.811	46,8	27.711	28,9	95.805	8,7	+0,8
2013	23.944	24,2	46.069	46,5	29.105	29,4	99.118	8,9	+3,5
2014	24.828	24,2	47.647	46,4	30.272	29,5	102.747	9,2	+3,7
2015	27.187	23,4	55.946	48,2	32.979	28,4	116.112	10,4	+13,0
2016	31.028	24,4	60.471	47,6	35.588	28,0	127.086	11,3	+9,5
2017	36.634	26,1	65.527	46,7	38.007	27,1	140.169	12,4	+10,3
2018	37.465	26,0	68.160	47,2	38.734	26,8	144.358	12,7	+3,0
2019	36.783	25,1	70.627	48,1	39.285	26,8	146.695	12,8	+1,6
2020	38.468	25,1	73.102	47,7	41.840	27,3	153.410	13,3	+4,6
2021	38.293	24,6	72.945	46,9	44.269	28,5	155.507	13,5	+1,4
2022	37.542	24,6	70.851	46,4	44.168	29,0	152.561	13,2	-1,9

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen. Bevolkingscijfers Statbel.

Het Vlaamse Gewest telt dertien centrumsteden. Een centrumstad is een stad die een centrale functie uitoefent voor haar omgeving, zoals op het vlak van werkgelegenheid, zorg, onderwijs, cultuur en ontspanning. Tabel RMI 3 geeft het gemiddelde aantal maandelijkse leefloongerechtigden in de provincies en in de dertien Vlaamse centrumsteden weer. Binnen de provincie Antwerpen vertegenwoordigen de leefloongerechtigden van de stad Antwerpen 48,6% van alle gerechtigden in die provincie. Ook Gent kent een groot aandeel gerechtigden binnen de provincie Oost-Vlaanderen. Het aantal leefloonontvangers per 1.000 inwoners was in 2022 het hoogst in de centrumsteden Gent, Oostende en Mechelen.

Tabel RMI 3. Gemiddeld aantal maandelijkse ontvangers van het leefloon, Vlaamse provincies en centrumsteden, 2022 (absolute cijfers, percentages en per 1.000 inwoners).

	Aantal leefloon- ontvangers	Percentage t.o.v. aantal leefloon- ontvangers in provincie	Aantal leefloon- ontvangers per 1.000 inwoners
Vlaams Gewest	37.542	-	5,6
Provincie Antwerpen	12.072	100	6,4
Antwerpen	5.867	48,6	11,1
Mechelen	1.247	10,3	14,3
Turnhout	638	5,3	13,8
Provincie Vlaams-Brabant	5.353	100	4,6
Leuven	1.141	21,3	11,2
Provincie Limburg	3.403	100	3,8
Genk	433	12,7	6,5
Hasselt	629	18,5	7,9
Provincie Oost-Vlaanderen	10.659	100	6,9
Aalst	660	6,2	7,4
Gent	4.655	43,7	17,6
Sint-Niklaas	1.006	9,4	12,5
Provincie West-Vlaanderen	6.055	100	5,0
Brugge	600	9,9	5,1
Kortrijk	826	13,6	10,6
Oostende	1.147	18,9	16,0
Roeselare	643	10,6	10,0

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen. Bevolkingscijfers Statbel.

Op basis van de jaarcijfers van POD MI (waarbij elke ontvanger slechts eenmaal wordt geteld, ongeacht of deze persoon meermaals in hetzelfde jaar financiële steun heeft genoten) telde België in 2022 214.001 leefloongerechtigden (RMI 4). Bij deze cijfers dient men in het achterhoofd te houden dat een gerechtigde die van categorie verandert tijdens het jaar (gezinscategorie, leeftijdscategorie, nationaliteitsgroep), geteld wordt in elk van de categorieën waarin hij tijdens het jaar is verschenen. Daarom is in tabel RMI 4 het jaartotaal niet gelijk aan de som van de totalen per gezinscategorie, of per leeftijdscategorie of nationaliteitsgroep. De meerderheid van de leefloongerechtigden is alleenstaand, jonger dan 25 jaar en heeft de Belgische nationaliteit. Ook vrouwen zijn in de meerderheid, behalve in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Tabel RMI 4. Profiel van de ontvangers van het leefloon, België & gewesten, 2022.

	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels HG	België
Samenwonend	19.462	35.691	22.657	77.607
Alleenstaand	26.556	41.531	23.368	90.753
Met gezin ten laste	18.879	29.526	15.303	63.254
Man	29.617	44.827	31.262	100.768
Vrouw	30.047	52.772	27.381	113.233
Jonger dan 25 jaar	19.456	35.318	21.313	75.509
25-34 jaar	15.424	22.346	13.853	51.022
35-49 jaar	15.640	25.116	13.344	53.732
50-64 jaar	7.865	13.822	8.404	29.973
65 jaar en ouder	1.279	997	1.501	3.765
Belgische nationaliteit	34.168	77.969	36.098	147.336
Nationaliteit van EU	4.968	6.165	7.648	18.691
Nationaliteit buiten EU	20.922	13.873	15.099	49.207
Totaal	59.664	97.599	58.415	214.001

Bron: POD Maatschappelijke Integratie.

Leefloongerechtigden jonger dan 25 jaar en nieuwe leefloongerechtigden ouder dan 25 jaar moeten een Geïndividualiseerd Project voor Maatschappelijk Integratie (GPMI) afsluiten met het OCMW. Het GPMI is een soort contract met een stappenplan op maat met als doel de kansen op professionele inschakeling te verhogen. Dat kan bijvoorbeeld door het volgen van een opleiding of studies met volledig leerplan. OCMW's mogen op grond van billijkheidsredenen en met het oog op een verhoging van de inschakelingskansen in het beroepsleven aanvaarden dat iemand een studie met volledig leerplan aanvat, hervat of voortzet. Tabel RMI 5 toont de leefloners die een GPMI type student hebben ondertekend en zet die af ten opzichte van het totale aantal leefloongerechtigden. Hun aandeel groeide de voorbije jaren constant en was het grootst in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (19,5%). In Wallonië was dat 17,9% en in Vlaanderen 14,4%.

Tabel RMI 5. Gemiddeld aantal maandelijkse studenten-leeftloners, absolute cijfers (AC) en aandeel in de leefloonpopulatie (%), België & gewesten, 2007-2022.

	Vlaams Gewest		Waals Gewest		Brussels HG		België	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
2007	2.050	9,4	4.813	13,2	2.078	9,3	8.942	11,1
2008	2.147	9,6	5.074	13,6	2.315	9,9	9.536	11,5
2009	2.394	9,6	5.346	13,1	2.489	9,8	10.229	11,2
2010	2.589	10,0	5.749	13,4	2.832	10,6	11.170	11,7
2011	2.532	10,5	5.872	13,4	3.044	11,2	11.447	12,0
2012	2.470	10,6	6.177	13,8	3.272	11,8	11.919	12,4
2013	2.548	10,6	6.567	14,3	3.780	13,0	12.895	13,0
2014	2.721	11,0	6.899	14,5	4.234	14,0	13.854	13,5
2015	2.852	10,5	7.630	13,6	4.676	14,2	15.158	13,1
2016	3.166	10,2	8.744	14,5	5.584	15,7	17.495	13,8
2017	3.712	10,1	9.927	15,1	6.437	16,9	20.076	14,3
2018	4.076	10,9	10.784	15,8	6.918	17,9	21.777	15,1
2019	4.360	11,9	11.260	15,9	7.258	18,5	22.879	15,6
2020	4.805	12,5	11.804	16,2	7.227	17,3	23.836	15,5
2021	5.441	14,2	12.655	17,4	8.039	18,2	26.135	16,8
2022	5.416	14,4	12.647	17,9	8.614	19,5	26.678	17,5

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen.

4.2 Het Recht op Maatschappelijke Hulp

Mensen die niet in aanmerking komen voor het Recht op Maatschappelijke Integratie kunnen een beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH). De OCMW's beschikken over drie instrumenten: financiële steun (equivalent aan het leefloon), tewerkstelling of een tussenkomst in (dringende) medische hulpverlening. Enkel kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven, hebben recht op financiële steun en tewerkstellingsmaatregelen. Personen die illegaal in België verblijven en niet over voldoende bestaansmiddelen beschikken, hebben alleen recht op dringende medische hulp. We geven in dit onderdeel enkel de cijfers voor het equivalente leefloon.

In 2022 ontvingen maandelijks gemiddeld 25.647 personen een equivalent leefloon, van wie 46,3% in Vlaanderen. Dat is een zeer sterke stijging (+126,7%) ten opzichte van 2021 en het is het gevolg van de oorlog in Oekraïne. Personen uit Oekraïne onder tijdelijke bescherming hebben immers recht op een equivalent leefloon. De stijging in 2010 en 2011 is volgens POD MI (2020) te verklaren door de stijging van het aantal regularisaties en de verzaadiging van de opvangstructuren tijdens deze twee jaren. In 2012 daalde het aantal gerechtigden op maatschappelijke hulp, mede door het einde van de crisis in de opvang van nieuwkomers en door nieuwe maatregelen inzake asiel en migratie (o.a. versnelling van de procedures, verstrenging van de voorwaarden inzake gezinshereni-

ging, vermindering van de inkomende stromen, bevordering van het terugkeerbeleid). In 2017 speelde vooral de overdracht van personen die subsidiaire bescherming genieten naar het RMI een rol. In 2018 en 2019 is die daling gestabiliseerd, om in 2020 en 2021 weer lichtjes toe te nemen.

Tabel RMH 1. Gemiddeld aantal ontvangers van een equivalent leefloon, absolute cijfers, percentages en per 1.000 inwoners, België & gewesten, 2007-2022.

Jaar	Vlaams Gewest		Waals Gewest		Brussels HG		België		
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	Per 1.000 inwoners	Evolutie (%)
2007	11.411	44,0	7.808	30,1	6.724	25,9	25.943	2,5	-
2008	7.708	39,3	5.700	29,1	6.210	31,7	19.618	1,8	-24,4
2009	7.481	37,9	5.313	26,9	6.923	35,1	19.717	1,8	+0,5
2010	9.405	38,2	6.528	26,5	8.665	35,2	24.598	2,3	+24,8
2011	9.974	35,2	7.672	27,0	10.719	37,8	28.365	2,6	+15,3
2012	8.916	33,3	7.555	28,2	10.303	38,5	26.773	2,4	-5,6
2013	7.103	32,9	5.950	27,6	8.512	39,5	21.564	1,9	-19,5
2014	6.003	32,8	4.906	26,8	7.396	40,4	18.305	1,6	-15,1
2015	5.577	33,2	4.482	26,7	6.757	40,2	16.817	1,5	-8,1
2016	5.400	33,5	4.329	26,8	6.394	39,7	16.123	1,4	-4,1
2017	3.187	27,4	3.471	29,9	4.960	42,7	11.617	1,0	-27,9
2018	3.240	28,9	3.421	30,5	4.545	40,6	11.206	1,0	-3,5
2019	3.255	29,7	3.406	31,1	4.294	39,2	10.954	1,0	-2,2
2020	3.523	31,4	3.488	31,1	4.210	37,5	11.221	1,0	+2,4
2021	3.682	32,5	3.424	30,3	4.205	37,2	11.311	1,0	+0,8
2022	11.879	46,3	7.080	27,6	6.688	26,1	25.647	2,2	+126,7

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen. Bevolkingscijfers Statbel.

Tabel RMH 2 geeft de jaarcijfers van POD MI (waarbij elke ontvanger van het equivalent leefloon slechts eenmaal wordt geteld, ongeacht of deze persoon meermaals in hetzelfde jaar financiële steun heeft genoten). Hier geldt dezelfde beperking als bij RMI 4, namelijk dat gerechtigden die van categorie veranderen tijdens het jaar, geteld worden in elk van de categorieën waarin ze tijdens het jaar zijn verschenen. Daarom is het jaartotaal niet gelijk aan de som van de totalen per gezinscategorie, of per leeftijds- categorie of nationaliteitsgroep. In 2022 kregen 43.030 personen een equivalent leefloon. De meerderheid is samenwonend, vrouw, 35-49 jaar oud en heeft een nationaliteit van buiten de Europese Unie.

Tabel RMH 2. Profiel van de ontvangers van financiële steun (in %) (RMH), België & gewesten, 2022.

	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels HG	België
Samenwonend	9.679	5.599	4.312	19.328
Alleenstaand	5.192	2.574	3.456	11.125
Met gezin ten laste	7.973	4.201	3.488	15.338
Man	6.796	3.879	3.826	14.298
Vrouw	14.779	7.722	6.870	28.732
Jonger dan 25 jaar	4.603	2.710	2.769	9.931
25-34 jaar	4.523	2.250	2.261	8.836
35-49 jaar	6.736	3.647	3.049	13.127
50-64 jaar	3.716	2.066	1.876	7.529
65 jaar en ouder	1.997	928	741	3.607
Belgische nationaliteit	137	104	155	396
Nationaliteit van EU	149	141	236	523
Nationaliteit buiten EU	21.413	11.453	10.447	42.474
Totaal	21.575	11.601	10.696	43.030

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen.

4.3 De Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) en het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (GIB)

De Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) biedt financiële hulp aan 65-plussers die niet over voldoende middelen beschikken. Sinds 2001 wordt deze uitkering toegekend aan (een groot deel van) de voormalige gerechtigden op een Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (GIB), wanneer de regeling van de IGO gunstiger is voor de betrokkene. De anderen blijven het GIB ontvangen. De tijdsreeksen van de IGO moeten daarom samen met die van het GIB worden bekeken.

Tabel GIB/IGO 1a toont het uitdoven van het GIB-statuut: elk jaar daalt het aantal ontvangers en het aandeel in het totale aantal pensioengerechtigden. Op 1 januari 2022 waren er 109.662 ontvangers van de IGO en kregen nog 1.742 ouderen het GIB. In totaal waren er 111.404 ontvangers, in de oude en nieuwe regeling samen. Van de GIB-ontvangers is negen op de tien vrouw; van de IGO-ontvangers is dat bijna zeven op de tien (GIB/IGO 1a en 1b). Van de gerechtigden op het GIB of IGO combineert de meerderheid dit recht met een pensioen in de regeling voor werknemers, zelfstandigen of ambtenaren. Voor 19.586 respectievelijk 319 personen is het IGO of het GIB de enige bron van inkomen.

Tabel GIB/IGO 1a. Evolutie van het aantal ontvangers van het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (GIB) en van het totale aantal pensioenontvangers, België, 2007-2022 (absolute cijfers en percentages per 01/01).

Jaar	Totaal aantal uitkeringsgerechtigden	Aantal ontvangers van het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden						% in het totale uitkeringsgerechtigden
		Mannen		Vrouwen		Totaal		
		AC	%	AC	%	AC		
2007	1.819.927	3.326	20,5	12.899	79,5	16.225	0,9	
2008	1.833.378	2.800	19,8	11.312	80,2	14.112	0,9	
2009	1.856.017	3.302	18,2	9.910	91,1	12.212	0,7	
2010	1.860.493	1.986	18,2	8.935	81,8	10.921	0,6	
2011	1.884.221	1.671	17,5	7.882	82,5	9.554	0,5	
2012	1.922.163	1.417	16,9	6.966	83,1	8.383	0,4	
2013	1.963.308	1.198	16,4	6.118	83,6	7.316	0,4	
2014	1.999.356	974	15,6	5.274	84,4	6.248	0,3	
2015	2.036.795	795	14,8	4.577	85,2	5.372	0,3	
2016	2.069.508	595	13,2	3.917	86,8	4.512	0,2	
2017	2.092.821	482	12,2	3.465	87,8	3.947	0,2	
2018	2.147.471	399	11,7	3.001	88,3	3.400	0,2	
2019	2.196.890	339	11,5	2.612	88,5	2.951	0,1	
2020	2.231.086	268	10,7	2.227	89,3	2.495	0,1	
2021	2.267.868	201	9,8	1.853	90,2	2.054	0,1	
2022	2.318.265	150	8,6	1.592	91,4	1.742	0,1	

Bron: Federale Pensioendienst en eigen berekeningen.

Tabel GIB/IGO 1b. Evolutie van het aantal ontvangers van de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) en van het totale aantal pensioenontvangers, België, 2007-2022 (absolute cijfers en percentages per 01/01).

Jaar	Totaal aantal uitkeringsgerechtigden	Aantal ontvangers van de Inkomensgarantie voor Ouderen					
		Mannen		Vrouwen		Totaal	
		AC	%	AC	%	AC	% in het totale uitkeringsgerechtigden
2007	1.819.927	23.561	32,5	48.844	67,5	72.405	4,1
2008	1.833.378	25.200	32,8	51.541	67,2	76.741	4,2
2009	1.856.017	28.410	33,0	57.789	67,0	86.199	4,6
2010	1.860.493	29.857	33,8	58.368	66,2	88.225	4,7
2011	1.884.221	31.748	34,1	61.251	65,9	92.999	4,9
2012	1.922.163	32.872	34,2	63.377	65,8	96.249	5,0
2013	1.963.308	34.743	34,3	66.670	65,7	101.413	5,2
2014	1.999.356	36.112	34,2	69.402	65,8	105.514	5,3
2015	2.036.795	37.013	34,2	71.277	65,8	108.290	5,3
2016	2.069.508	37.047	34,3	70.809	65,7	107.856	5,2
2017	2.092.821	35.966	33,9	70.256	66,1	106.222	5,1
2018	2.147.471	36.158	34,7	68.107	65,3	104.265	4,9
2019	2.196.890	36.463	34,5	69.149	65,5	105.612	4,8
2020	2.231.086	36.480	34,4	69.683	65,6	106.163	4,8
2021	2.267.868	37.007	34,5	70.403	65,5	107.410	4,7
2022	2.318.265	37.996	34,6	71.666	65,4	109.662	4,7

Bron: Federale Pensioendienst en eigen berekeningen.

In de regeling rond het GIB vormen alleenstaande, niet-gehuwde vrouwen het merendeel van de vrouwelijke ontvangers (92,6% in 2022) (tabel GIB/IGO 2). Bij de mannelijke ontvangers van het GIB vertegenwoordigt deze groep 78%.

Tabel GIB/IGO 2. Ontvangers van het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden (GIB) naar categorie en geslacht, België, 2022 (absolute cijfers en percentages per 01/01).

	AC	%
1. Mannen		
a. Gehuwd, rustpensioen 'gezin'	29	19,3
b. Gehuwd, rustpensioen 'alleenstaande'	4	2,7
c. Niet-gehuwd, rustpensioen 'alleenstaande'	117	78,0
d. Rust- en overlevingspensioen (gedeelte rust)	0	-
2. Vrouwen		
a. Gehuwd, rustpensioen 'gezin'	2	0,1
b. Gehuwd, rustpensioen 'alleenstaande'	16	1,0
c. Niet-gehuwd, rustpensioen 'alleenstaande'	1.474	92,6
d. Rust- en overlevingspensioen (gedeelte rust)	100	6,3
Totaal	1.742	

Bron: Federale Pensioendienst.

Iets meer dan de helft van de mannelijke IGO-ontvangers komt in aanmerking voor het verhoogde basisbedrag. Bij de vrouwen is dat 82% (tabel GIB/IGO 3).

Tabel GIB/IGO 3. Ontvangers van de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) naar categorie en geslacht, België, 2022 (absolute cijfers en percentages per 01/01).

	AC	%
1. Mannen		
a. Die in aanmerking komen voor de toekenning van het basisbedrag	18.102	47,6
b. Die in aanmerking komen voor de toekenning van het verhoogde basisbedrag	19.597	51,6
c. Niet-verdeelde gevallen	297	0,8
2. Vrouwen		
a. Die in aanmerking komen voor de toekenning van het basisbedrag	12.498	17,4
b. Die in aanmerking komen voor de toekenning van het verhoogde basisbedrag	58.800	82,0
c. Niet-verdeelde gevallen	368	0,5
Totaal	109.662	

Bron: Federale Pensioendienst.

Begin 2022 is 100% van de mannelijke GIB-ontvangers ouder dan 85 jaar; bij de vrouwelijke ontvangers is dat 80,5%. In totaal gaat het voor de GIB-ontvangers over 82,2%. Bij de IGO-doelgroep ligt het percentage ontvangers ouder dan 85 jaar lager: 13,4% voor de totale populatie (tabel GIB/IGO 4).

Tabel GIB/IGO 4. Percentage ontvangers van het Gewaarborgd Inkomen voor Bejaarden en de Inkomensgarantie voor Ouderen naar leeftijd en geslacht, België, 2022 (per 01/01).

Leeftijd	Mannen		Vrouwen		Totaal	
	GIB	IGO	GIB	IGO	GIB	IGO
65-69	0,0	33,9	0,06	27,3	0,06	29,6
70-74	0,0	24,8	0,0	24,4	0,0	24,5
75-79	0,0	17,2	0,0	19,3	0,0	18,5
80-84	0	12,6	19,4	14,7	17,7	13,9
85+	100	11,7	80,5	14,4	82,2	13,4
Totaal	100	100	100	100	100	100

Bron: Federale Pensioendienst.

4.4 Tegemoetkomingen aan personen met een handicap

Vanaf deze editie van het Jaarboek presenteren we in deze rubriek enkel nog cijfers over de inkomensvervangende en integratietegemoetkoming en de geregionaliseerde vroegere tegemoetkomingen voor hulp aan bejaarden. We vermelden geen cijfers meer over

stelsels in uitdoving. Eind 2022 ontvingen 230.703 Belgen van de Directie-Generaal (DG) Personen met een handicap een inkomensvervangende of integratietegemoetkoming, een aantal dat jaar na jaar stijgt (tabel PH 1).

Tabel PH 1. Evolutie van het aantal ontvangers van een Inkomensvervangende of Integratietegemoetkoming (IVT of IT), België, 2007-2022 (absolute cijfers per december en evolutie).

Jaar	Enkel IVT	Enkel IT	Cumulatie IVT/IT	Totaal	
				AC	Evolutie
2007	12.714	54.596	69.923	137.233	-
2008	13.855	55.817	73.356	143.028	+4,2
2009	15.242	59.739	77.703	152.684	+6,8
2010	16.354	62.298	80.010	158.662	+3,9
2011	16.566	59.844	83.661	160.071	+0,9
2012	16.986	62.120	84.230	163.336	+2,0
2013	17.379	62.686	86.838	166.903	+2,2
2014	17.673	64.930	88.084	170.687	+2,3
2015	18.012	68.746	88.658	175.416	+2,8
2016	18.068	71.486	89.898	179.452	+2,3
2017	18.299	72.859	91.737	182.895	+1,9
2018	18.671	76.651	94.819	190.141	+4,0
2019	19.383	82.579	98.364	200.326	+5,4
2020	19.815	85.216	101.228	206.259	+3,0
2021	20.762	90.076	106.461	217.299	+5,4
2022	22.539	93.727	114.437	230.703	+6,2

Bron: FOD Sociale Zekerheid, DG Personen met een handicap.

Sinds de zesde staatshervorming is de vroegere tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB) een bevoegdheid van de regio's. Tabel PH 2 toont de rechthebbenden op een zorgbudget voor ouderen met zorgnood (Vlaanderen), de *Allocation d'aide aux Personnes Âgées* (APA) (Wallonië), en de THAB/APA (Brussel). Het aantal gerechtigden op de voormalige THAB in de Duitstalige Gemeenschap is nog inbegrepen in de cijfers voor Wallonië (de THAB werd er pas vanaf 2023 omgevormd naar het *Pflegegeld*, een bevoegdheid van het ministerie van de Duitstalige Gemeenschap). In België hadden 127.581 personen in 2022 recht op een zorgbudget voor ouderen met zorgnood of een APA (tabel PH 2). Voor de cijfers van voor de regionalisering (periode 2007-2017) verwijzen we naar Coene (2022).

Tabel PH 2. Evolutie van het aantal ontvangers van een zorgbudget voor ouderen met zorgnood (per 1/12), Allocation d'aide aux Personnes Âgées (APA) of tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB/APA), België, 2018-2022 (absolute cijfers).

Jaar	Zorgbudget Vlaanderen	THAB/APA Brussel	APA Wallonië	Totaal
2018	104.714	nb	36.473	nb
2019	101.893	7.267	37.676	146.836
2020	94.662	6.929	35.992	137.583
2021	90.364	7.193	34.434	131.991
2022	87.029	7.191	33.361	127.581

Bron: Agentschap Zorg en Gezondheid, afdeling Vlaamse Sociale Bescherming, AVIQ - Agence pour une Vie de Qualité, Iriscare.

Voor meer informatie

Agentschap Zorg en Gezondheid, Koning Albert II-laan 35, bus 33, 1030 Schaarbeek, telefoon: 02 553 35 00, mail: zorgengezondheid@vlaanderen.be, website: <https://www.zorg-en-gezondheid.be/>

AVIQ – Agence pour une Vie de Qualité, Rue de la Rivelaïne 21, 6061 Charleroi, telefoon: 071 33 77 11, mail: info@aviq.be, website: <https://www.aviq.be/fr>

Directie-generaal voor Personen met een handicap, Kruidtuinlaan 50, bus 150, 1000 Brussel, telefoon: 0800 98 799, website: <http://handicap.belgium.be>

Federale Pensioendienst (FPD), Zuidertoren, Europaesplanade 1, 1060 Brussel, telefoon: 1765, website: <http://www.sfpd.fgov.be>

Iriscare, Belliardstraat 71, bus 2, 1040 Brussel, telefoon: 02 435 64 00, website: <https://www.iriscare.brussels/nl/>

POD Maatschappelijke Integratie (POD MI), Administratief Centrum Kruidtuin, Finance Tower, Kruidtuinlaan 50, bus 165, 1000 Brussel, telefoon: 02 508 85 85, mail: vraag@mi-is.be, website: <https://www.mi-is.be>

5. Consumptie en schulden

5.1 Consumptie

De European Union Household Budget Survey (EU-HBS) is een enquête die peilt naar de consumptiegewoonten van de bevolking (collectieve huishoudens zoals inwoners van woonzorgcentra worden uitgesloten). In België wordt de huishoudbudgetenquête tweejaarlijks afgenomen door Statbel (FOD Economie). Vanaf 2018 bestaat de steekproef uit drie delen: een steekproef als onderdeel van de arbeidskrachtenenquête (EAK); een panelcomponent, waarin huishoudens van de vorige golf van HBS bevraagd worden; en een bijkomende steekproef vanuit het Rijksregister. Er wordt gestreefd naar minstens

5.000 deelnemende huishoudens per jaar. De enquête wordt ook gebruikt voor de berekening van de consumptieprijsindex.

Tabel CS 1 presenteert de Belgische cijfers voor 2022. De gemiddelde uitgaven van huishoudens in België bedroegen € 40.223 in 2022 (in Vlaanderen was dat gemiddeld € 41.180, in Wallonië € 38.707 en in Brussel €39.638). Belgische gezinnen spendeerden 30,7% van hun uitgaven aan de woning (inclusief water, elektriciteit, gas en andere brandstoffen); daarnaast ging 5,7% naar de aankoop van meubelen, huishoudtoestellen en onderhoudsproducten. 13,9% werd gespendeerd aan voeding en niet alcoholische dranken. Ook transport (10,8%) en persoonlijke verzorging en diensten (10,2%) waren belangrijke uitgavenposten.

Als we kijken naar de uitgavenbronnen per inkomenskwartiel, zien we dat in het eerste kwartiel (de 25% laagste-inkomensgezinnen) het grootste deel gaat naar huisvesting (38,2%), voeding en niet alcoholische dranken (14,2%) en persoonlijke verzorging en diensten (10,1%). Naar verhouding geven gezinnen in dit kwartiel meer uit aan huisvesting, voeding en niet alcoholische dranken en communicatie. Hoe hoger op de inkomensladder, hoe kleiner het deel van de huishouduitgaven dat gaat naar huisvesting (26,2% in het vierde kwartiel). Toch blijft het ook de grootste uitgavenpost voor de hogere inkomens. In de hogere kwartielen geeft men naar verhouding dan weer meer uit aan transport, cultuur en vrije tijd, restaurant en horeca, meubels en andere woonbenodigdheden, kleding en schoenen, en opleiding.

Tabel CS 1. Aandeel van de verschillende uitgavenbronnen in de totale uitgave per inkomenskwartiel^a (in %), België, 2022.

	Totaal	Q1	Q2	Q3	Q4
Totale consumptie (in euro)	40.223	26.272	33.965	43.827	56.718
Woning, water, elektriciteit, gas en andere brandstoffen	30,7	38,2	33,9	29,6	26,2
Voeding en niet- alcoholische dranken	13,9	14,2	13,3	14,4	13,9
Transport	10,8	7,6	10,3	11,5	11,9
Persoonlijke verzorging en diensten	10,2	10,1	10,7	10,3	9,9
Cultuur en vrije tijd	7,7	5,7	6,5	7,3	9,7
Restaurant en horeca	7,0	4,9	6,6	6,8	8,4
Meubelen, huishoudtoestellen en onderhoudsproducten	5,7	5,1	4,8	5,8	6,5
Gezondheid	4,8	4,6	4,9	5,4	4,4
Kleding en schoenen	4,0	3,5	3,5	3,9	4,7
Communicatie	2,9	3,8	3,3	2,9	2,3
Alcoholische dranken, tabak, drugs	1,9	1,9	2,1	1,9	1,7
Opleiding	0,3	0,2 ^b	0,2 ^b	0,1	0,4

a. Inkomenskwartielen verdelen de bevolking in vier gelijke groepen, naargelang hun inkomen. De 25% huishoudens met het laagste inkomen (Q1) hebben in de HBS 2022 een inkomen van maximaal € 23.338, gezinnen in kwartiel 2 (Q2) hebben een inkomen tussen € 23.338 en € 36.000, gezinnen in kwartiel 3 (Q3) hebben een inkomen tussen € 36.000 en € 56.280, en de groep 25% rijkste huishoudens (Q4) heeft een inkomen van minstens € 56.280.

b. Dit is een minder betrouwbaar cijfer gezien de kleine steekproef.

Bron: Statbel, Huishoudbudgetenquête 2022 en eigen berekeningen.

5.2 Schulden

De SILC2020-enquête peilde met een aparte module naar de schuldenlast en levensstandaard van de bevolking (Statbel, 2021b). Volgens deze bevraging had 21,6% van de Belgen één lening lopen (met uitzondering van de lening voor de aankoop van de hoofdverblijfplaats), 4,2% had er twee of meer. Extra leningen worden vooral afgesloten voor de aankoop van een auto (57,4%), gevolgd door eigendommen (inclusief meubels, huishoudelijke apparaten en woningdecoratie) (20,6%), dagelijkse uitgaven in levensonderhoud (14,8%), vakantie (6,1%), de financiering van het eigen bedrijf (2,7%), de herfinanciering van een andere lening (2,3%), gezondheidszorg (1,2%) en onderwijs (0,8%). Deze bijkomende leningen beslaan gemiddeld 10% van het beschikbare huishoudinkomen. Alle leningen samen (inclusief de hypotheek voor de eigen woning) nemen gemiddeld een hap van 19% uit het beschikbare inkomen.

Jaarlijks peilt de SILC ook naar achterstallige betalingen. Op basis van SILC2022 blijkt dat 4,2% van de Belgen tijdens de voorbije twaalf maanden minstens een achterstallige betaling had inzake hypotheek/huur, nutsvoorzieningen (gas, elektriciteit, water, verwarming) of leningen (aankopen op afbetaling of andere leningen). Bij personen met een inkomen onder de armoederisicogrens is dat aandeel hoger (10%) dan bij personen met een inkomen boven de armoedegrens (3,3%).

Er bestaan ook administratieve databronnen om de schuldenproblematiek van de bevolking in kaart te brengen. In dit deel lichten we slechts een tipje van de sluier. We rapporteren cijfers van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren, de Vlaamse Regulator voor de Elektriciteits- en Gasmarkt en de Vlaamse Milieumaatschappij. Ook gegevens over de schuldhulpverlening via de erkende diensten voor schuldbemiddeling en de collectieve schuldenregeling komen aan bod.

5.2.1 Kredietschulden

De Centrale voor Kredieten aan Particulieren (CKP) van de Nationale Bank van België (NBB, 2023) registreert wanbetaling op het vlak van consumentenkredieten (leningen op afbetaling, verkopen op afbetaling en kredietopeningen) en hypothecaire kredieten. Een lening op afbetaling is een lening met een bepaalde looptijd en vaste (meestal maandelijkse) termijnen die men kan gebruiken voor uiteenlopende doelen (bv. een reis, aankoop van een auto, renovatie van de woning, ...). Bij een verkoop op afbetaling koopt men een goed of een dienst (bv. een auto, huishoudelektro) en betaalt men deze aankoop in maandelijkse schijven terug. Een kredietopening is een flexibele geldreserve die telkens opnieuw kan worden heropgenomen. Een hypothecair krediet is een lening voor de woning, waarbij de woning als waarborg dient.

In 2008-2009 brak de financieel-economische crisis uit: meer consumenten werden geconfronteerd met betalingsmoeilijkheden en de omvang van het gemiddelde achterstallige bedrag liep op (tabel CS 2). Sinds 2011 hanteert de CKP een aangepaste berekeningswijze, wat een impact heeft op het aantal kredietopeningen en bijgevolg op het aantal achterstallige betalingen. Dat biedt deels een verklaring voor de stijgende cijfers

sinds 2010. Sinds 1 april 2015 kunnen consumenten geen nieuwe kredietovereenkomst meer afsluiten wanneer ze in de Centrale geregistreerd staan voor een totaal achterstallig bedrag van meer dan € 1.000 in het kader van een of meer niet-tijdig afgeloste consumentenkredieten. Voorts werd op 1 april 2020 de minimumdrempel voor de eerste registratie van een wanbetaling verhoogd van € 25 naar € 50. De geregistreerde wanbetalingen waarvan de betalingsachterstand nooit hoger dan € 50 is geweest, moesten daarom geschrapt worden. De daling van het aantal achterstallige kredietovereenkomsten is mede daaraan te wijten. In 2020 konden kredietnemers vanwege de coronacrisis onder bepaalde voorwaarden een betalingsuitstel krijgen voor de terugbetaling van hun krediet. Vooral voor hypothecaire kredieten werd daarvan gebruikgemaakt. Dit uitstel werd aan de Centrale gemeld, maar niet geregistreerd als wanbetaling. Eind juni 2021 hebben de laatste kredieten waarvoor van deze uitstelmogelijkheid gebruik werd gemaakt, hun normale terugbetalingsmodaliteiten hernomen (NBB, 2022).

Tabel CS 2. Aantal achterstallige geregistreerde personen en contracten bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren, België, 2007-2022.

Jaar	Geregistreerde personen	Aantal contracten		Achterstallig of eisbaar bedrag (in duizenden euro's)	
	Consumenten- & hypothecair krediet	Consumenten-krediet	Hypothecair krediet	Consumenten-krediet	Hypothecair krediet
2007	279.429	387.050	24.364	1.238.594	538.371
2008	285.595	390.783	25.107	1.303.531	552.056
2009	300.296	407.697	26.633	1.471.894	682.977
2010	308.803	421.047	27.678	1.593.477	825.553
2011 ^a	319.092	431.519	28.974	1.672.552	876.701
2012	330.129	452.111	30.509	1.750.322	971.452
2013	341.416	471.204	32.340	1.787.326	1.177.106
2014	350.635	488.835	34.005	1.802.917	1.305.496
2015	364.385	513.806	33.709	1.789.162	1.363.667
2016	370.701	522.895	33.041	1.751.770	1.367.002
2017	363.573	509.828	31.286	1.685.278	1.304.443
2018	354.879	492.123	29.755	1.604.028	1.230.625
2019 ^b	336.691	458.874	29.897	1.536.526	1.148.699
2020	315.165	426.046	26.844	1.430.991	1.017.919
2021	291.158	392.055	23.736	1.311.310	933.291
2022	274.899	368.103	21.810	1.260.453	867.891

a. Sinds 2011 moet de geoorloofde debetstand op een rekening (de uitdrukkelijke kredietopening waarbij een kredietgever een consument de mogelijkheid biedt bedragen op te nemen die het beschikbare tegoed op zijn rekening overschrijden) in de CKP worden geregistreerd (dat was voordien niet het geval indien het bedrag van de kredietlijn lager was dan € 1.250 en terug te betalen was binnen drie maanden). Deze wijziging heeft een invloed op het aantal kredietopeningen (een vorm van het consumentenkrediet), waardoor cijfers met betrekking tot consumentenkrediet van voor 2011 niet helemaal vergelijkbaar zijn met die erna.

b. Overeenkomstig het KB van 16 december 2018 moet de eerste registratie van een wanbetaling van een kredietovereenkomst sinds 1 april 2019 betrekking hebben op een bedrag hoger dan € 50, daar waar dat voorheen € 25 was. De daling van het aantal achterstallige kredietovereenkomsten in 2019 is mede daaraan te wijten.

Bron: Nationale Bank van België (2023).

Op 31 december 2022 noteerde de CKP 274.899 kredietnemers met een openstaande betalingsachterstand voor een consumenten- en/of hypothecair krediet, dat wil zeggen 2,7% van de meerderjarige bevolking. Het aantal achterstallige kredietnemers neemt daarmee voor het zesde jaar op rij af (en met -5,6% t.o.v. 2021). Ook het aantal achterstallige contracten daalde tot 368.103. Het totale achterstallige bedrag daalde met 5,2% ten opzichte van vorig jaar en bedraagt € 2,1 miljard. Het gemiddelde achterstallige bedrag per contract bedroeg € 5.459; per persoon betrof het een gemiddeld achterstallig bedrag van € 10.474.

5.2.2 Energieschulden

Om een zicht te krijgen op de problematiek van betalingsmoeilijkheden en afsluitingen van energie verzamelt de Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG) jaarlijks statistieken in het kader van het Vlaamse Energiebesluit. Daarin staat beschreven wat er moet gebeuren als een huishoudelijke afnemer zijn energiefactuur niet betaalt (deze procedures maken deel uit van de zogenaamde sociale openbaredienstverplichtingen). Op 1 juli 2022 traden een aantal wijzigingen aan het Energiebesluit in werking. De aanpassingen zijn erop gericht om sneller te kunnen optreden wanneer een klant financiële moeilijkheden ondervindt en zo verdere schuldoopbouw te vermijden. Tabel CS 3 presenteert de belangrijkste cijfers voor 2022. Naar aanleiding van de sterke stijging van de energieprijzen sinds midden 2021 namen de overheden verschillende maatregelen gericht op de betaalbaarheid van de factuur. De impact daarvan moet men in het achterhoofd houden bij het lezen van de cijfers. Ook is er mogelijk nog een impact van het Coronacharter, dat een aantal energieleveranciers eind mei 2021 ondertekenden. Daarin gaven ze aan soepel te zijn met het opstarten van een afbetalingsplan en voorzichtig te zijn met het opzeggen van een contract bij wanbetaling.

Voor een goed begrip van de procedure bij wanbetaling verwijzen we naar het rapport van de VREG (2023). We sommen de belangrijkste stappen op.

Wie een factuur voor gas of elektriciteit niet tijdig betaalt aan de leverancier, krijgt eerst een herinneringsbrief. Als de klant niet reageert of een intussen opgemaakt afbetalingsplan niet nakomt, volgt een ingebrekestelling (dat hoeft voortaan niet meer aangetekend). Wordt er niet gereageerd of niet correct afbetaald, dan mag de leverancier het contract opzeggen, mits een opzegtermijn van minstens 45 kalenderdagen. De klant kan een contract afsluiten bij een andere leverancier, maar als hij geen nieuw contract sluit, wordt hij na de opzegtermijn verder beleverd door de distributienetbeheerder. In 2022 werden 135.317 afbetalingsplannen bij de leveranciers voor elektriciteit en gas opgestart, het hoogste aantal tot nog toe. In totaal waren er 166.318 afbetalingsplannen lopende (+24% t.o.v. 2021, vooral als gevolg van de sterke prijsstijgingen) (VREG, 2023).

Respectievelijk 2,6% en 2,8% van de huishoudelijke toegangspunten voor elektriciteit/aardgas werden in 2022 beleverd door de netbeheerder (absolute cijfers in tabel CS 3). Daar betaalt men een tarief dat duurder is dan de laagste tarieven op de vrije markt (een 'ontradingstarief' opdat men sneller de stap terug naar een commerciële leverancier zou zetten). Tijdens de energiecrisis was in sommige maanden het tarief bij de

netbeheerder wel goedkoper dan op de markt. Beschermden klanten (rechthebbenden op het sociaal tarief) betalen bij de netbeheerder geen ontradingstarief, maar de sociale maximumprijs. Recht op een sociaal tarief krijgt men wanneer men een bepaalde uitkering of tegemoetkoming heeft (bv. een leefloon). Van 1/2/2021 tot eind juni 2023 kregen klanten met recht op een verhoogde tegemoetkoming tijdelijk recht op de sociale maximumprijs. Vanaf 1/7/2023 betaalt deze groep opnieuw een commercieel tarief (of indien zij klant waren bij de netbeheerder opnieuw een ontradingstarief). In het Vlaamse Gewest werd op 31/12/2022 voor 17% van de aansluitingen voor elektriciteit en 16,9% van de aansluitingen voor aardgas in de commerciële markt de sociale maximumprijs aangerekend. Bij de netbeheerder elektriciteit had 35,2% het beschermd statuut, bij de netbeheerder aardgas was dat 35,4% (absolute cijfers in tabel CS 3).

5.2.2.1 Procedure wanbetaling voor elektriciteit

De procedure wanbetaling bij de netbeheerder voor elektriciteit verloopt als volgt. Als de klant al een digitale meter voor elektriciteit heeft, activeert de netbeheerder onmiddellijk de voorafbetalingsfunctie (voor 1/7/2022 gebeurde dat pas nadat de klant schulden maakte bij de netbeheerder). Als de klant nog geen digitale meter heeft, betaalt hij aan de netbeheerder via voorschotfacturen. Bij wanbetaling volgt een betalingsherinnering en vervolgens een ingebrekestelling. Reageert de klant nog altijd niet, dan wordt een digitale meter met geactiveerde voorafbetalingsfunctie geplaatst. Als de netbeheerder geen toegang krijgt tot de woning, kan de procedure tot afsluiting via de Lokale AdviesCommissie (LAC) worden opgestart. Als het technisch niet mogelijk is om een digitale meter te plaatsen, wordt een klassieke autonome stroombegrenzer geplaatst. Tegen 2025 wordt de autonome stroombegrenzer uitgefaseerd (in 2022 waren er nog slechts 248 klassieke stroombegrenzers). Merk op dat sommige gezinnen meer dan één meter met voorafbetalingsfunctie voor elektriciteit kunnen hebben, bijvoorbeeld omdat ze een aparte meter voor verwarming op elektriciteit hebben. Het aantal gezinnen dat op deze manier elektriciteit afneemt, is daarom lager dan het totale aantal actieve digitale meters met voorafbetalingsfunctie.

Op 31/12/2022 werden 47.583 klanten van de netbeheerder elektriciteit beleverd via een digitale meter met voorafbetalingsfunctie (in totaal waren er 49.168 digitale meters met voorafbetalingsfunctie, 1,7% van alle toegangspunten elektriciteit). De klant kan dan elektriciteit verbruiken als hij budget oplaadt. Als hij niet oplaadt, treedt het noodkrediet in werking (€ 75, jaarlijks geïndexeerd; tussen 1/11/2022 en 30/6/2023 tijdelijk verhoogd naar € 115 naar aanleiding van de energiecrisis). In 2022 maakten 15.515 beschermden en 32.476 niet-beschermden afnemers gebruik van het noodkrediet. Als het noodkrediet is opgebruikt, krijgt de klant elektriciteit via minimale levering (een beperkt vermogen van 2.300 Watt of 10 ampère). De klant wordt dan uitgenodigd om een betalingsregeling te treffen. Als na een eventuele herinnering geen reactie volgt, wordt een verzoek tot afsluiten van de minimale levering ingediend bij de LAC (tussen 1/11/2022 en 30/4/2023 gold een verbod op de uitschakeling van de minimale levering). Als de minimale levering is stopgezet, kan de klant enkel nog elektriciteit verbruiken als hij de digitale meter oplaadt. Dit werd in het verleden een 'naakte budgetmeter' genoemd. De klant krijgt voortaan automatisch opnieuw minimale levering als zijn schul-

den niet langer meer dan € 150 bedragen. Op 31 december 2022 waren er 1.910 meters met voorafbetalingsfunctie waarvan de minimale levering elektriciteit was uitgeschakeld. De VREG (2023) noteert een daling met 94% ten opzichte van 2021. Dat is deels het gevolg van het initiatief van Fluvius om bij de ombouw van de analoge naar de digitale meter de minimale levering opnieuw te activeren bij gezinnen die geen schulden meer hadden, deels een gevolg van de wetswijziging van 1/7/2022, die maakt dat de minimale levering automatisch wordt teruggegeven bij minder dan € 150 schulden, en deels het gevolg van de daling van het aantal dossiers voor uitschakeling van de stroombegrenzer dat door de LAC werd behandeld. De netbeheerder meldt aan het OCMW alle gezinnen die in de periode november tot en met maart niet langer gebruik konden maken van de minimale levering elektriciteit. In die situatie is er een groot risico op zelfafsluiting. In 2022 waren er voor elektriciteit 5.638 gezinnen voor wie de netbeheerder een dergelijke melding bij het OCMW deed (VREG, 2023).

Voor een onbetaald verbruik bij de netbeheerder lager dan € 500 wordt een afbetalingsplan opgestart via de digitale meter. Er wordt dan wekelijks € 5 ingehouden, ongeacht of de klant krediet oplaadt. Als het krediet op de meter negatief wordt, wordt 35% van elke oplading ingehouden voor de terugbetaling van schulden (bv. voor terugbetaling van het noodkrediet). Als de schuld bij de netbeheerder minstens € 500 bedraagt of de klant houdt zich niet aan de afgesproken afbetalingsplannen, wordt het dossier doorgestuurd naar de LAC.

5.2.2.2 Procedure wanbetaling voor aardgas

De procedure wanbetaling voor aardgas bij de netbeheerder verloopt als volgt. De klant betaalt eerst nog via voorschotfacturen. Betaalt de klant niet (tijdig), dan volgt er een betalingsherinnering en vervolgens een ingebrekestelling. Reageert de klant nog steeds niet, dan wordt de analoge meter vervangen door een digitale of wordt, in het geval de klant al een digitale meter heeft, de voorafbetalingsfunctie geactiveerd. De periode tussen de ingebrekestelling en het inschakelen van de voorafbetalingsfunctie werd sinds juli 2022 ingekort van zestig naar twintig kalenderdagen. Als de netbeheerder geen toegang krijgt tot de woning om een digitale meter te plaatsen, kan de procedure tot afsluiting via de LAC worden opgestart. Als het technisch niet mogelijk is om een digitale aardgasmeter te plaatsen, levert de netbeheerder verder via de gewone aardgasmeter.

31.934 van de door de netbeheerder aardgas beleverde klanten op 31/12/2022 heeft een digitale meter met voorafbetalingsfunctie (1,6% van alle toegangspunten gas). De klant kan dan gas verbruiken wanneer hij budget oplaadt. Als hij niet oplaadt, treedt het noodkrediet in werking (€ 75, jaarlijks geïndexeerd; naar aanleiding van de energiecrisis werd dit tijdelijk – van 1/11/2022 tot 30/6/2023 – verhoogd naar € 155). In 2022 maakten 9.379 beschermde en 21.413 niet-beschermde afnemers gebruik van dit noodkrediet. Als de klant in de periode van november tot en met maart gedurende dertig kalenderdagen niet oplaadt en binnen de tien dagen zonder aardgas dreigt te vallen, stuurt de netbeheerder een brief met de vraag om op te laden of, als dat niet lukt of niet nodig is, om contact op te nemen. Als de klant niet oplaadt of geen contact opneemt, informeert de netbeheerder het OCMW. In 2022 werden zo 17.894 gezinnen gerapporteerd aan het

OCMW. Er bestaat geen minimale levering aardgas omdat dat technisch niet mogelijk is. Wel kan een klant in de winterperiode een aanvraag bij het OCMW indienen voor financiële steun. Hij kan dan een bedrag van het OCMW krijgen om de aardgasbudgetmeterkaart weer op te laden. Elk OCMW beslist zelf of het deze maatregel toepast. In de winter van 2021-2022 waren er 6.083 aanvragen voor deze minimumsteun (+11% t.o.v. 2021, wellicht toe te schrijven aan de grote prijsstijgingen voor energie en een iets koudere winter, VREG, 2023). Gemiddeld kreeg een gezin € 402 toegekend.

Voor onbetaald verbruik bij de netbeheerder lager dan € 500 wordt een afbetalingsplan opgestart via de digitale meter (via dezelfde schuldafbouwprocedure als bij wanbetaling elektriciteit bij de netbeheerder). Als de klant een schuld bij de netbeheerder heeft van minstens € 500 of hij houdt zich niet aan de afgesproken afbetalingsplannen, wordt het dossier doorgestuurd naar de LAC.

In specifieke gevallen kan de netbeheerder de elektriciteit- of gastoevoer afsluiten zonder voorafgaand advies van de LAC (bv. bij onveiligheid, fraude of leegstand). Bij wanbetaling moet eerst de LAC geraadpleegd worden. Er geldt een verbod op het afsluiten van elektriciteit en gas in de winterperiode van 1 december tot 1 maart (dit verbod werd vanwege de energiecrisis uitgebreid van 1/11/2022 tot en met 30/4/2023). In 2022 werden 663 toegangspunten elektriciteit en 539 toegangspunten gas afgesloten na een positief LAC-advies. Ten opzichte van 2021 is dat respectievelijk een stijging van 70% en 109%, hoewel die aantallen ver onder die van de periode 2015-2019 liggen (VREG, 2023). Voor elektriciteit is geen toegang tot de installatie van de digitale meter de belangrijkste reden voor afsluiting (90,5%), gevolgd door de weigering of het niet-naleven van een betaalplan (9,5%). Bij aardgas is die verhouding 77,9% en 22,1%.

Tabel CS 3. Sociale statistieken elektriciteit en aardgas, Vlaanderen, 2022.

Aantal huishoudelijke toegangspunten elektriciteit	2.918.914
Aantal huishoudelijke toegangspunten aardgas	2.038.845
Aantal beschermde afnemers elektriciteit	
Commerciële markt	480.347
Netbeheerder	26.424
Aantal beschermde afnemers aardgas	
Commerciële markt	332.001
Netbeheerder	20.179
Leveranciers elektriciteit en aardgas	
Opgestarte afbetalingsplannen in jaar X	135.317
Gemiddelde uitstaande schuld opgestarte afbetalingsplannen	€ 907,73
Totaal aantal lopende afbetalingsplannen in jaar X	166.318
Distributienetbeheerders elektriciteit	
Levering door de netbeheerder	
Aantal huishoudelijke elektriciteitsafnemers beleverd door de netbeheerders op 31/12 wegens wanbetaling	75.165
Aantal huishoudelijke afnemers dat op 31/12 door de netbeheerder werd beleverd met recht op sociale maximumprijs	26.424
Ingeschakelde voorafbetalingsfunctie	
Aantal meters met voorafbetalingsfunctie op 31/12	49.168
Meters met voorafbetalingsfunctie waarvan minimale levering elektriciteit was uitgeschakeld op 31/12	1.910
Klassieke stroombegrenzer	
Aantal ingeschakelde klassieke stroombegrenzers op 31/12	248
Afsluiting	
Aantal toegangspunten dat in de loop van jaar X werd afgesloten, na advies LAC	663
Distributienetbeheerders aardgas	
Levering door de netbeheerder	
Aantal huishoudelijke gasafnemers beleverd door de netbeheerders op 31/12 wegens wanbetaling	57.008
Aantal huishoudelijke afnemers dat op 31/12 door de netbeheerder werd beleverd met recht op de sociale maximumprijs	20.179
Ingeschakelde voorafbetalingsfunctie	
Aantal meters met voorafbetalingsfunctie op 31/12	31.934
'Minimale levering'	
Aantal gezinnen dat tussenkomst OCMW kreeg	6.083
Afsluiting	
Aantal toegangspunten dat in de loop van jaar X werd afgesloten, na advies LAC	539

Bron: VREG (2023).

5.2.3 Drinkwaterschulden

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM, 2022) rapporteert sociale statistieken inzake drinkwater en wanbetaling. De laatst beschikbare cijfers dateren van 2021. De COVID-19-crisis had nog een impact: zo mocht tot 30 mei 2021 geen debietbegrenzing of afsluiting gebeuren (tenzij bij onmiddellijke bedreiging van de volksgezondheid).

Van de 2.761.121 huishoudelijke afnemers in Vlaanderen op 1 januari 2021 waren er 165.368 beschermde klanten die recht hadden op het sociaal tarief (de 'beschermde rechthebbende klanten'). Het betreft 6% van alle drinkwaterklanten. Daarnaast waren er 28.292 beschermde klanten die geen recht hadden op het sociaal tarief (de 'beschermde niet-rechthebbende klanten'). Zij maakten zo'n 1% uit van alle drinkwaterklanten. Alle beschermde klanten genieten een aantal voordelen (zoals een gratis waterscan van de woning, recht op maandelijkse betalingen, geen kosten voor herinneringsbrieven en ingebrekestellingen). Enkel de rechthebbende beschermde klanten genieten daarnaast een sociaal tarief (een korting van 80% op de waterfactuur).

De procedure wanbetaling start wanneer de klant na het verstrijken van de uiterste betaaldatum zijn drinkwaterfactuur niet betaald heeft en een herinneringsbrief ontvangt (de klant kan wel betalingsuitstel aanvragen). Als de klant geen gevolg geeft aan de brief, volgt een aangetekende ingebrekestelling. De klant kan een afbetalingsplan afsluiten met de exploitant, via het OCMW of met een erkende instelling voor schuldbemiddeling. Wanneer de klant niet ingaat op de ingebrekestelling of het afbetalingsplan niet correct betaalt, heeft de exploitant twee mogelijkheden: de schuld invorderen door het opstarten van een procedure via de rechtbank (eventueel voorafgegaan door een minnelijke invordering) of een aanvraag tot begrenzing indienen bij de LAC. In 2020 werd immers de debietbegrenzing ingevoerd: de waterexploitant kan het debiet van de watermeter beperken tot 50 liter per uur. Het is een maatregel die toelaat dat men in geval van betalingsproblemen toch nog water kan verbruiken, vergelijkbaar met de 10 ampère stroombegrenzing. De debietbegrenzer laat niet toe om bijvoorbeeld een wasmachine te draaien of de vaatwasser te gebruiken, en het vullen van een emmer of kookpot duurt erg lang. Het begrenzen van de watertoevoer gebeurt door een medewerker van het waterbedrijf, maar wanneer een digitale meter met afsluitkraan is geïnstalleerd, kan een begrenzing op afstand gebeuren.

De LAC kan een afbetalingsplan opleggen om te vermijden dat de klant begrensd dan wel afgesloten wordt. Als de klant de begrenzing verhindert of manipuleert, binnen de zes maanden na de plaatsing nog geen afbetalingsplan heeft opgestart voor de openstaande schulden, het afbetalingsplan niet nakomt of niet betaalt voor het waterverbruik na de plaatsing van de begrenzing, kan de exploitant een aanvraag tot afsluiting indienen bij de LAC. Zo'n aanvraag kan, behalve in het geval van wanbetaling, ook ingediend worden wanneer de klant de toegang tot de watermeter weigert of weigert om klant te worden terwijl men wel gebruikmaakt van de watervoorziening. In bepaalde gevallen is er geen advies van de LAC nodig, maar verloopt de procedure tot begrenzing of afsluiting via de toezichthoudend ambtenaar leefmilieu (bv. in het geval van een niet-conforme binneninstallatie). Soms is er ook helemaal geen voorafgaande procedure tot afsluiting nodig, bijvoorbeeld bij werken, fraude of een onbewoond pand.

In 2021 ontvingen 258.105 klanten minstens één ingebrekestelling, ongeveer evenveel als in 2020. Er zijn 57.233 aanvragen voor een afbetalingsplan ingediend bij de exploitant, een lichte daling tegenover 2020. 99,5% van de aangevraagde afbetalingsplannen werd toegestaan en daarvan werd 23,4% niet correct nageleefd. Daarnaast werden 8.836 afbetalingsplannen opgelegd door de LAC: de overgrote meerderheid in het kader van een aanvraag tot debietbegrenzing, 85 in het kader van een aanvraag tot afsluiting. 60,3% van de door de LAC opgelegde afbetalingsplannen werd niet correct opgevolgd. Het valt de VMM (2022) op dat afbetalingsplannen die rechtstreeks met de exploitant worden afgesproken, beter nageleefd worden dan de afbetalingsplannen die door de LAC opgelegd worden. De gemiddelde uitstaande schuld bij afbetalingsplannen opgelegd door de LAC (€ 1.432 bij aanvragen tot debietbegrenzing en € 2.205,6 bij aanvragen tot afsluiting) is ook aanzienlijk hoger dan de gemiddelde uitstaande schuld bij afbetalingsplannen bij de exploitant (€ 660,3).

In 2021 vonden 5.495 dagvaardingen door de rechtbank plaats (+7,2% t.o.v. 2020).

Er werden minder dossiers naar de LAC doorgestuurd dan in 2020. Volgens de VMM (2022) heeft dat niet alleen te maken met COVID, maar ook met een nieuwe werkwijze rond LAC-dossiers bij De Watergroep, een grote exploitant. Niet alle aangevraagde dossiers worden behandeld: een aantal dossiers komt niet op de LAC-zitting, bijvoorbeeld omdat de klant inmiddels de openstaande schuld heeft vereffend of een afbetalingsregeling is gestart. Van de behandelde dossiers hadden er 13.209 betrekking op wanbetaling: 12.914 op debietbegrenzing en 295 op afsluiting.

In 2021 werden 777 debietbegrenzings uitvoerd, alle na LAC-advies in het kader van wanbetaling. Het aantal begrenzingen is daarmee sterk gestegen ten opzichte van 2020 (toen 70), maar deze cijfers zijn beïnvloed door de COVID-crisis. Er vonden 195 afsluitingen plaats (140 in 2020). Volgens de VMM (2022) blijft dit cijfer in vergelijking met de jaren daarvoor wel laag. Van de 195 afsluitingen vonden er 12 plaats op basis van een LAC-advies (8 voor wanbetaling, 2 voor weigering tot toegang tot de ruimte waar de watermeter is opgesteld en 2 vanwege een weigering tot het naleven van de procedure overname of vernieuwde indienststelling). Daarnaast vonden 183 afsluitingen plaats zonder LAC-advies, waarvan 143 vanwege wanbetaling (een afsluiting voor wanbetaling zonder advies van de LAC kan voor woningen zonder domiciliëring, meestal tweede verblijven).

Tabel CS 4. Wanbetaling voor de waterfactuur, klanten zonder ondernemingsnummer, Vlaanderen, 2021.

	Aantal	Aantal klanten	% van aantal klanten (N = 2.761.121)
Aantal beschermde klanten		193.660	7,0
Met recht op sociaal tarief		165.368	6,0
Zonder recht op sociaal tarief		28.292	1,0
Wanbetalingsprocedure			
Aantal klanten met minstens 1 ingebrekestelling		258.105	9,3
Aantal aangevraagde afbetalingsplannen via exploitant	57.233		
Aantal afbetalingsplannen door LAC opgelegd	8.836		
i.h.k.v. aanvraag debietbegrenzing	8.751		
i.h.k.v. aanvraag afsluiting	85		
Aantal dagvaardingen rechtbank	5.495		
Door de LAC behandelde dossiers wanbetaling	13.209		
Waarvan wanbetaling i.h.k.v. debietbegrenzing	12.914		
Waarvan wanbetaling i.h.k.v. afsluiting	295		
Debietbegrenzingsen			
Na LAC-advies	777		0,03
Wegens wanbetaling	777		
Wegens weigering toegang tot watermeter	777		
Wegens weigering naleving procedures voor tegensprekelijke overname of voor vernieuwde indienstelling	0		
Zonder LAC	0		
Afsluitingen			
Na LAC-advies	195		0,01
Wegens wanbetaling	12		
Wegens weigering toegang tot watermeter	8		
Wegens weigering naleving procedures voor tegensprekelijke overname of voor vernieuwde indienstelling	2		
Zonder LAC-advies	183		
Wegens wanbetaling	143		
Wegens leegstand	40		
Wegens bedreiging volksgezondheid of fraude	0		

Bron: Vlaamse Milieumaatschappij (2022).

5.2.3 Budget- en schuldhulpverlening

Eind 2021 waren er in Vlaanderen 313 erkende instellingen voor schuldbemiddeling, waarvan 298 OCMW's, 11 Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) en 4 intergemeentelijke instellingen voor schuldbemiddeling (OCMW-verenigingen). Deze diensten moeten jaarlijks een gestandaardiseerde basisregistratie indienen over het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening. Het Steunpunt Mens en Samenleving (SAM) staat in voor de verzameling en de analyse van de gegevens. De recentste data hebben betrekking op 2021.

De diensten bieden in eerste instantie budgethulpverlening aan cliënten die betalingsproblemen hebben en/of moeilijk met geld kunnen omgaan of schulden hebben. Er wordt onderscheid gemaakt tussen budgetbegeleiding (gezinnen krijgen advies over het beheren van hun budget) en budgetbeheer (waarbij de erkende dienst voor schuldbemiddeling het budget van de cliënt geheel of gedeeltelijk beheert). Gezinnen met schulden kunnen bij de erkende diensten voor schuldbemiddeling terecht voor schuldhulpverlening. Een eerste vorm is de schuldbemiddeling. De dienst kan dan als schuldbemiddelaar inlichtingen inwinnen bij de verschillende schuldeisers. Ze kan ook de gegrondheid of de wettelijkheid van de verbintenissen onderzoeken en indien mogelijk een betalingsplan opstellen, het aan de schuldeisers voorleggen en erover onderhandelen, het plan uitvoeren en het verloop ervan nagaan. De schuld kan ook betwist worden. Een tweede vorm van schuldhulpverlening is de collectieve schuldenregeling, een gerechtelijke procedure voor structurele schuldproblemen die moet worden aangevraagd met een verzoekschrift bij de arbeidsrechtbank. Wanneer de voorwaarden vervuld zijn, kan de aanvraag toelaatbaar geacht worden door de rechter en zal ze geregistreerd worden door de Centrale voor Kredieten aan Particulieren. Het doel is om in de mate van het mogelijke de schulden af te betalen. De rechter stelt een schuldbemiddelaar aan die probeert om tot een minnelijke aanzuiveringsregeling te komen. Het inkomen van de cliënt wordt beheerd door de schuldbemiddelaar, de cliënt krijgt enkel een leefgeld om in zijn dagelijkse behoeften te voorzien. Wanneer een minnelijke aanzuiveringsregeling niet lukt, kan de rechter een gerechtelijke aanzuiveringsregeling of een totale kwijtschelding van schulden opleggen. In deze gevallen worden alle voor beslag vatbare goederen (zoals de woning, een auto, een tv...) verkocht om een deel van de schuld af te lossen. De schuldbemiddelaar kan een erkende dienst voor schuldbemiddeling zijn, maar ook een externe schuldbemiddelaar (meestal advocaten). Budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling en collectieve schuldenregeling kunnen met elkaar worden gecombineerd (ook gespreid in de tijd).

In 2021 kregen 52.139 gezinnen budgethulpverlening en/of schuldhulpverlening (tabel CS 5), een daling met 3,3% tegenover 2020. Het bovenste gedeelte van de tabel toont gezinnen waar geen procedure collectieve schuldenregeling liep. Dit subtotaal daalde in 2021 met 2,8% tegenover een jaar eerder. De grootste groep is terug te vinden onder 'schuldbemiddeling en budgetbeheer'. Bij 8.688 gezinnen liep een procedure collectieve schuldenregeling, een daling met 5,5% tegenover 2020.

SAM vzw (2022a) rapporteert ook het aantal ingezette hulpverleningsmodules naar gelang de vorm (niet in tabel). Over de periode 2018– 2021 daalt vooral het aandeel budgetbeheer en schuldbemiddeling. Een deel van de verklaring ligt volgens SAM bij de coronacrisis. Kwetsbare burgers kregen extra steunmaatregelen vanuit de overheid, waardoor mogelijk de vraag naar budget- en schuldhulpverlening minder groot was. Ook was de drempel naar hulpverlening mogelijk groter door de overschakeling op digitale hulpverlening of hulpverlening op afstand als gevolg van de lockdowns. Andere mogelijke verklaringen zijn bijvoorbeeld het feit dat cliënten sneller dan vroeger zelf de weg naar collectieve schuldenregeling vinden of ernaar worden doorverwezen, het feit dat de hulpverlening complexer wordt en meer tijd en energie vergt, waardoor nieuwe dossiers minder snel kunnen worden opgestart, personeelstekorten, -verloop en -wissels, onvoldoende motivatie van de cliënten, enzovoort (SAM vzw, 2022b).

Tabel CS 5. Aantal gezinnen in budgethulpverlening, schuldbemiddeling of collectieve schuldenregeling bij de erkende diensten voor schuldbemiddeling, Vlaanderen, 2018-2021.

	2018	2019	2020	2021
Gezinnen voor wie geen procedure collectieve schuldenregeling liep				
Budgetbegeleiding (uitsluitend)	5.288	4.768	4.864	4.633
Budgetbeheer (uitsluitend)	12.656	13.069	12.569	12.260
Budgetbegeleiding- en beheer	887	887	789	843
Schuldbemiddeling (uitsluitend)	9.779	10.345	9.688	8.949
Schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	3.014	2.923	3.029	3.246
Schuldbemiddeling en budgetbeheer	13.871	13.078	12.636	12.396
Schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	1.096	1.206	1.149	1.124
<i>Subtotaal</i>	46.591	46.276	44.724	43.451
Gezinnen voor wie een procedure collectieve schuldenregeling liep				
Erkende dienst als bemiddelaar	3.517	3.443	3.251	3.099
Externe dienst als bemiddelaar	6.760	6.456	5.941	5.589
<i>Subtotaal</i>	10.277	9.899	9.192	8.688
Algemeen totaal	56.868	56.175	53.916	52.139

Bron: SAM vzw (2022a).

SAM vzw (2022a) vraagt de erkende diensten voor schuldbemiddeling in de jaarlijkse basisregistratie of zij tendensen vaststellen in het profiel van cliënten. Door wijzigingen in de codering van de antwoorden zijn vergelijkingen over de loop van de tijd niet voor alle groepen mogelijk. Wel merken de diensten in 2021 opnieuw een toename van het aantal multiprobleemgezinnen en van nieuwkomers. Ongeveer de helft van de erkende instellingen merkt ook een nieuwe groep van cliënteel op: tweeverdieners en mensen met een degelijk loon. De meestvoorkomende oorzaak is wellicht dat deze mensen door onverwachte, plotse gebeurtenissen hun spaarreserves moeten aanspreken en vervolgens in de problemen raken. Over de schuldenproblematiek stellen de respondenten dat de opvallendste tendens de sterke stijging van de overlevingsschulden is, voornamelijk veroorzaakt door de prijsstijging van de nutsvoorzieningen en energiekosten. In 2021 worden overlevingsschulden het vaakst als oorzaak van een schuldenproblematiek genoteerd.

Vijfjaarlijks maakt SAM vzw een uitgebreide registratie van het profiel van de cliënten in de erkende diensten voor schuldbemiddeling. De laatste keer gebeurde dat in 2018 (SAM vzw, 2019). Daarvoor wordt een gestandaardiseerde vragenlijst bij een steekproef van respondenten afgenomen. De resultaten van de bevraging 2023 zijn nog niet beschikbaar bij het in druk gaan van dit boek.

In 2018 was bijna de helft van het aantal respondenten (48%) alleenwonend. 25% woonde samen met een partner en 20% was een eenoudergezin. 60% van de aanvragers was tussen 19 en 49 jaar. De meerderheid (59%) heeft hoogstens secundair onderwijs gevolgd. 70% van het aantal aanvragers en bijna 58% van het aantal partners van aanvragers werkte niet in 2018 en had dus geen inkomen uit arbeid. Driekwart van het aantal aanvragers heeft een of andere vorm van vervangingsinkomen. De drie vaakst

voorkomende schuldsorten bij de opstart van een dossier waren schulden met betrekking tot de nutsvoorzieningen (58%), gezondheidsschulden (48%) en telecomschulden (42%). Ook fiscale (41%) en huurschulden (38%) kwamen vaak voor. In 33% van de dossiers was er sprake van een schuld tot € 5.000 en in 21% was er een schuld tussen € 5.001 en € 10.000. Schulden van meer dan € 20.000 kwamen voor in bijna 24% van de dossiers. De oorzaak van de schuld moet vooral gezocht worden bij 'aanpassingsschulden' (58% van de dossiers). Daarbij leidt een verandering in de levensomstandigheden tot een daling van het inkomen of een stijging van de uitgaven (bv. ziekte of jobverlies). Daarnaast volgen psychosociale problemen (bijna 41%). Ook overlevingsschulden komen vaak voor (38%): het gaat dan om situaties waarbij het inkomen niet toereikend is om de noodzakelijke uitgaven te kunnen bekostigen.

Zoomen we vervolgens in op de procedure collectieve schuldenregeling, zoals geregistreerd door de Centrale voor Kredieten aan Particulieren (tabel CS 6). Deze data (voor heel België) zijn niet vergelijkbaar met die van SAM (tabel CS 5). De CKP rapporteert cijfers met betrekking tot de toestand op 31 december van het kalenderjaar, terwijl de data van SAM een volledig kalenderjaar beslaan. Bovendien registreert de CKP het aantal natuurlijke personen, terwijl SAM het aantal gezinnen registreert (één gezin kan meerdere natuurlijke personen omvatten).

Sinds het uitbreken van de financieel-economische crisis van 2008 namen de collectieve schuldenregelingen elk jaar toe, om in 2016 voor het eerst te dalen. In 2022 werden 8.771 nieuwe aanvragen door de rechtbanken toelaatbaar verklaard (-7,7% in vergelijking met 2021) (Nationale Bank van België, 2023). Eind 2022 stonden 59.717 lopende procedures geregistreerd (- 11% tegenover eind 2021). De grote daling tussen 2019 en 2020 kan deels worden verklaard door de impact van de coronalockdown op de werking van de rechtbanken (Nationale Bank van België, 2021). Voor 60,6% was er al een minnelijke of gerechtelijke aanzuiveringsregeling. In de andere dossiers hebben de rechtbanken en schuldbemiddelaars nog geen melding gemaakt van een aanzuiveringsregeling. Dat betekent niet dat ze in werkelijkheid niet leiden tot een minnelijke of gerechtelijke aanzuiveringsregeling. In bijna de helft van de gevallen gaat het om recente dossiers waarvoor nog geen regeling werd overeengekomen. Naarmate de datum van de beslissing meer in het verleden ligt, kan verondersteld worden dat ofwel geen aanzuiveringsregeling bereikt is, maar de procedure niet werd afgesloten, ofwel de aanzuiveringsregeling niet door de rechtbank en/of schuldbemiddelaar aan de CKP werd gemeld. Aangezien de collectieve schuldenregeling pas uit de Centrale verdwijnt na afloop van de aanzuiveringsregeling, betekent het ontbreken van informatie dat de consument vermeld blijft, zelfs als zijn aanzuiveringsregeling in werkelijkheid beëindigd zou zijn. Op dat ogenblik voldoet de registratie niet langer aan de wettelijke voorwaarden en loopt de consument het risico dat hem de toegang tot krediet ontzegd blijft (Nationale Bank van België, 2022).

De CKP wijst op een duidelijk verband tussen het aantal achterstallige kredieten en de mate waarin een beroep wordt gedaan op de collectieve schuldenregeling: 8,4% van de personen met één betalingsachterstand heeft een collectieve schuldenregeling, tegenover 33,0% van de kredietnemers met vijf of meer betalingsachterstanden. Zes op de tien kredietnemers doet dus (nog) geen beroep op de procedure van collectieve schuldenregeling, zelfs al hebben ze grote moeilijkheden om hun kredieten terug te betalen.

Tabel CS 6. Uitstaande berichten van collectieve schuldenregelingen, aantal personen, België, 2016-2022 (toestand 31/12).

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Minnelijke aanzuiveringsregeling	42.999	44.998	45.190	44.612	41.642	38.276	34.516
Gerechtelijke aanzuiveringsregeling	3.383	3.106	2.824	2.508	2.274	1.972	1.661
Geen aanzuiveringsregeling	49.187	45.461	41.020	36.254	30.849	26.852	23.540
Totaal	95.569	93.565	89.034	83.374	74.765	67.100	59.717

Bron: Nationale Bank van België (2023).

Voor meer informatie

Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium (Statbel), North Gate – Koning Albert II-laan 16, 1000 Brussel, telefoon: 0800 120 33, mail: statbel@economie.fgov.be, website: <https://statbel.fgov.be/nl>

Nationale Bank van België – Centrale voor Kredieten aan Particulieren, de Berlaimontlaan 14, 1000 Brussel, telefoon: 02 221 30 06, mail: ckp.ccp@nbb.be, website: <https://www.nbb.be/nl/kredietcentrales/centrale-voor-kredieten-aan-particulieren-ckp>

Steuwpunt Mens en Samenleving (SAM vzw), Turnhoutsebaan 139A, 2140 Borgerhout, telefoon: 0488 77 88 99, mail: info@samvzw.be, website: <https://www.samvzw.be/>

Vlaamse Milieumaatschappij, Dokter De Moorstraat 24-26, 9300 Aalst, telefoon: 053 72 62 10, mail: info@vmm.be, website: www.vmm.be

Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG), Koning Albert-II-Laan 20, bus 19, 1000 Brussel, mail: info@vreg.be, website: <http://www.vreg.be/>

6. Werk

In dit onderdeel bekijken we eerst de werkloosheidsgraad op basis van een survey bij een steekproef van de bevolking. Daarna bekijken we het aantal volledig werklozen die werkzoekend en uitkeringsgerechtigd zijn op basis van cijfers van de RVA. Hier gaat het om federale administratieve cijfers gebaseerd op uitbetalingen in het kader van de werkloosheidsverzekering. Vervolgens kijken we voor Vlaanderen naar het aantal werkzoekenden geregistreerd bij de VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding). Hier gaat het om inschrijvingen van werkzoekenden (die niet altijd een uitkering ontvangen). Voorts gaan we in op de omvang van de sociale economie. We verwijzen ook naar sectie 1.3 waar de evolutie van de 'zeer lage werkintensiteit' aan bod kwam.

6.1 Werkloosheidsgraad

De werkloosheidsgraad wordt bepaald aan de hand van data van de Labour Force Survey (LFS), een door Eurostat gecoördineerde enquête in de lidstaten van de Europese Unie. In België loopt deze survey onder de naam Enquête naar de ArbeidsKrachten (EAK), gecoördineerd door Statbel. In 2017 werd de EAK grondig hervormd. Zo wordt sindsdien met een roterend panel gewerkt, worden verschillende dataverzamelingsmodi gebruikt en werd de weegmethode herzien. Dat leidt tot een breuk in de resultaten tussen 2016 en 2017. In 2021 is er opnieuw sprake van een breuk in de tijdreeks als gevolg van een grondige hervorming (o.a. een herziening van de variabelenlijst, een uniformere manier van meten van essentiële concepten zoals arbeidsmarktstatuut en arbeidsduur, een betere vertegenwoordiging van de oudere populatie). Bovendien zijn er wijzigingen aangebracht in de classificatie van personen met een job die afwezig zijn in de referentieweek:

- personen die langer dan drie maanden ononderbroken tijdelijk werkloos zijn, worden niet langer tot de werkenden gerekend;
- personen die meer dan drie maanden met ouderschapsverlof zijn en een RVA-uitkering ontvingen worden voortaan tot de werkenden gerekend;
- seizoenarbeiders worden nu ook tot de werkenden gerekend wanneer zij buiten het seizoen regelmatig taken en opdrachten uitvoeren in het kader van hun baan of zelfstandige activiteit (met uitzondering van de naleving van hun wettelijke en administratieve verplichtingen).

Deze breuken worden in alle tabellen waar we cijfers van de EAK vermelden, aangegeven.

De werkloosheidsgraad meet de mate waarin de actieve bevolking werkloos is, volgens de International Labour Organization (ILO)-definitie: ILO-werklozen zijn de niet-werkenden die de afgelopen vier weken actief naar werk gezocht hebben en onmiddellijk beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (binnen twee weken een nieuwe job kunnen beginnen), samen met de niet-werkenden die een job hebben gevonden die binnen drie maanden begint. Deze groep wordt afgezet tegenover de som van de ILO-werklozen + de ILO-werkenden. 'ILO-werkenden' zijn personen die in de referentieweek minstens één uur betaalde arbeid hebben verricht.

Met een werkloosheidsgraad van 5,6% in 2022 scoort België beter dan het Europese gemiddelde en Frankrijk. Buurlanden Duitsland, Luxemburg en Nederland kennen een lagere werkloosheidsgraad (tabel W 1). In België is de werkloosheidsgraad in Vlaanderen het laagst en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest het hoogst, wat deels samenhangt met de situatie op de arbeidsmarkt en het beschikbare arbeidsaanbod; zo kent Brussel een hoog aandeel migranten die lagere tewerkstellingskansen hebben.

De werkloosheidsgraad van jongeren, laaggeschoolden, personen met een niet-EU27-nationaliteit en personen geboren buiten de EU27 is hoger dan die van de totale bevolking (tabel W 2).

Tabel W 1. Werkloosheidsgraad (15-64 jaar), België & gewesten, buurlanden en EU27, 2014-2022.

	2014	2015	2016 ¹	2017	2018	2019	2020 ¹	2021	2022
Vlaams Gewest	5,1	5,2	4,9	4,4	3,5	3,3	3,5	3,9	3,2
Waals Gewest	12,0	12,0	10,6	9,8	8,5	7,2	7,4	8,9	8,4
Brussels HG	18,5	17,5	16,9	15,0	13,4	12,7	12,4	12,5	11,5
België	8,6	8,6	7,9	7,1	6,0	5,4	5,6	6,3	5,6
Duitsland	5,1	4,7	4,2	3,8	3,5	3,2 ^a	3,9 ^a	3,7	3,2
Frankrijk	10,3	10,4	10,1	9,5	9,1	8,5	8,1 ^a	7,9	7,4
Luxemburg	5,9 ^a	6,7	6,3	5,5	5,6	5,6	6,8 ^a	5,3	4,6
Nederland	7,5	6,9	6,1	4,9	3,8	3,4	3,9 ^a	4,2	3,5
EU27 (2020)	11,0	10,2	9,3	8,3	7,4	6,8	7,2 ^a	7,2	6,3

1. Er is een breuk in de tijdreeks voor België vanaf 2017 en vanaf 2021 wegens de nieuwe methodologie van de EAK-enquête.

a. Breuk in de tijdreeks (andere lidstaten).

Bron: Steunpunt Werk o.b.v. EAK-LFS.

Tabel W 2. Werkloosheidsgraad (15-64 jaar), naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau (25-64 jaar), nationaliteit en geboorteland, België & gewesten, 2022.

	België	Vlaams Gewest	Waals Gewest	Brussels HG
Totaal	5,6	3,2	8,4	11,5
Mannen	5,9	3,4	8,8	11,8
Vrouwen	5,3	3,0	7,9	11,2
15-24 jaar	16,4	11,0	25,0	31,7
25-49 jaar	5,2	2,7	8,0	10,6
50-64 jaar	3,6	2,0	5,0	9,9
Laaggeschoold ¹	11,4	5,9	14,7	21,6
Middengeschoold ¹	5,2	2,8	8,0	14,4
Hooggeschoold ¹	2,8	1,6	4,0	6,0
Belgische nationaliteit	5,0	2,9	7,7	12,6
EU27-nationaliteit	6,3	3,8	9,4	6,8
Niet-EU27-nationaliteit	17,2	12,7	23,8	18,3
Geboren in België	4,6	2,6	7,7	11,1
Geboren in EU27	5,4	4,0	7,1	5,9
Geboren buiten EU27	13,0	8,6	15,4	17,6

1. Laaggeschoolden zijn personen zonder eindexamen van het secundair onderwijs (ISCED 2011: 0-2); middengeschoolden zijn personen met een diploma van het secundair onderwijs van de 3e graad en personen met een diploma postsecundair niet-hoger onderwijs (ISCED 2011: 3-4); hooggeschoolden zijn personen met een diploma hoger onderwijs (inclusief voortgezette universitaire opleiding en een doctoraat met proefschrift) (ISCED 2011: 5-8).

Bron: Steunpunt Werk o.b.v. EAK-LFS.

6.2 Uitkeringsrechtige volledig werklozen (RVA)

De volgende cijfers zijn afkomstig van de RVA, op basis van de betalingen uitgevoerd door de uitbetalingsinstellingen (de vakbonden en de Hulpkas voor werkloosheidsuitkeringen) of door de RVA. De betaalstatistieken zijn gebaseerd op de indieningsmaand (de maand waarin de uitbetalingsinstellingen de betalingen indienen bij de RVA). Het gaat om cijfers voor verificatie (betalingen uitgevoerd door de uitbetalingsinstellingen moeten nog door de RVA gecontroleerd worden). Het gaat enkel over vergoede werklozen. Mensen die geen recht (meer) hebben op een werkloosheidsuitkering, maar die zich inschrijven als werkzoekende bij de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdienst, zijn dus niet inbegrepen in de cijfers. De cijfers hebben betrekking op het aantal fysieke eenheden (het aantal uitgevoerde betalingen tijdens de indieningsmaand), wat iets anders is dan het aantal personen (tijdens een indieningsmaand kunnen meerdere betalingen voor één persoon verricht worden, want een betaling kan betrekking hebben op een maand in het verleden). We presenteren telkens de jaargemiddelden. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW-WZ) en niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW-NWZ). De eerste groep omvat de werkzoekende volledig werklozen toegelaten op basis van voltijdse arbeidsprestaties of studies, of op basis van vrijwillig deeltijdse arbeidsprestaties, de werkzoekende uitkeringsgerechtigden binnen het stelsel voor werkloosheid met bedrijfstoelage (SWT), de niet-toeleidbare werkzoekenden met een beschermingsuitkering (sinds oktober 2020) en de kunstwerkers (een nieuw statuut sinds oktober 2022). Een beschermingsuitkering wordt toegekend aan niet-toeleidbare werkzoekenden, personen met een combinatie van psychologische, medische en sociale factoren die hun gezondheid en/of sociale of professionele integratie ernstig aantasten, waardoor ze niet in het normale economische circuit of in een kader van aangepast of omkaderd werk kunnen werken (dit statuut wordt toegekend voor een periode van twee jaar en is hernieuwbaar na evaluatie). In 2022 vertegenwoordigde deze groep 0,8% van de UVW-WZ, de kunstwerkers vertegenwoordigden 0,4%. Het merendeel van de UVW-WZ (81,7%) zijn toegelaten op basis van voltijdse arbeidsprestaties (RVA, 2023).

In 2022 telde de RVA maandelijks gemiddeld 291.694 werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, 9,3% minder dan in 2021 (tabel WL 1). Sinds 2015 is er sprake van een dalende tendens door een verbeterde conjunctuur, de demografische evolutie, de tewerkstellingsmaatregelen en de hervormingen van de werkloosheidsuitkeringen (RVA, 2021). In 2020 was er door de coronacrisis een opflakking van +3%. In 2021 trok de arbeidsmarkt opnieuw aan, een trend die zich in 2022 voortzet. De daling van het aantal UVW-WZ in 2022 is zelfs sterker dan tijdens de jaren voor de coronacrisis (RVA, 2023). Dat aantal daalde het sterkst in het Vlaamse Gewest (-13,7%) en nam zowel af bij de mannen (-9,2%) als bij de vrouwen (-9,4%) (tabel WL 2).

Tabel WL 1. Aantal werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UUVW-WZ), België & gewesten, 2010-2022 (absolute cijfers en percentueel verschil t.o.v. vorige jaar).

Jaar	Vlaams Gewest		Waals Gewest ¹		Brussels HG		België	
	AC	Evolutie %	AC	Evolutie %	AC	Evolutie %	AC	Evolutie %
2010	173.042	-	206.917	-	80.751	-	460.709	-
2011	163.597	-5,5	201.041	-2,8	80.774	+0,0	445.412	-3,3
2012	162.495	-0,7	197.989	-1,5	80.922	+0,2	441.406	-0,9
2013	173.586	+6,8	202.648	+2,4	81.551	+0,8	457.785	+3,7
2014	179.491	+3,4	198.874	-1,9	80.277	-1,6	458.642	+0,2
2015	171.700	-4,3	174.059	-12,5	71.672	-10,7	417.432	-9,0
2016	162.808	-5,2	165.648	-4,8	66.757	-6,9	395.213	-5,3
2017	154.894	-4,9	153.228	-7,5	65.579	-1,8	373.701	-5,4
2018	141.946	-8,4	141.911	-7,4	64.364	-1,9	348.221	-6,8
2019	131.718	-7,2	134.109	-5,5	63.533	-1,3	329.360	-5,4
2020	136.293	+3,5	137.086	+2,2	65.888	+3,7	339.267	+3,0
2021	123.461	-9,4	132.178	-3,6	65.863	-0,04	321.502	-5,2
2022	106.577	-13,7	123.665	-6,4	61.452	-6,7	291.694	-9,3

1. Cijfers Waals Gewest inclusief Duitstalige Gemeenschap.

Bron: RVA, Directie Statistieken en eigen berekeningen.

Tabel WL 2. Verdeling van de werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UUVW-WZ), naar geslacht, absolute aantallen en in percentages, België, 2010-2022.

Jaar	Mannen		Vrouwen		Totaal
	AC	%	AC	%	AC
2010	240.332	52,2	220.377	47,8	460.709
2011	230.796	51,8	214.616	48,2	445.412
2012	231.569	52,5	209.836	47,5	441.406
2013	245.882	53,7	211.903	46,3	457.785
2014	248.984	54,3	209.658	45,7	458.642
2015	230.113	55,1	187.319	44,9	417.432
2016	218.202	55,2	177.010	44,8	395.213
2017	205.740	55,1	167.961	44,9	373.701
2018	191.422	55,0	156.799	45,0	348.221
2019	182.834	55,5	146.526	44,5	329.360
2020	189.251	55,8	150.016	44,2	339.267
2021	179.063	55,7	142.439	44,3	321.502
2022	162.615	55,7	129.079	44,3	291.694

Bron: RVA, Directie Statistieken en eigen berekeningen.

De meerderheid van de UVW-WZ is ouder dan 50 jaar (tabel WL 3). De 25-39-jarigen vormen de tweede grootste groep. De jongeren (< 25 jaar) vertegenwoordigden 6,5% van de werkzoekenden. De RVA (2023) noteerde tussen 2018 en 2022 een sterke stijging bij de 60-plussers, een gevolg van het optrekken van de leeftijd waarop de werklozen een vrijstelling kunnen krijgen van inschrijving als werkzoekende. Vanaf 1 januari 2016 werd de leeftijd voor een vrijstelling ieder jaar met één jaar verhoogd, tot die in 2020 op 65 jaar kwam te liggen. Ook het beroepsverleden op basis waarvan men een vrijstelling kan verkrijgen, werd opgetrokken vanaf 1 januari 2015.

Tabel WL 3. Verdeling van de werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW-WZ) naar leeftijd, België, 2010-2022 (in %).

Jaar	< 25 j	25 tot 39 j	40 tot 49 j	> 50 j	Totaal
	%	%	%	%	AC
2010	14,1	38,5	22,0	25,4	460.709
2011	13,4	38,0	22,0	26,6	445.412
2012	12,8	38,5	22,0	26,7	441.406
2013	13,0	38,9	21,6	26,5	457.785
2014	11,9	38,5	21,2	28,4	458.642
2015	10,6	36,9	21,0	31,5	417.432
2016	9,7	36,9	21,1	32,3	395.213
2017	8,6	36,6	21,1	33,7	373.701
2018	7,9	36,0	21,0	35,2	348.221
2019	7,5	35,5	20,6	36,3	329.360
2020	7,5	36,1	20,6	35,9	339.267
2021	6,9	35,4	20,7	37,0	321.502
2022	6,5	35,7	20,8	37,1	291.694

Bron: RVA, Directie Statistieken en eigen berekeningen.

In 2022 was 68,3% van de UVW-WZ langer dan een jaar werkzoekend (tabel WL 4). Volgens de RVA (2023) profiteerden werkzoekenden met een werkloosheidsduur van minder dan een jaar en die met een werkloosheidsduur van één tot twee jaar het meest, een keer de zwaarste gevolgen van de coronacrisis achter de rug waren door de sterk gegroeide vraag naar arbeidskrachten. De werkzoekenden met een werkloosheidsduur van twee jaar of meer zagen hun aantal wel dalen, maar werden voorlopig minder beïnvloed door het aantrekken van de arbeidsmarkt.

Tabel WL 4. Verdeling van de UVW-WZ volgens werkloosheidsduur, België, 2015-2022.

Duur	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2021/2022 (%)
< 1 j	149.884	141.455	130.835	125.035	119.628	124.242	96.546	92.509	-4,2
1 tot < 2 j	76.748	70.734	66.032	56.969	54.040	59.252	62.205	43.364	-30,3
> 2 j	190.799	183.024	176.834	166.217	155.693	155.773	162.751	155.822	-4,3
Totaal AC	417.432	395.213	373.701	348.221	329.360	339.267	321.502	291.694	-9,3
Totaal AC > 1 j	267.547	253.757	242.866	223.186	209.733	215.026	224.956	199.186	-11,5
Totaal % > 1 j	64,1	64,2	65	64,1	63,7	63,4	70,0	68,3	

Bron: RVA, Directie Statistieken en eigen berekeningen.

In 2022 was 47,1% van alle UVW-WZ in België laaggeschoold. 33,4% was middengespoold en 18,8% was hooggeschoold. Van 0,6% was het diploma onbekend of ging het om een diploma secundair onderwijs, onbepaalde cyclus. Van de werkzoekenden met een diploma lager onderwijs was in Vlaanderen 65,4% al langer dan een jaar werkloos (tabel WL 5). In het Waalse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest liep dat op tot respectievelijk 74,9% en 82,8%. Bij de hooggeschoolden is het aandeel langdurig werklozen kleiner. Toch is in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest 72,5% van de werkzoekenden met een diploma hoger onderwijs langer dan een jaar werkzoekend.

Tabel WL 5. Verdeling van de UVW-WZ naar studieniveau¹ (percentages), België & gewesten, 2022.

	Vlaams Gewest			Waals Gewest			Brussels HG			België		
	< 1 jaar	>= 1 jaar	To-taal	< 1 jaar	>= 1 jaar	To-taal	< 1 jaar	>= 1 jaar	To-taal	< 1 jaar	>= 1 jaar	Totaal
Laag-geschoold	34,6	65,4	100	25,1	74,9	100	17,2	82,8	100	26,6	73,4	100
Midden-geschoold	42,1	57,9	100	35,4	64,6	100	25,0	75,0	100	36,5	63,5	100
Hoog-geschoold	42,6	57,4	100	37,6	62,4	100	27,5	72,5	100	36,5	63,5	100
Onbekend	14,0	86,0	100	35,1	64,9	100	39,1	60,9	100	15,8	84,2	100
Totaal (%)	38,4	61,6	100	31,0	69,0	100	21,6	78,4	100	31,7	68,3	100
Totaal (AC)	40.913	65.665	106.577	38.326	85.339	123.665	13.270	48.182	61.452	92.508	199.186	291.694

1. Laaggeschoold: ten hoogste 2e graad van het secundair onderwijs; Middengespoold: 3e graad secundair onderwijs, 4e graad secundair onderwijs, 7e specialisatiejaar, middenstandsopleiding of leercontract; Hooggeschoold: diploma hoger onderwijs; Onbekend: diploma onbekend of diploma secundair onderwijs, onbepaalde cyclus.

Bron: RVA, Directie Statistieken en eigen berekeningen.

De tweede groep vergoede werklozen zijn de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW-NWZ) (tabel WL 6). Deze groep omvat de niet-werkzoekende werklozen toegelaten op basis van vrijwillig deeltijds werk, de oudere vrijgestelde uitkeringsgerechtigde volledig werklozen toegelaten op basis van voltijdse arbeidsprestaties, de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende (IWZ) vanwege mantelzorg of sociale of familiale moeilijkheden en de SWT'ers die zijn vrijgesteld van IWZ. De UVW-NWZ maken nog slechts zo'n 5,4% uit van het totale aantal UVW.

In 2022 waren er maandelijks gemiddeld 16.649 UVW-NWZ in België, vooral SWT'ers vrijgesteld van IWZ (81,0%) (RVA, 2023). Het Vlaamse Gewest kent het hoogste aantal (WL 6). Het aantal UVW-NWZ is de voorbije jaren afgenomen, vooral door de strengere voorwaarden voor het verkrijgen van vrijstelling van inschrijving als werkzoekende op basis van leeftijd of beroepsverleden of binnen het stelsel voor werkloosheid met bedrijfstoeslag (RVA, 2022).

Tabel WL 6. Evolutie van het aantal niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (UVW-NWZ), België & gewesten, 2010-2022 (absolute cijfers en percentages).

Jaar	Vlaams Gewest		Waals Gewest		Brussels HG		België	
	AC	Evolutie %	AC	Evolutie %	AC	Evolutie %	AC	Evolutie %
2010	139.900	-	70.200	-	15.383	-	225.483	-
2011	134.605	-3,8	66.809	-4,8	14.398	-6,4	215.812	-4,3
2012	128.415	-4,6	62.434	-6,5	13.535	-6,0	204.384	-5,3
2013	121.960	-5,0	58.543	-6,2	12.773	-5,6	193.275	-5,4
2014	110.872	-9,1	52.460	-10,4	11.387	-10,8	174.719	-9,6
2015	97.858	-11,7	45.758	-12,8	9.854	-13,5	153.470	-12,2
2016	88.577	-9,5	39.786	-13,1	8.806	-10,6	137.168	-10,6
2017	75.092	-15,2	31.632	-20,5	6.866	-22,0	113.590	-17,2
2018	61.311	-18,4	23.971	-24,2	4.974	-27,6	90.256	-20,5
2019	42.570	-30,6	15.945	-33,5	3.163	-36,4	61.678	-31,7
2020	27.458	-35,5	9.728	-39,0	1.695	-46,4	38.881	-37,0
2021	17.982	-34,5	6.017	-38,1	997	-41,2	24.996	-35,7
2022	11.699	-34,9	4.118	-31,6	832	-16,5	16.649	-33,4

1. Cijfers Waals Gewest inclusief Duitstalige Gemeenschap.

Bron: RVA, Directie Statistiek en eigen berekeningen.

De RVA verzamelt ook statistieken inzake sancties. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen federale en gewestelijke sancties. Met de zesde staatshervorming werd de beslissingsbevoegdheid inzake sancties rond actieve en passieve beschikbaarheid geregionaliseerd. De gewesten brengen de RVA op de hoogte van hun beslissingen zodat de RVA de informatie kan verwerken en sancties kan uitvoeren. Bij de federale sancties wordt een onderscheid gemaakt tussen administratieve sancties (onjuiste of laattijdige verklaringen, onregelmatigheden op de controlekaart...) en sancties als gevolg van vrijwillige

werkloosheid (bv. werkverlating, zich niet aanmelden bij het werkloosheidskantoor). Tabel WL 7 vermeldt ook sancties ten gevolge van langdurige werkloosheid, maar deze zaten in een uitdoofscenario, wat duidelijk zichtbaar is in de cijfers (0 sinds 2016). De gewestelijke sancties worden ingedeeld in sancties inzake passieve beschikbaarheid (bv. werkweigering, stopzetten of weigering van een beroepsopleiding, weigering van outplacement, ...) en actieve beschikbaarheid (controle op het actieve zoekgedrag). Er zijn ook uitsluitingen tot herinschrijving als werkzoekende. Het gaat dan om de niet-toekenning van uitkeringen als gevolg van onbeschikbaarheid voor de arbeidsmarkt. Men moet voor ogen houden dat het gaat over het aantal sancties, dus niet het aantal gesanctioneerden. Het aantal verwittigingen werd niet opgenomen in tabel WL 7. Ook niet inbegrepen zijn de cijfers met betrekking tot de controle op het zoekgedrag van jongeren in beroepsinschakelingstijd. Als een jongere in deze periode onvoldoende inspanningen levert om werk te zoeken, wordt de beroepsinschakelingstijd verlengd.

Het aantal sancties voor administratieve inbreuken is gedaald met 19,3%, vooral bij de sancties wegens onjuiste, onvolledige of laattijdige verklaringen (RVA, 2023). De overige sancties zijn toegenomen, vooral als gevolg van een inhaaloperatie in 2022 na de coronacrisis (toen de eisen voor het zoeken naar werk werden aangepast aan de moeilijke context van de arbeidsmarkt en fysieke gesprekken ook niet altijd mogelijk waren). Bij het interpreteren van de gegevens dient ook rekening gehouden te worden met andere factoren, zoals de evolutie van het aantal werklozen, het feit dat het federale normatieve kader betreffende de controle van de actieve beschikbaarheid niet in sancties voorziet, maar verwittigingen bij de eerste negatieve evaluaties, en vooral de autonomie die het federale normatieve kader aan de gewesten geeft.

Tabel WL 7. Bij de RVA geregistreerde sancties voor werklozen, naar reden, België, 2014-2022 (absolute cijfers en percentages).

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2021 (%)
Vrijwillige werkloosheid (federaal)	15.727	14.345	13.497	13.980	15.780	17.865	16.694	15.909	17.122	+7,6
Administratieve sancties (federaal)	21.555	18.508	13.635	12.648	11.744	11.008	8.426	11.130	8.987	-19,3
Langdurige werkloosheid (federaal)	38	25	0	0	0	0	0	0	0	-
Passieve beschikbaarheid (gewesten)	22.152	16.206	13.891	11.726	12.308	13.687	8.065	7.312	10.769	+47,3
Actieve beschikbaarheid (gewesten)	25.627	17.138	7.669	7.394	6.793	5.918	1.886	326	1.545	+373,9
Uitsluitingen (federaal en gewesten)	7.201	4.422	2.736	3.105	2.536	3.703	1.294	32	40	+25,0

Bron: RVA, Directie Statistieken en Studies.

6.3 Werkzoekenden zonder werk (VDAB)

De maandelijkse cijfers van de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding zijn gebaseerd op de inschrijving van werkzoekenden bij de VDAB, die (in tegenstelling tot de RVA-cijfers in sectie 6.2) al of niet uitkeringsgerechtigd kunnen zijn. In juli 2021 voerde de VDAB een nieuwe registratie door van de werkzoekenden. Er wordt niet meer gewerkt met het concept 'niet-werkende werkzoekenden', maar met het concept 'burgerklanten'. Deze groep is veel breder en omvat, naast de 'werkzoekenden zonder werk', ook de 'werkenden' (burgers met een vol- of deeltijdse job die een beroep doen op VDAB voor loopbaandienstverlening) en 'studenten en anderen' (burgers die niet op zoek zijn naar een nieuwe job, maar op VDAB vertrouwen voor bepaalde dienstverlening, zoals het vinden van een studentenjob). In deze sectie focussen we enkel op de werkzoekenden zonder werk, bestaande uit de volgende categorieën:

- Werkzoekenden met een werkloosheidsuitkeringsaanvraag: werkzoekenden die een werkloosheidsvergoeding ontvangen of willen aanvragen.
- Jongeren in BeroepsInschakelingsTijd (BIT): jongeren die hun studies beëindigd hebben en die een verplichte BIT van 310 werkdagen doorlopen. Jongeren onder de 21 jaar die inschakelingsuitkeringen aanvragen en geen diploma hoger secundair onderwijs of een alternerende opleiding bezitten, blijven in de BIT-categorie tot ze de leeftijd van 21 jaar bereiken.
- Vrij ingeschreven werkzoekenden zonder werk: werkzoekenden zonder job die geen recht op uitkeringen hebben en zich als werkzoekende laten inschrijven met het oog op begeleiding door VDAB (bv. herintreders, werkzoekenden die in het Brusselse of Waalse Gewest of in het buitenland wonen en werk zoeken in het Vlaamse Gewest, werkzoekenden die zich willen inschrijven tijdens hun pensioen, ...).
- Werkzoekenden ten laste van het OCMW: personen die een vergoeding van het OCMW ontvangen en die op vraag van het OCMW als werkzoekende ingeschreven moeten blijven.
- Werkzoekenden met een inkomensvervangende tegemoetkoming van de FOD Sociale Zekerheid: zij worden in deze categorie ingeschreven met het oog op begeleiding naar vrijwilligerswerk of betaald werk. Ze hebben geen recht op een werkloosheids- of inschakelingsuitkering of een uitkering van het OCMW.
- Werkzoekenden die zijn uitgesloten van het recht op werkloosheidsuitkering en waarvoor een van de volgende opties geldt: (1) ze moeten ingeschreven blijven omdat ze in beroep gaan tegen deze uitsluiting, (2) ze willen bijdragebons van RVA voor hun ziekteverzekering blijven ontvangen (dit gaat meestal over zelfstandigen in bijberoep).
- Werkzoekenden ten laste van het RIZIV: personen die een uitkering krijgen van het ziekenfonds en zich inschrijven met het oog op begeleiding naar tewerkstelling in een nieuwe job. Het is mogelijk dat zij nog een lopend arbeidscontract hebben met hun vorige werkgever.
- Arbeidszorgmedewerkers: een uitdovende categorie. Deze burgers zijn bezig met begeleide onbezoldigde tewerkstelling op maat omdat ze niet meer of nog niet in het betaalde economische of beschermde tewerkstellingscircuit terecht kunnen.

Tabel WL 8. Werkzoekenden zonder werk op jaarbasis naar geslacht, leeftijd, studieniveau, werkloosheidsduur, nationaliteit en arbeidsbeperking, Vlaams Gewest, 2017-2022.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022/2021 (%)
Totaal	231.931	217.279	208.658	218.503	197.456	182.562	-7,5
Bemiddelingsstatus¹							
In bemiddeling	206.867	183.644	169.501	173.624	149.860	138.104	-7,8
In opleiding of voortraject	14.344	19.170	21.803	23.153	24.503	22.961	-6,3
Niet inzetbaar op lange termijn	10.719	14.465	17.355	21.727	23.093	21.497	-6,9
Geslacht							
Mannen	122.552	114.893	111.419	117.367	104.636	95.716	-8,5
Vrouwen	109.379	102.386	97.240	101.136	92.820	86.846	-6,4
Leeftijd							
< 25 jaar	41.255	37.194	34.515	35.813	29.745	27.016	-9,2
25 t/m 59 jaar	178.117	163.604	153.421	158.741	143.311	132.621	-7,5
>= 60 jaar	12.558	16.481	20.723	23.949	24.401	22.925	-6,0
Opleidingsniveau²							
Laaggeschoold	104.757	97.797	92.980	94.760	86.104	79.492	-7,7
Middengeschoold	83.189	77.722	74.281	78.561	70.991	64.880	-8,6
Hooggeschoold	43.810	41.583	41.207	44.957	40.191	38.075	-5,3
Onbekend	175	176	191	225	170	115	-32,4
Werkloosheidsduur							
< 1 jaar	119.325	109.845	105.884	111.294	88.636	86.053	-2,9
1 tot 2 jaar	40.074	37.350	34.349	37.422	38.604	30.004	-22,3
>= 2 jaar	72.532	70.084	68.426	69.788	70.216	66.505	-5,3
Nationaliteit							
EU	201.879	187.901	178.790	187.010	168.397	152.150	-9,6
Niet-EU	30.052	29.378	29.869	31.494	29.059	30.412	+4,7
Arbeidsbeperking³							
Ja	42.098	43.086	41.923	42.109	39.782	36.252	-8,9
Nee	189.833	174.191	166.732	176.394	157.674	146.310	-7,2
Onbekend	0	0	4	0	0	0	
Weinig kennis NL							
Ja	39.330	37.799	37.483	39.242	37.013	39.000	+5,4
Nee	192.600	179.478	171.172	179.261	160.443	143.562	-10,5
Onbekend	0	0	4	0	0	0	

1. Vanaf januari 2017 worden werkzoekenden zonder werk ingedeeld volgens hun bemiddelingsstatus. Die positie weerspiegelt welk perspectief op werk VDAB als bemiddelingsorganisatie ziet op het moment van meting. De indeling is gebaseerd op de gecombineerde informatie van drie beoordelingen die in de dienstverlening worden gebruikt (beschikbaarheid, inzetbaarheid en status dienstverlening).

2. Laaggeschoold: lager onderwijs of 1e graad van het secundair onderwijs, leertijd, deeltijds beroepssecundair onderwijs of 2de graad secundair onderwijs; Middengeschoold: studiegetuigschrift 3de graad BSO, diploma 3de graad secundair onderwijs, Se-N-Se (secundair-na-secundair), diploma 4de graad beroepssecundair onderwijs; Hooggeschoold: graduaat HB05, professionele bachelor, academische bachelor of master.

3. Burgers met een arbeidsbeperking hebben een indicatie van een arbeidshandicap en/of een multipelere problematiek.

Bron: VDAB, Arvastat.

In 2022 waren er in Vlaanderen gemiddeld 182.562 wezzoekenden zonder werk (tabel WL 8). In 2020 was er een tijdelijke stijging, daarna herstelde de dalende trend. De daling tussen 2021 en 2022 is zichtbaar bij alle subgroepen, met uitzondering van werklozen die afkomstig zijn van buiten de EU of die weinig kennis van het Nederlands hebben.

6.4 Schoolverlaters

In het jaarlijkse 'schoolverlatersrapport' gaat de VDAB na hoeveel studenten werkzoekend zijn een jaar na het afstuderen. Een schoolverlater in jaar X is een jongere (18-29 jaar, niet leerplichtig en gedomicilieerd in Vlaanderen) die in schooljaar X is ingeschreven in een erkende Vlaamse onderwijsinstelling en in het schooljaar X+1 niet langer is ingeschreven. In tabel WL 9 gaat het over jongeren die de school verlieten in 2021. Schoolverlaters uit het secundair volwassenenonderwijs en de Leertijd worden niet meegenomen, net zomin als schoolverlaters die een of meer jaren in het buitenland studeerden of die studies volgden in een onderwijsinstelling die buiten de bevoegdheid valt van het Vlaams departement Onderwijs en Vorming. Ook schoolverlaters uit BuSO OV1 en OV2 worden niet meegenomen omdat er wordt gefocust op jongeren die tewerkgesteld kunnen worden op de reguliere arbeidsmarkt. Tabel WL 9 toont welk percentage schoolverlaters één jaar na het schoolverlaten (op 30/6/2022) als werkzoekend was ingeschreven bij de VDAB. Het betreft dus een momentopname. De tabel geeft ter info ook het aandeel schoolverlaters van 2020 dat werkzoekend was op 20/6/2021. Vanaf schoolverlatersrapport 2023 (cijfers 2021) worden BuSO'ers met enkel een attest (en geen getuigschrift) bij de ongekwalificeerde schoolverlaters geteld en niet langer bij de groep schoolverlaters uit het BuSO.

In 2021 waren er 70.195 schoolverlaters in Vlaanderen (tabel WL 9), 11,1% meer dan een jaar daarvoor (toen 63.164). Een jaar later was 5,5% van die schoolverlaters (3.869 jongeren) werkzoekend. Het werkzoekendenpercentage steeg tussen 2018 en 2020 (van 8,4% tot 9,5%) onder invloed van de coronacrisis. In 2021 was er een forse daling tot 6,1%, een aandeel dat verder daalde in 2022. Op elf jaar tijd lag dit niveau nog nooit zo laag. De VDAB (2023) wijt dit aan de krappe arbeidsmarkt met veel jobkansen voor jongeren. Deze kansen blijven echter sterk afhankelijk van de scholingsgraad: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe kleiner de kans om een jaar later werkzoekend te zijn.

Tabel WL 9. Aantal schoolverlaters en werkzoekende schoolverlaters na één jaar (aantal 2021, en percentage ten opzichte van totaal, 2021 en 2020), per onderwijsniveau¹, Vlaanderen.

	Aantal schoolverlaters (2021)	Werkzoekend na 1 jaar (30/6/2022)	% nog werkzoekend na 1 jaar t.o.v. alle schoolverlaters	
			Schoolverlaters 2021	Schoolverlaters 2020
Ongekwificeerd	6.038	1.207	20,0	23,4
Van wie max. SO1	1.691	1.691	29,7	33,4
Buitengewoon secundair onderwijs	848	170	20,0	n.b.
Deeltijds beroepssecundair onderwijs	1.507	190	12,6	18,0
Secundair onderwijs	23.753	1.508	6,3	8,1
Van wie ASO3	3.740	203	5,4	7,5
Van wie TSO3	8.978	539	6,0	7,3
Van wie BSO3	10.392	713	6,9	8,8
Van wie KSO3	643	53	8,2	11,2
Hooggeschoold	38.049	794	2,1	2,4
Van wie HBO5	3.317	99	3,0	2,6
Van wie professionele bachelor	18.295	349	1,9	2,4
Van wie academische bachelor	812	43	5,3	5,5
Van wie master	15.625	303	1,9	2,3
Totaal	70.195	3.869	5,5	6,1

1. Ongekwificeerd = maximaal secundair onderwijs 1e graad (SO1) + algemeen secundair onderwijs 2de graad + beroepssecundair onderwijs 2de graad + technisch secundair onderwijs 2de graad + kunstsecundair onderwijs 2de graad. Buitengewoon secundair onderwijs = buso OV3. Deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO) = schoolverlaters uit DBSO combineren drie dagen werkplekklaren en twee dagen les in een Centrum voor Deeltijds Onderwijs. Het DBSO wordt tegen het schooljaar 2025-2026 stap voor stap volledig vervangen door duaal leren. Secundair onderwijs = algemeen secundair onderwijs 3de graad + beroepssecundair onderwijs 3de graad + technisch secundair onderwijs 3de graad + kunstsecundair onderwijs 3de graad. Hoger onderwijs = hoger beroepsonderwijs of graduaat + professionele of academische bachelor + master.

Bron: VDAB (2023).

6.5 Sociale economie

De sociale economie helpt mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt met gepaste ondersteuning aan de slag. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen collectief maatwerk, Lokale DienstenEconomie (LDE), arbeidszorg (structurele, experimentele en activerende arbeidszorg) en arbeidsmatige activiteiten in de sociale economie (AMAWSE).

Het collectief maatwerk vervangt sinds 2019 de voormalige beschutte en sociale werkplaatsen. Het richt zich op personen met een arbeidsbeperking (werkzoekenden die

door persoonsgebonden factoren moeilijk toegang hebben tot de arbeidsmarkt), zoals mensen met een arbeidshandicap (lichamelijk of psychisch), een psychosociale problematiek (bv. verslaving, zware financiële problemen) of langdurig werkzoekenden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en begeleidingsnood. De lokale diensteneconomie wil kansen bieden aan doelgroepwerknemers en aansluiten bij lokale maatschappelijke noden. Mensen die om diverse redenen moeilijk uit de werkloosheid raken, krijgen een competentieversterkend traject aangeboden. Na maximaal vijf jaar tewerkstelling moeten zij de stap zetten naar een job in de reguliere sector. Sinds april 2021 vormt 'arbeidsmatige activiteiten in de sociale economie' het nieuwe subsidiekader dat structurele, experimentele en activerende arbeidszorg integreert. Het richt zich op personen die door medische, mentale, psychische, psychiatrische en/of sociale problematieken niet betaald aan de slag kunnen, maar wel in staat zijn om minimaal 12 uur in de week deel te nemen aan arbeidsmatige activiteiten. Het betreft tijdelijk onbetaalde activiteiten, gericht op het aanbieden van de latente functies van arbeid, met een duidelijke focus op het zetten van stappen naar betaalde arbeid. De doelgroep kan dit aantal uren gradueel opbouwen. Deelnemers behouden ondertussen hun uitkering. Overigens is er ook een aanbod 'arbeidsmatige activiteiten erkend door het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin' (AMA WVG), gericht op participatie in de maatschappij en het voorkomen van sociaal isolement. Personen binnen AMA WVG zijn echter niet toelidbaar naar de arbeidsmarkt en worden hier niet meegenomen.

In 2021 boden 157 ondernemingen collectief maatwerk aan. 169 ondernemingen waren actief in de lokale diensteneconomie en 74 boden arbeidsmatige activiteiten in de sociale economie. Sommige maatwerkbedrijven bieden meerdere tewerkstellingsvormen aan, waardoor er een overlap kan zijn.

Tabel SE 1 presenteert het aantal gesubsidieerde werknemers die gedurende een bepaald jaar tewerkgesteld zijn binnen een van de maatregelen sociale economie. Werknemers kunnen in meerdere maatregelen vertegenwoordigd zijn: het totaalcijfer geeft het aantal unieke werknemers over alle maatregelen heen en ligt daardoor lager dan de optelsom van de afzonderlijke maatregelen. Niet al deze werknemers waren gedurende het volledige jaar actief: het volstaat om minstens één dag een gesubsidieerde prestatie te hebben geleverd. In het nieuwe Open Dataplatform Werk en Sociale Economie werden de cijfers uit het verleden licht bijgesteld. De cijfers in SE 1 zijn daarom niet helemaal vergelijkbaar met vorige edities van dit Jaarboek.

In 2021 werkten 28.639 doelgroepwerknemers in de sociale economie. De collectieve maatwerkbedrijven vertegenwoordigden daarbij de grootste groep. Het aantal plaatsen is echter onvoldoende om iedereen met recht op sociale tewerkstelling een plaats te bieden.

Tabel SE 1. Doelgroepwerknemers in de sociale economie, absolute aantallen, Vlaams Gewest, 2019-2021.

	2019	2020	2021
Collectief maatwerk	23.444	23.318	24.064
Lokale diensteneconomie	2.633	2.553	2.402
Arbeidszorg			
Experimentele	829	673	629
Structurele	1.394	1.209	957
Activerende	437	335	208
Arbeidsmatige activiteiten WSE	-	-	1.652
Totaal	28.437	27.855	28.639

Bron: Dataplatform Departement Werk en Sociale Economie (2023).

Voor meer informatie

Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Enquête naar de arbeidskrachten: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid>

Departement Werk en Sociale Economie, Koning Albert II-laan 35, bus 20, 1030 Brussel, mail: departement.wse@vlaanderen.be, website: <https://www.vlaanderen.be/departement-werk-sociale-economie>

VDAB, Keizerslaan 11, 1000 Brussel, telefoon: 02 506 15 11, mail: studiedienst@vdab.be, website: www.vdab.be

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), Keizerslaan 7, 1000 Brussel, telefoon: 02 515 44 44, website: <http://www.rva.be>

Steunpunt Werk, Vlamingenstraat 83, 3000 Leuven, mail: steunpuntwerk@kuleuven.be, website: <http://www.steunpuntwerk.be/>

7. Onderwijs

7.1 Financiële toegankelijkheid van het onderwijs

Het Steunpunt Onderwijs Onderzoek maakte de voorbije jaren verschillende studiekostenmonitoren. Tabel ON 1 geeft een overzicht van de resultaten.

Voor het basisonderwijs werden gegevens verzameld in schooljaar 2017-2018 (Havermans et al., 2019). In het kleuteronderwijs bedroeg de mediaanuitgave aan studiekosten voor één schooljaar € 170 zonder vervoerskosten. Met vervoerskosten inbegrepen liep dat op tot € 287,80. In het lager onderwijs bedroeg de mediaanuitgave voor één jaar € 448,55 zonder vervoerskosten en € 628,75 met vervoerskosten. Merk op dat er een grote variatie zat op de studiekosten. Zo brachten ongeveer drie op de tien ouders hun kind te voet

of met de fiets naar school, waardoor zij minder vervoerskosten hadden. De onderzoekers stelden ook vast dat de uitgaven variëren naargelang het leerjaar, het onderwijsnet en de schoolgrootte. In het kleuteronderwijs lag het zwaartepunt van de uitgaven in de instapklas of eerste kleuterklas, als gevolg van de uitgaven voor duurzame materialen (zoals een boekentas). In het lager onderwijs namen de studiekosten toe tijdens de schoolloopbaan, met de hoogste kosten in de derde graad (voornamelijk door de hoge kostprijs van meerdaagse uitstappen en het hogere gebruik van ICT-materialen). 99% van de schooldirecteuren werd geconfronteerd met onbetaalde schoolfacturen. 77% van de scholen voorzagen in tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden, 96% bood een spreiding van de betaling aan en 77% een uitstel van betaling. In minder dan een derde van de scholen was een vermindering of kwijtschelding mogelijk. 97% van de scholen zorgde voor speciale regelingen wanneer leerlingen niet aan activiteiten konden deelnemen om financiële redenen.

In het buitengewoon lager onderwijs bedroegen tijdens het schooljaar 2017-2018 de mediaankosten € 233 (zonder kosten voor vervoer en kosten verbonden aan een functiebeperking) (De Leebeeck et al., 2019a). Inclusief kosten verbonden aan een functiebeperking (bv. gespecialiseerde ondersteuning) was dat € 277,55. Worden de vervoerskosten daar nog bij opgeteld, dan liep dat op tot € 353. 75,3% van de leerlingen maakte gebruik van het gesubsidieerd vervoer. Ouders die gebruikmaakten van de auto, hadden hoge vervoerskosten (mediaan van € 628,32), die vooral opliepen in landelijke omgevingen.

De studiekostenmonitor in de eerste graad van het secundair onderwijs voor schooljaar 2017-2018 leerde dat de totale mediaanstudiekosten voor een schooljaar € 945,5 bedroegen (exclusief vervoerskosten) (De Norre et al., 2019). Dat steeg tot 1.207,35 inclusief vervoerskosten. Volgens de directiebevraging had gemiddeld 11% van de leerlingen een probleem van onbetaalde facturen. In 87% van de scholen bestond er een tegemoetkoming voor ouders met betaalproblemen. De helft van de scholen had een code of beleidsverklaring rond kostenbeheersing.

Voor de tweede en de derde graad van het secundair onderwijs werd de studiekostenmonitor afgenomen tijdens de schooljaren 2017-2018 en 2018-2019 (De Leebeeck et al., 2020). In de tweede graad bedroegen de mediaankosten € 1.134,29 per schooljaar (inclusief vervoerskosten). De hoogste uitgaven waren te wijten aan schoolboeken en drukwerk, het forfaitaire bedrag en vervoer. De mediaanuitgave was het hoogst in het aso, gevolgd door het tso. In de derde graad bedroegen de mediaankosten € 1.502,74 per schooljaar en waren die het hoogst in het bso. Ook daar vormden schoolboeken en drukwerk, vervoerskosten en ICT-materialen de belangrijkste uitgavenposten. Alle bevraagde directeuren werden geconfronteerd met onbetaalde schoolfacturen. 87,8% voorzagen in tegemoetkomingen voor ouders met betalingsmoeilijkheden (meestal spreiding en/of uitstel van betaling). In minder dan een vijfde van de scholen was een vermindering of kwijtschelding mogelijk. Alle directieleden gaven aan bezig te zijn met manieren om de kosten te drukken.

In het buitengewoon secundair onderwijs (buso) bedroegen tijdens het schooljaar 2017-2018 de mediaanstudiekosten € 340 zonder kosten voor vervoer en kosten verbonden aan een functiebeperking (De Leebeeck et al., 2019b). Wanneer rekening wordt gehou-

den met de kosten voor een functiebeperking, steeg dat naar € 365. 69,6% van de leerlingen maakte gebruik van het gesubsidieerde vervoer, maar voor ouders die daarvan geen gebruikmaakten, liep de mediaan vervoersprijs op tot € 600.

In het deeltijds beroepssecundair onderwijs bedroegen de totale studiekosten € 572 tijdens het schooljaar 2017-2018. Dit bedrag omvat zowel de studiekosten verbonden aan de component leren, de component werkplekleren als de vervoerskosten (De Norre & Groenez, 2019).

Tot slot werden eind 2020 de resultaten van de studiekostenmonitor in het hoger onderwijs gepubliceerd (De Norre et al., 2020). Tijdens het academiejaar 2018-2019 bedroegen de mediane studiekosten voor een academiejaar € 1.529 voor een hogeschoolopleiding en € 1.496 voor een universiteitsopleiding. Het ging om kosten verbonden aan de inschrijving, drukwerk, ICT-materiaal, specifieke kledij, duurzame uitrusting, verbruiksmaterialen, een eindwerk of een stage, uitstappen en studiebegeleidingskosten. De mediane studiekosten waren lager voor beursstudenten dan voor niet-beursstudenten door de verschillende uitgaven aan inschrijvingsgeld (de studiekosten zonder het inschrijvingsgeld waren min of meer gelijk tussen beide groepen). Kotstudenten hadden mediane leefkosten (huisvesting, voeding, vervoer en vrije tijd) van € 7.271 euro voor een academiejaar. Voor pendelstudenten bedroegen de mediane leefkosten € 900 (het betreft hier enkel kosten voor vervoer en vrije tijd). 82% van de studenten deed een beroep op de ouders om de studie te bekostigen. 23% ontving een studietoelage en 4% ging een studielening aan. De Norre e.a. (2020) stelden vast dat hogeschoolstudenten (41%) vaker inkomsten uit eigen werk gebruikten om de studies te bekostigen dan universiteitsstudenten (29%).

Tabel ON 1. Mediaanuitgave studiekosten¹ in het onderwijs, periode 2017-2018-2018-2019.

Onderwijsvorm	Mediaan studiekosten
Kleuteronderwijs	€ 170
Lager onderwijs	€ 448,55
Buitengewoon lager onderwijs	- zonder kosten functiebeperking: € 233 - incl. kosten functiebeperking: € 277,55
1e graad secundair onderwijs	€ 945,5
2de graad secundair onderwijs	€ 1.134,29
3de graad secundair onderwijs	€ 1.502,74
Buitengewoon secundair onderwijs	- zonder kosten functiebeperking: € 340 - incl. kosten functiebeperking: € 365
Deeltijds beroepssecundair onderwijs	€ 572
Hoger onderwijs	- hogeschool: € 1.529 - universiteit: € 1.496

1. Studiekosten exclusief kosten voor vervoer, m.u.v. 2de en 3de graad SO en deeltijds bso.

Bron: Steunpunt Onderwijs Onderzoek.

Kinderen in het kleuter-, lager of secundair onderwijs of studenten HBO5 Verpleegkunde die onderwijs volgen in een school erkend door de Vlaamse Gemeenschap, die vol-

doende aanwezig zijn op school en van wie het gezinsinkomen onder een bepaalde grens ligt, hebben recht op een schooltoeslag. De inkanteling van de schooltoeslag in het Groeipakket ging gepaard met belangrijke wijzigingen: de toekenning gebeurt automatisch aan iedereen die er recht op heeft (voor de vroegere schooltoelage moesten ouders eerst een aanvraag indienen), er geldt een nieuw inkomensbegrip waardoor de inkomensgrenzen gewijzigd en verruimd werden en de bedragen werden verhoogd. Het aantal leerlingen dat een schooltoeslag ontving in het schooljaar 2019-2020 ligt daardoor 56% hoger dan in het schooljaar 2018-2019 (tabel ON 2) (Statistiek Vlaanderen, 2023). Voor studenten hoger onderwijs bestaat er, afhankelijk van de gezinssituatie en het gezinsinkomen, een studietoelage. De toekenning daarvan blijft de bevoegdheid van het departement Onderwijs en Vorming. Ook daar deden zich in 2019-2020 twee grote wijzigingen voor: de overdracht van de graduaatsopleidingen (vroegere HBO5-opleidingen uit het volwassenenonderwijs) naar de hogescholen en de hervorming van de lerarenopleiding met onder andere de overdracht van de specifieke lerarenopleiding van de centra voor volwassenenonderwijs naar de hogescholen en universiteiten. Studenten in deze opleidingen komen sinds schooljaar 2019-2020 in aanmerking voor een studietoelage, wat de stijging van het aantal studietoelagen in 2019-2020 verklaart. In het schooljaar 2022-2023 hadden 486.246 leerlingen recht op een schooltoeslag (het betreft een voorlopig cijfer). Volgens de voorlopige cijfers van het schooljaar 2021-2022 kregen 61.826 studenten een studietoelage; de cijfers voor schooljaar 2022-2023 waren nog niet beschikbaar bij het samenstellen van dit Jaarboek.

Voor het kleuteronderwijs wordt één bedrag toegekend, ongeacht de hoogte van de inkomens. Bij de andere opleidingsniveaus hangt het exacte bedrag van de schooltoeslag af van de gezinssituatie en het gezinsinkomen. Ook de studietoelage is afhankelijk van de gezinssituatie en het gezinsinkomen, alsook van het aantal studiepunten en de vraag of de student al dan niet op kot gaat. Tabel ON 3 geeft het gemiddelde ontvangen bedrag weer.

Tabel ON 2. Aantal toegekende schooltoeslagen en studietoelagen, Vlaanderen, schooljaar 2015-2016- 2022-2023.

	Schooltoeslagen	Studietoelagen
2015-2016	309.773	49.748
2016-2017	308.982	49.228
2017-2018	321.525	51.556
2018-2019	334.796 ^a	53.857
2019-2020	522.632	59.727
2020-2021	520.379 ^b	61.900
2021-2022	490.532 ^c	61.826 ^{d, e}
2022-2023	486.244 ^c	nb

a. Tot schooljaar 2018-2019 gaat het om cijfers over de schooltoelage (cijfers zoals bekend op 09/10/2019), vanaf schooljaar 2019-2020 om cijfers over de schooltoeslag.

b. De schooltoeslag wordt automatisch toegekend bij de start van het schooljaar, maar de beslissingen zijn niet definitief omdat er na toekenning in de loop van een schooljaar nog twee controleronden gebeuren. Het cijfer voor schooljaar 2020-2021 werd in oktober 2022 opnieuw berekend om wijzigingen na controle van de pedagogische voorwaarden en inkomens te verrekenen (en wijkt dus af van het cijfer in het vorige Jaarboek).

c. Voorlopige cijfers.

d. Goedgekeurde aanvragen zoals bekend op 29/9/2022. De vermelde cijfers zijn niet definitief aangezien een afgehandelde aanvraag steeds herzien kan worden. Het initiatief tot herziening kan uitgaan van de aanvrager zelf of van de afdeling studietoelagen. De periode waarbinnen een aanvraag door de administratie herzien kan worden, is beperkt tot het lopende academiejaar en de vier academiejaren die daaraan voorafgaan. Daarnaast kan de burger zijn of haar aanvraagdossier vervolledigen tot en met 31/12 van het afgelopen academiejaar. Als de aanvraag niet tijdig vervolledigd wordt, kan de administratie het recht op een toelage niet bepalen. Op 29/9/2022 waren er nog 6.671 dossiers in beraad of onvolledig.

e. Vanaf het schooljaar 2021-2022 werd de herstart van een aanvraag geautomatiseerd. Het onderzoek wordt automatisch opnieuw gestart voor studenten met recht op een studietoelage (of studenten met het bijnaheursstatuut).

Bron: Schooltoeslagen: Agentschap Opgroeien (2023b); Studietoelagen: Onderwijs en Vorming.

Tabel ON 3. Gemiddeld bedrag schooltoeslag (schooljaar 2022-2023) en studietoelage (schooljaar 2021-2022), Vlaanderen.

	Aantal toegekend	Gemiddeld bedrag (€)
Kleuteronderwijs ¹	98.623	107,5
Lager onderwijs ¹	184.985	161,4
Secundair onderwijs ¹	200.225	757,8
HBO Verpleegkunde ¹	2.411	1.680,7
Totaal schooltoeslagen¹	486.244	nb
Hogescholen	21.266	2.104,41
Universiteiten	40.392	1.935,57
Niet gekend	168	2.552,26
Totaal studietoelagen²	61.826	1.995,32

1. Voorlopige cijfers (toestand april 2023).

2. Voorlopige cijfers (toestand 29/9/2022).

Bron: Schooltoeslagen: Agentschap Opgroeien; Studietoelagen: Onderwijs en Vorming.

7.2 Gelijke onderwijskansen

Verschillende onderzoeken tonen aan dat het Vlaamse onderwijssysteem goed presteert, maar tegelijk tot de meest ongelijke behoort. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de resultaten van het Programme for International Student Assessment (PISA), een internationaal onderzoek dat de kennis en vaardigheden van vijftienjarigen test. In Vlaanderen wordt PISA gecoördineerd en uitgevoerd door de vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit Gent. Verschillende cognitieve domeinen worden onderzocht: leesvaardigheid, wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid. Daarnaast wordt bij elke bevraging een specifiek domein onderzocht (bv. 'samenwerkend probleemoplossen', financiële geletterdheid). PISA wordt elke drie jaar herhaald; de cijfers in deze sectie dateren van 2018 omdat de cijfers van PISA2022 nog niet bekend waren bij het ter perse gaan van dit boek. De Vlaamse steekproef 2018 telde 4.882 leerlingen (geboren in 2002) uit 172 scholen en is representatief voor het Vlaamse secundair onderwijs (Universiteit Gent, vakgroep Onderwijskunde, z.d.).

In tabellen ON 4, ON 5 en ON 6 staan de Vlaamse resultaten voor leesvaardigheid, wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid, telkens vergeleken met het OESO-gemiddelde (o.b.v. de gemiddelde scores in alle OESO-landen). De scores van de leerlingen worden onderverdeeld in verschillende vaardigheidsniveaus. 11,7% van de vijftienjarige leerlingen in Vlaanderen behoort tot de groep van hoogpresteerders (vaardigheidsniveau 5 of 6) voor leesvaardigheid. Voor wiskundige geletterdheid is dat 18,8% en voor wetenschappelijke geletterdheid 10,4%.

Niveau 2 wordt gezien als het referentiepunt: vanaf dit niveau bezitten leerlingen de minimale attitudes en vaardigheden die noodzakelijk zijn om dagelijkse problemen aan te pakken. Leerlingen zouden minimaal dit niveau moeten behalen aan het einde van het secundair onderwijs. In Vlaanderen haalt 19,3% van de vijftienjarigen niet het referentiepunt voor leesvaardigheid. Voor wiskundige geletterdheid is dat 17,3% en op het vlak van wetenschappelijke geletterdheid haalt 18,0% het referentiepunt niet.

Problematisch is dat over de jaren heen steeds meer Vlaamse leerlingen het referentieniveau voor de drie domeinen niet behalen. De 10% leerlingen die het zwakst presteren voor zowel lezen, wiskunde als wetenschappen behalen in 2018 een significant lagere score dan voordien. Verschuiven we de focus naar de 10% hoogstpresterende leerlingen, dan gaat ook die groep er significant op achteruit in 2018, maar enkel voor wiskunde (Universiteit Gent, vakgroep Onderwijskunde, z.d.).

Tabel ON 4. Percentage leerlingen per niveau van leesvaardigheid¹, Vlaanderen en OESO-gemiddelde, PISA 2018.

Niveau	Vlaanderen	OESO-gemiddelde
6	1,8 (0,29)	1,3 (0,04)
5	9,9 (0,68)	7,4 (0,09)
4	21,9 (0,91)	18,9 (0,12)
3	25,7 (0,85)	26,0 (0,14)
2	21,3 (0,88)	23,7 (0,13)
1a	12,9 (0,84)	15,0 (0,12)
1b	5,6 (0,61)	6,2 (0,09)
1c	0,8 (0,23)	1,4 (0,04)
Lager dan 1c	0,04 (0,06)	1,0 (0,01)

1. De cijfers tussen haakjes geven de standaardfout aan. Standaardfouten geven de betrouwbaarheid van een meting weer (betrouwbaarheidsinterval = gevonden gemiddelde $\pm$ 1,96 * standaardfout). We kunnen bijvoorbeeld met 95% zekerheid zeggen dat tussen 1,2% en 2,4% van de leerlingen niveau 6 behaalt.

Bron: Universiteit Gent, vakgroep Onderwijskunde (z.d.).

Tabel ON 5. Percentage leerlingen per vaardigheidsniveau voor wiskundige geletterdheid¹, Vlaanderen en OESO-gemiddelde, PISA 2018.

Niveau	Vlaanderen	OESO-gemiddelde
6	4,36 (0,53)	2,4 (0,1)
5	14,44 (0,80)	8,5 (0,1)
4	23,56 (0,95)	18,5 (0,1)
3	23,10 (0,97)	24,4 (0,1)
2	17,2 (0,73)	22,2 (0,1)
1	11,32 (0,83)	14,8 (0,1)
Lager dan niveau 1	6,02 (0,85)	9,1 (0,1)

1. De cijfers tussen haakjes geven de standaardfout aan. Standaardfouten geven de betrouwbaarheid van een meting weer (betrouwbaarheidsinterval = gevonden gemiddelde $\pm$ 1,96 * standaardfout). We kunnen bijvoorbeeld met 95% zekerheid zeggen dat tussen 3,3% en 5,4% van de leerlingen niveau 6 behaalt.

Bron: Universiteit Gent, vakgroep Onderwijskunde (z.d.).

Tabel ON 6. Percentage leerlingen per vaardigheidsniveau voor wetenschappelijke geletterdheid¹, Vlaanderen en OESO-gemiddelde, PISA 2018.

Niveau	Vlaanderen	OESO-gemiddelde
6	1,1 (0,2)	0,8 (0,0)
5	9,3 (0,6)	5,9 (0,1)
4	23,7 (1,0)	18,1 (0,1)
3	27,6 (1,2)	27,4 (0,1)
2	20,3 (1,0)	25,8 (0,1)
1a	12,9 (0,8)	16,0 (0,1)
1b	4,7 (0,6)	5,2 (0,1)
Lager dan 1b	0,4 (0,2)	0,7 (0,0)

1. De cijfers tussen haakjes geven de standaardfout aan. Standaardfouten geven de betrouwbaarheid van een meting weer (betrouwbaarheidsinterval = gevonden gemiddelde $\pm$ 1,96 * standaardfout). We kunnen bijvoorbeeld met 95% zekerheid zeggen dat tussen 0,7% en 1,5% van de leerlingen niveau 6 behaalt.

Bron: Universiteit Gent, vakgroep Onderwijskunde (z.d.).

In het PISA-onderzoek wordt ook de gelijkheid tussen leerlingen gemeten: hoe groter de impact van de migratiestatus, de thuistaal en het thuismilieu (sociale, economische en culturele status van een gezin) op de prestatie van leerlingen, hoe ongelijker een onderwijssysteem is. Zo verklaarde het thuismilieu van leerlingen in Vlaanderen in 2018 17,3% van de variantie in hun leesvaardigheidsscores. Vlaanderen combineert daarmee een hoog gemiddeld prestatieniveau met een lagere gelijkheid dan gemiddeld in de PISA-landen. Ook op het vlak van migratiestatus en thuistaal zijn er verschillen tussen leerlingen (Universiteit Gent, vakgroep Onderwijskunde (z.d.).

Om tegemoet te komen aan de problematiek van ongelijkheid in het onderwijs krijgen scholen extra omkaderings- en werkingsmiddelen op basis van het aantal leerlingen die beantwoorden aan sociaaleconomische indicatoren. ON 7 geeft de evolutie weer van hoeveel leerlingen 'aantikken' op vier socio-economische indicatoren in het gewone kleuter- en lager onderwijs en het gewone secundair onderwijs. Met 'aantikken' wordt bedoeld dat deze leerlingen op basis van een specifiek leerlingenkenmerk in aanmerking komen voor extra financiering. De leerlingenkenmerken zijn de volgende: de thuistaal is niet Nederlands, een laag opleidingsniveau van de moeder (geen diploma of getuigschrift van het hoger secundair onderwijs), een schooltoeslag ontvangen, een buurt met hoge mate van schoolse vertraging. Voor deze laatste indicator kijkt men naar het aantal vijftienjarigen van de zes afgelopen schooljaren in een bepaalde buurt dat minstens twee jaar schoolse vertraging heeft. Voor leerlingen die niet wonen in het Nederlandse taalgebied of in het tweetalige gebied Brussel Hoofdstad wordt het percentage schoolse vertraging gelijkgesteld aan 0. Voor kinderen van de trekkende of thuisloze bevolking wordt het percentage gelijkgesteld aan 100. Na rangschikking van alle leerlingen op basis van dit kenmerk, worden enkel die leerlingen in het hoogste kwartiel beschouwd als leerlingen die in een buurt met hoge mate van schoolse vertraging wonen. Dat betekent dat 25% van alle leerlingen zal scoren op dit kenmerk. De bepaling gebeurt apart voor basis- en secundair onderwijs.

De tabel toont dat het percentage leerlingen dat thuis geen Nederlands spreekt, stelselmatig toeneemt over de drie schoolniveaus heen. Het percentage leerlingen dat aantikt op een laag opleidingsniveau van de moeder of op een buurt met veel schoolse vertraging, bleef nagenoeg stabiel. De omvorming van de schooltoelage vanaf het schooljaar 2019-2020 tot de schooltoeslag leidde tot een toename van het aantal leerlingen dat een schooltoeslag krijgt. Deze toename is dus veeleer te wijten aan een beleidsingreep dan een reële stijging.

Tabel ON 7. Evolutie van het aantal leerlingen dat aantikt op leerlingenkenmerken, per onderwijsniveau en kenmerk¹, absolute cijfers en percentages, Vlaams Gewest, schooljaar 2017-2018 tot 2021-2022.

	2017-2018		2018-2019		2019-2020		2020-2021		2021-2022	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
Kleuteronderwijs										
Aantal leerlingen	263.789		262.435		261.192		257.625		256.418	
Thuis taal niet Nederlands	61.952	23,5	63.965	24,4	66.317	25,4	66.990	26,0	68.488	26,7
Laag opleidingsniveau moeder	54.893	20,8	54.047	20,6	53.733	20,6	52.121	20,2	51.225	20,0
Schooltoelage	55.956	21,2	58.254	22,2	99.872	38,2	97.531	37,9	95.300	37,2
Buurt	70.404	26,7	70.131	26,7	69.348	26,6	68.130	26,4	67.372	26,3
Lager onderwijs										
Aantal leerlingen	438.779		442.275		442.961		441.026		437.569	
Thuis taal niet Nederlands	88.929	20,3	93.664	21,2	97.883	22,1	101.070	22,9	103.868	23,7
Laag opleidingsniveau moeder	90.708	20,7	91.299	20,6	91.422	20,6	90.569	20,5	89.745	20,5
Schooltoelage	111.998	25,5	118.977	26,9	172.102	38,9	173.182	39,3	170.073	38,9
Buurt	105.651	24,1	107.395	24,3	106.913	24,1	106.901	24,2	106.480	24,3
Secundair onderwijs										
Aantal leerlingen	430.955		436.310		443.410		454.129		460.947	
Thuis taal niet Nederlands	72.026	16,7	77.337	17,7	82.850	18,7	88.534	19,5	93.676	20,3
Laag opleidingsniveau moeder	100.739	23,4	100.955	23,1	101.472	22,9	103.291	22,7	103.851	22,5
Schooltoelage	124.976	29,0	131.311	30,1	176.035	39,7	183.636	40,4	182.937	39,7
Buurt	108.216	25,1	109.530	25,1	111.232	25,1	114.110	25,1	115.543	25,1

1. Een leerling kan op meerdere kenmerken aantikken. De som van de vier kenmerken is dus niet gelijk aan het aantal leerlingen.

Bron: Stafdiensten Onderwijs en Vorming, dataloop.

Sommige leerlingen lopen in hun schoolse carrière vertraging op. Tabel ON 8 presenteert de schoolse achterstand over alle leerjaren van het gewoon lager onderwijs voor leerlingen met Belgische en met vreemde nationaliteit. Schoolse vertraging werd berekend op basis van een vergelijking tussen het leerjaar waarin de leerling is ingeschreven en het leerjaar waarin de leerling op grond van zijn geboortjaar en bij normale studievordering ingeschreven zou moeten zijn. Dat is niet noodzakelijk een gevolg van zittenblijven, maar kan ook veroorzaakt worden door een verlate instap in het lager onderwijs.

In het schooljaar 2021-2022 waren er over alle schooljaren heen 437.569 leerlingen (inclusief methodeonderwijs). 11,7% daarvan kampte met schoolse vertraging (10,84% met één jaar; 0,79% met twee jaar en 0,04% met meer dan twee jaar vertraging). Dat aandeel daalt jaar na jaar, al zien we in het recentste schooljaar een lichte stijging van het aandeel meisjes met één jaar schoolse vertraging. Jongens hebben iets meer achterstand dan meisjes, zowel bij leerlingen van vreemde nationaliteit als bij Belgische leerlingen. 32,9% van de leerlingen met vreemde nationaliteit kampte in het schooljaar 2021-2022 met een of meer jaren achterstand, bij de leerlingen met Belgische nationaliteit was dat 9,2%.

Tabel ON 8. Achterstand in de studie van kinderen van Belgische en vreemde nationaliteit¹ in het Nederlandstalig gewoon lager onderwijs, percentages naar geslacht, Vlaanderen, schooljaar 2013-2014 tot 2021-2022.

A. Percentage kinderen van Belgische nationaliteit met achterstand									
School- jaar	1 jaar achterstand			2 jaar achterstand			meer dan 2 jaar achterstand		
	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal
2013-2014	11,89	10,81	11,35	0,87	0,76	0,81	0,03	0,02	0,02
2014-2015	11,30	10,22	10,76	0,81	0,68	0,75	0,03	0,02	0,02
2015-2016	10,77	9,66	10,22	0,72	0,62	0,67	0,02	0,02	0,02
2016-2017	10,32	9,15	9,74	0,61	0,53	0,57	0,01	0,01	0,01
2017-2018	9,85	8,72	9,29	0,55	0,47	0,51	0,01	0,01	0,01
2018-2019	9,46	8,45	8,96	0,49	0,42	0,46	0,01	0,01	0,01
2019-2020	9,23	8,34	8,79	0,46	0,41	0,44	0,01	0,01	0,01
2020-2021	9,15	8,30	8,73	0,43	0,38	0,40	0,01	0,01	0,01
2021-2022	9,10	8,45	8,78	0,40	0,37	0,38	0,01	0,01	0,01
B. Percentage kinderen van vreemde nationaliteit met achterstand									
School- jaar	1 jaar achterstand			2 jaar achterstand			meer dan 2 jaar achterstand		
	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal
2013-2014	32,67	29,99	31,34	7,48	7,02	7,25	0,68	0,63	0,65
2014-2015	31,80	29,10	30,46	6,58	6,18	6,38	0,52	0,52	0,52
2015-2016	31,32	28,13	29,75	5,99	5,69	5,84	0,78	0,54	0,66
2016-2017	30,93	27,42	29,19	5,29	5,06	5,18	0,54	0,44	0,49
2017-2018	30,36	27,64	29,00	5,05	4,38	4,72	0,52	0,42	0,47
2018-2019	30,22	27,19	28,72	4,77	4,15	4,46	0,42	0,49	0,46
2019-2020	30,03	27,69	28,87	4,79	4,19	4,49	0,39	0,49	0,44
2020-2021	29,33	27,71	28,52	4,45	4,22	4,34	0,38	0,38	0,38
2021-2022	29,19	27,44	28,32	4,39	4,08	4,24	0,32	0,32	0,32
C. Percentage alle kinderen met achterstand									
School- jaar	1 jaar achterstand			2 jaar achterstand			meer dan 2 jaar achterstand		
	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal	Jongen	Meisje	Totaal
2013-2014	13,48	12,28	12,88	1,37	1,24	1,31	0,08	0,07	0,07
2014-2015	12,95	11,73	12,34	1,27	1,12	1,20	0,07	0,06	0,06
2015-2016	12,54	11,24	11,89	1,17	1,05	1,11	0,09	0,06	0,08
2016-2017	12,13	10,75	11,45	1,02	0,92	0,97	0,06	0,05	0,06
2017-2018	11,74	10,47	11,11	0,96	0,83	0,90	0,06	0,05	0,06
2018-2019	11,47	10,27	10,87	0,91	0,78	0,84	0,05	0,06	0,06
2019-2020	11,32	10,28	10,81	0,90	0,79	0,84	0,05	0,06	0,06
2020-2021	11,22	10,29	10,76	0,84	0,77	0,80	0,05	0,05	0,05
2021-2022	11,22	10,45	10,84	0,82	0,76	0,79	0,04	0,04	0,04

1. De officiële nationaliteit. Voor leerlingen van wie die niet bekend is, wordt de door de school geregistreerde nationaliteit gebruikt.

Bron: Stafdiensten Onderwijs en Vorming.

Het gewoon secundair onderwijs telde in het schooljaar 2021-2022 432.930 leerlingen (tabel ON 9). In het zesde jaar had 28,1% van de leerlingen minimaal een jaar leerachterstand, ten opzichte van 14,7% in het eerste jaar. Gedurende de zes jaar van het secundair onderwijs neemt het aantal leerlingen met leerachterstand dus toe. Ook in het secundair onderwijs blijven de verschillen tussen leerlingen met Belgische nationaliteit en leerlingen met vreemde nationaliteit groot. Zo heeft over alle schooljaren heen 19,7% van de leerlingen met Belgische nationaliteit schoolse vertraging opgelopen, tegenover 55,4% van de leerlingen met vreemde nationaliteit (niet in tabel).

Tabel ON 9. Leerlingen met leerachterstand in het Nederlandstalig gewoon secundair onderwijs¹, Vlaanderen, schooljaar 2013-2014 tot 2021-2022.

Schooljaar	Totaal aantal leerlingen	% leerlingen met leerachterstand		
		Alle lj.	1e lj.	6de lj.
2013-2014	398.721	28,9	21,2	34,3
2014-2015	397.568	28,7	20,7	34,3
2015-2016	397.116	28,3	20,1	34,5
2016-2017	398.444	27,4	19,2	33,7
2017-2018	402.313	26,7	19,8	32,3
2018-2019	408.168	25,8	17,5	32,1
2019-2020	414.986	25,0	16,6	31,2
2020-2021	426.096	23,1	14,5	30,5
2021-2022	432.930	22,6	14,7	28,1

1. Anderstalige nieuwkomers, modulair onderwijs, derde leerjaar van de derde graad, secundair-na-secundair zijn niet inbegrepen in de cijfers.

Bron: Stafdiensten Onderwijs en Vorming.

Leerlingen die schoolse vertraging opbouwen tijdens hun schoolcarrière, lopen meer risico om de school zonder diploma te verlaten, al zijn er ook sociaaleconomische factoren die die kans vergroten, zowel op leerling- als schoolniveau. Tabel ON 10 geeft de evolutie van het aandeel vroegtijdige schoolverlaters. Dat zijn jongeren (18 tot 24 jaar) die geen einddiploma van het secundair onderwijs behaald hebben en niet hebben deelgenomen aan een opleiding tijdens een referentieperiode van vier weken voorafgaand aan de enquête. De cijfers zijn afkomstig van de EAK-enquête (zie sectie 6.1) en betreffen dus een raming op basis van een steekproef. Door de hervorming van de EAK in 2017 en 2021 is er sprake van breuken in de tijdreeks. Een trend over verschillende jaren hen is dus moeilijk vast te stellen. In 2022 verliet 4,9% van de Vlaamse jongeren het onderwijs zonder diploma. Zoals we eerder konden vaststellen (zie tabel WL 9), ligt het werkloosheidspercentage van jongeren zonder diploma aanzienlijk hoger.

Tabel ON 10. Percentage vroegtijdige schoolverlaters (ten opzichte van het totale aantal 18- tot 24-jarigen), België & gewesten, 2013-2022.

	2013 ^a	2014	2015	2016 ^a	2017	2018	2019	2020 ^a	2021	2022
Vlaams Gewest	7,5	7,0	7,2	6,8	7,2	7,3	6,2	6,7	5,3	4,9
Waals Gewest	14,7	12,9	13,1	10,3	10,5	9,9	10,9	9,8	8,3	8,6
Brussels HG	17,7	14,4	15,8	14,8	12,9	10,7	11,8	9,7	9,1	7,4
België	11,0	9,8	10,1	8,8	8,9	8,6	8,4	8,1	6,7	6,4

a. Er is een tijdreeksbreuk tussen 2013 en 2014. Tot en met 2013 gaat het over de ISCED 1997-classificatie. Vanaf 2014 is de ISCED 2011-classificatie van kracht. Ook vanaf 2017 en vanaf 2021 is er een breuk in de tijdreeks.

Bron: Steunpunt Werk o.b.v. EAK.

Ook NEET-jongeren (*Not in Employment, Education or Training*) zijn een kwetsbare groep. Het gaat om jongeren tussen 15 en 24 jaar die in de referentieperiode van vier weken voorafgaand aan de EAK-enquête geen regulier onderwijs volgden, noch een opleiding buiten het reguliere onderwijs volgden, noch aan het werk waren. In 2022 was 4,9% van de Vlaamse jongeren NEET (tabel ON 11), een daling met 1,1 procentpunt ten opzichte van 2021. Ook hier is door de breuken in de tijdreeks in 2017 en 2021 de vergelijking tussen verschillende jaren niet mogelijk.

Tabel ON 11. Aandeel NEET-jongeren (15-24 jaar), België & gewesten, 2013-2022.

	2013	2014	2015	2016 ^a	2017	2018	2019	2020 ^a	2021	2022
Vlaams Gewest	10,5	9,8	9,5	7,5	7,2	7,8	7,5	7,3	6,0	4,9
Waals Gewest	14,5	14,7	15,0	12,2	11,6	10,0	11,0	11,7	9,0	8,4
Brussels HG	18,7	15,8	17,5	15,2	13,3	13,3	12,9	11,3	9,7	9,1
België	12,7	12,0	12,2	9,9	9,3	9,2	9,3	9,2	7,4	6,6

a. Er is een breuk in de tijdreeks in 2017 en 2021 wegens de nieuwe methodologie van de EAK-enquête.

Bron: Steunpunt Werk o.b.v. LFS-EAK.

Via basiseducatie kunnen volwassenen met een beperkte of onafgewerkte schoolloopbaan hun basisvaardigheden oprispen en versterken. De sector Basiseducatie bestaat uit dertien pluralistische centra voor basiseducatie in Vlaanderen en Brussel, gegroepeerd onder belangenorganisatie Ligo. Het opleidingsaanbod is gericht op leervaardigheden, communicatieve, numerieke en digitale vaardigheden. Binnen elk leerdomein (taal, rekenen, computer of maatschappijoriëntatie) zijn er cursussen op verschillende niveaus. De meeste cursisten betalen geen inschrijvingsgeld, maar wel een bijdrage voor lesmateriaal. Tabel ON 12 geeft het aantal cursisten basiseducatie per schooljaar. Sinds schooljaar 2017-2018 daalt het aantal cursisten, tot 31.376 in schooljaar 2020-2021. Men heeft geen duidelijke verklaring voor deze daling, al zou de coronacrisis een rol kunnen spelen. In schooljaar 2021-2022 was er opnieuw een stijging.

Tabel ON 12. Aantal cursisten in basiseducatie, schooljaar 2013-2014 tot 2021-2022, Vlaanderen.

Schooljaar	AC
2013-2014	35.501
2014-2015 ^b	38.249
2015-2016	41.207
2016-2017	41.732
2017-2018	40.809
2018-2019	39.749
2019-2020	33.569
2020-2021	31.376
2021-2022	33.893

Bron: Stafdiensten Onderwijs en Vorming, dataloop.

10,3% van de volwassen Belgen (25-64 jaar) nam in 2022 deel aan levenslang leren via een opleiding in of buiten het regulier onderwijs in de referentieperiode van vier weken voor de EAK-enquête (tabel ON 13). Door de grote methodologische hervorming van de EAK in 2017 en de implementatie van een nieuwe EAK-vragenlijst in 2021 zijn er breuken in de resultaten. De evolutie door de jaren heen moet bijgevolg met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. De terugval tussen 2019 en 2020 kan worden verklaard door de coronacrisis. Hoewel een aantal mensen misschien (noodgedwongen) een carrièreswitch ambieerde en zich omschoolde, moesten de centra voor basiseducatie en de centra voor volwassenenonderwijs hun fysieke lessen stopzetten en overschakelen (indien mogelijk) op afstandleren. Heel wat opleidingen werden afgebroken of niet meer opgestart en kwetsbare cursisten haakten af (Vlaamse Regering, 2021). Het hogere percentage van 2021 is niet vergelijkbaar met dat van 2020, dus we kunnen geen uitspraken doen over de evolutie sindsdien. Hooggeschoolden nemen veel vaker deel aan levenslang leren dan laaggeschoolden. De deelname aan levenslang leren is het hoogst in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (14,2%) en het laagst in het Waalse Gewest 8,1% (niet in tabel). In het Vlaamse Gewest was dat 10,7% in 2022.

Tabel ON 13. Deelname aan levenslang leren, naar opleidingsniveau^a, België, 2013-2022^b.

	2013	2014	2015	2016 ^b	2017	2018	2019	2020 ^b	2021	2022
Totaal	6,9	7,4	6,9	7,0	8,5	8,5	8,2	7,4	10,2	10,3
Laaggeschoold	3,0	3,1	3,0	2,8	3,2	3,2	3,4	2,4	4,0	3,9
Middengeschoold	5,2	5,7	5,5	5,3	6,0	6,1	5,4	4,8	6,8	6,5
Hooggeschoold	11,7	12,2	11,2	11,5	13,7	13,7	13,4	11,9	15,5	15,7

a. Laaggeschoold: ISCED 0-2: ten hoogste secundair onderwijs; Middengeschoold: ISCED 3-4: hoger secundair en postsecundair, niet-tertiair onderwijs; Hooggeschoold: ISCED 5-8: minstens tertiair onderwijs.

b. Er is een breuk in de tijdreeks in 2017 en 2021 wegens de nieuwe methodologie van de EAK-enquête.

Bron: Eurostat o.b.v. LFS.

Voor meer informatie

Agentschap Opgroeien, Hallepoortlaan 27, 1060 Brussel, website: <https://www.opgroeien.be/>

Departement Onderwijs en Vorming, Stafdiensten Onderwijs en Vorming, Koning Albert II-laan 15, bus 134, 1210 Brussel, mail: strategie-kennis.onderwijs@vlaanderen.be, website: <http://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijsstatistieken>

PISA Nationaal project centrum, Universiteit Gent, Vakgroep Onderwijskunde, Henri Dunantlaan 2, 9000 Gent, mail: PISA@ugent.be, website: <https://www.pisa.ugent.be/>

Steunpunt Onderwijs Onderzoek, Vakgroep Onderwijskunde, Henri Dunantlaan 2, 9000 Gent, telefoon: 09 264 86 30, website: <http://steunpuntsono.be/>

Steunpunt Werk, Vlamingenstraat 83, bus 3552, 3000 Leuven, mail: steunpuntwerk@kuleuven.be, website: <http://www.steunpuntwerk.be/>

8. Huisvesting

In deze sectie presenteren we achtereenvolgens indicatoren met betrekking tot de betaalbaarheid van wonen en de woningkwaliteit, de sociale huisvesting en dak- en thuisloosheid.

8.1 Betaalbaarheid en woningkwaliteit

Het Steunpunt Wonen organiseerde in opdracht van het Agentschap Wonen-Vlaanderen de Woonsurvey 2018, ter opvolging van het Grote Woononderzoek 2013 en de Woonsurvey 2005. In 2023 was er een update van de Woonsurvey, maar de resultaten daarvan zijn nog niet beschikbaar. Met de Woonsurvey 2018 werden ongeveer 3.000 huishoudens in Vlaanderen bevraagd. Op basis van de steekproef was 71,6% van de Vlaamse huishoudens eigenaar. 19,3% huurde op de private markt en 7,3% op de sociale markt. 1,7% woonde gratis. Tabel HV 1 toont enkele indicatoren met betrekking tot de betaalbaarheid van wonen. De gemiddelde bruto-woonuitgaven voor eigenaars met een hypotheek (de afbetaling van de hypothecaire lening, eventueel aangevuld met afbetalingen voor andere leningen voor de eigen woning) bedroeg in 2018 € 782. De gemiddelde huurprijs op de private markt bedroeg € 637. In 2018 gaf 21% van de huishoudens meer dan 30% van zijn inkomen uit aan deze bruto-woonuitgaven (zie 'woonquote > 30%'). Bij de private huurders was dat meer dan een op de twee. Tussen 2005 en 2013 was er in elke deelmarkt een aanzienlijke stijging van de woonquote boven 30%, maar die negatieve trend heeft zich in 2018 niet doorgezet (Heylen & Vanderstraeten, 2019). Het aandeel huishoudens dat na aftrek van de woonuitgaven te weinig overhoudt om menswaardig te leven (zie resterend inkomen < budgetnorm), daalde tussen 2013 en 2018 significant van 14% tot 12% (maar bleef bij de private en sociale huurders gelijk).

Tabel HV 1. Indicatoren met betrekking tot de betaalbaarheid van wonen, Vlaanderen, 2005-2013-2018.

	2005	2013	2018
Bruto-woonuitgaven eigenaars met hypotheek (zonder woonbonus) ¹	€ 718	€ 764	€ 782
Gemiddelde huurprijs private markt ¹	€ 556	€ 600	€ 637
Gemiddelde huurprijs sociale markt ¹	€ 332	€ 386	€ 386
Huishoudens met woonquote > 30%	Totaal: 13% Eigenaar met hyp.: 17% Private huurders: 39% Soc. huurders: 12%	Totaal: 20% Eigenaar met hyp.: 27% Private huurders: 52% Soc. huurders: 23%	Totaal: 21% Eigenaar met hyp.: 27% Private huurders: 52% Soc. huurders: 23%
Huishoudens met resterend inkomen < budgetnorm	Totaal: 14% Eigenaar met hyp.: 10% Private huurders: 27% Soc. huurders: 39%	Totaal: 14% Eigenaar met hyp.: 10% Private huurders: 30% Soc. huurders: 35%	Totaal: 12% Eigenaar met hyp.: 8% Private huurders: 31% Soc. huurders: 34%

1. In prijzen van 2018.

Bron: Heylen & Vanderstraeten (2019).

De EU-SILC laat toe om jaarlijks een aantal cijfers in verband met de betaalbaarheid van wonen op te volgen. Zo bevat de SILC gegevens over het aandeel van de bevolking dat leeft in een huishouden dat meer dan 40% van het beschikbare huishoudinkomen besteedt aan de totale woonkosten (huur of aflossing van de lening, inclusief verzekering, taken, onderhoud en nutsvoorzieningen). In 2022 was dat het geval voor 7,7% van de bevolking (tabel HV 2). Er is een duidelijk verschil naargelang het type woonstatuut. Merk op dat de cijfers voor 2019 niet vergelijkbaar zijn met die van de voorgaande jaren vanwege de hervorming van de SILC-enquête en dat de cijfers voor 2020 niet vergelijkbaar zijn met 2019 als gevolg van de moeilijkheden met het veldwerk door de coronacrisis (dat geldt ook voor HV 3).

Tabel HV 2. Bevolking in een huishouden waar de totale woonkosten meer dan 40% bedragen van het beschikbare huishoudinkomen, naar woningbezit, België, 2011-2022.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ^a	2020 ^a	2021	2022
België	10,6	11,0	9,6	10,4	9,4	9,8	9,4	8,9	8,4	7,8	7,5	7,7
Eigenaar met hypotheek	3,3	3,6	3,8	3,1	2,4	2,5	2,8	1,2	0,9	1,1	0,9	0,7
Eigenaar zonder hypotheek	2,4	4,1	1,6	1,8	1,8	1,3	2,0	1,6	1,9	1,9	2,0	2,2
Huurder private markt	38,1	37,2	34,0	38,1	33,7	36,0	34,9	34,8	30,5	29,4	30,1	32,1
Sociale huurder of gratis bewoner	14,9	15,3	12,8	13,3	14,2	12,2	12,1	14,4	14,9	11,0	7,3	7,7

a. Breuk in tijdreeks.

Bron: Eurostat, o.b.v. EU-SILC.

De EU-SILC bevat ook gegevens over het aandeel personen in woningen van slechte kwaliteit: het gaat dan om woningen met een lekkend dak, vochtige muren, vloeren of funderingen, of rot in het raamwerk of in de vloeren. In 2020 woonde 15,7% van de Belgische bevolking in een dergelijke woning. We zien een sterke samenhang met het armoederisico (tabel HV 3). Vanaf 2021 wordt deze enquêtevraag slechts om de drie jaar gesteld, een update van deze tabel komt er dus pas in 2024.

Tabel HV 3. Bevolking in een woning van slechte kwaliteit, naar armoederisico, België, 2012-2020.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ^a	2020 ^a
Totaal	18,7	18,1	17,5	18,2	19,2	18,4	17,9	16,7	15,7
Bevolking met inkomen onder armoedegrens	27,2	27,1	26,9	30,9	30,5	27,7	25,5	23,8	21,1
Bevolking met inkomen boven armoedegrens	17,1	16,5	15,8	16,0	17,1	16,7	16,4	15,5	14,8

a. Breuk in tijdreeks.

Bron: Eurostat, o.b.v. EU-SILC.

Voor wie een beperkt inkomen heeft en verhuist van een onbewoonbare, ongeschikte, overbewoonde of onaangepaste woning naar een geschikte woning is er een huursubsidie die tegemoetkomt in de huurprijs. Ook ex-daklozen die verhuizen naar een geschikte woning of particulieren die verhuizen naar een woning in het beheer van een sociaal verhuurkantoor (zie verder) komen in aanmerking. In 2022 ontvingen 24.790 unieke rechthebbenden minstens voor een maand een huursubsidie (tabel HV 4). De gemiddelde huursubsidie bedroeg 190,3 euro (Agentschap Wonen Vlaanderen, 2023).

Daarnaast bestaat er een huurpremie voor gezinnen die wachten op de toewijzing van een sociale huurwoning. De toekenning gebeurt semiautomatisch: wie vier jaar of langer ononderbroken op de wachtlijst staat en aan de voorwaarden voldoet, krijgt automatisch een uitnodiging om een aanvraag in te dienen. In 2022 waren er maandelijks 22.503 unieke rechthebbenden op een huurpremie. De gemiddelde premie bedroeg € 177,24 (Agentschap Wonen Vlaanderen, 2023).

Tabel HV 4. Unieke rechthebbenden op een huursubsidie of huurpremie, Vlaanderen, 2018-2022.

	2018	2019	2020	2021	2022
Rechthebbenden huursubsidie	21.477	24.556	23.388	24.656	24.790
Rechthebbenden huurpremie	13.621	16.627	19.010	20.909	22.503

Bron: Agentschap Wonen Vlaanderen (2023).

8.2 Sociale huisvesting

Personen met een beperkt gezinsinkomen kunnen, wanneer ze voldoen aan bepaalde voorwaarden, een sociale woning huren bij een van de Sociale HuisvestingsMaatschappijen (SHM) in Vlaanderen. Ook huren via een Sociaal VerhuurKantoor (SVK) behoort tot de mogelijkheden. In 2023 moesten de SHM's en de SVK's fusioneren tot woonmaatschappijen, een proces dat in 2020 op gang werd getrokken. Op 1 januari 2023 is de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) gefuseerd met Wonen-Vlaanderen tot het nieuwe agentschap Wonen in Vlaanderen. De VMSW blijft wel bestaan als financieel beheerder van de woonmaatschappijen, alle andere taken met betrekking tot sociaal wonen zijn overgedragen aan de afdeling Sociale Woonprojecten van het nieuwe agentschap. De cijfers hieronder zijn afkomstig van Wonen in Vlaanderen.

Eind 2022 waren er 160.718 woningen in het patrimonium van de sociale huisvestingsmaatschappijen en 145.894 huurders. Het aantal woningen nam de voorbije jaren gestaag toe, maar niet snel genoeg om aan de grote vraag te kunnen voldoen. Er stonden immers nog 176.026 unieke kandidaat-huurders op de wachtlijst (tabel HV 5). In oneven jaren wordt er steeds een actualisering doorgevoerd van de cijfers, waardoor een aantal kandidaat-huurders wordt geschrapt en fouten eruit gefilterd worden. In 2021 werd er uitzonderlijk geen actualisering doorgevoerd door de grote werkdruk bij de SHM's. In 2022 werd er uitzonderlijk wel een actualisering doorgevoerd. De verwachte 'knik' in de cijfers uit de oneven jaren is daardoor uitgesteld en in sterkere mate zichtbaar (Wonen in Vlaanderen, 2023). De gemiddelde wachttijd (op basis van alle openstaande dossiers waarvan in het referentiejaar een toewijzing gebeurd was, met daarbij ook alle dossiers waarbij een prioriteit gold) bedroeg in 2022 1.497 dagen (ongeveer 4 jaar).

Tabel HV 5. Aantal woongelegenheden en aantal unieke kandidaat-huurders van de sociale huisvestingsmaatschappijen (SHM), Vlaams Gewest, 2012-2022 (gegevens per 31/12).

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Woningen	146.536	147.146	148.250	149.945	152.697	153.908	156.390	157.285	159.217	159.885	160.718
Kandidaat-huurders	107.090	104.976	120.504	117.681	137.177	135.500	153.910	153.510	169.096	182.436	176.026

Bron: Wonen in Vlaanderen.

Een sociaal verhuurkantoor huurt woningen en appartementen op de private huurmarkt en verhuurt die vervolgens voor een redelijke huurprijs verder aan personen met een beperkt inkomen. SVK's geven voorrang aan de kwetsbaarste gezinnen en personen. Daarom hanteren ze een toewijzingssysteem waarbij onder andere rekening wordt gehouden met het gezinsinkomen en de woonnood. De woningen moeten voldoen aan de normen van de Vlaamse Wooncode op het vlak van veiligheid, gezondheid en woningkwaliteit. Het SVK moet voldoen aan de huurdersverplichtingen (zoals het tijdig betalen van de huur, het teruggeven van de woning na einde van het contract in de oorspronkelijke staat) en voorziet in begeleiding van de onderhuurders (bv. via

ondersteuning van hun rechten en plichten). Eind 2022 waren er in Vlaanderen 49 sociale verhuurkantoren. Samen verhuurden ze 13.429 woningen (tabel HV 6). Nog 83.169 kandidaten stonden op een wachtlijst.

Tabel HV 6. Aantal woongelegenheden en kandidaat-huurders van de sociale verhuurkantoren (SVK), Vlaanderen, 2013-2022 (gegevens per 31/12).

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Woningen	7.025	7.772	8.349	9.140	10.008	10.990	11.707	12.409	12.987	13.429
Kandidaat-huurders	25.310	34.684	32.813	45.060	46.448	60.136	57.230	72.645	86.844	83.169

Bron: Wonen in Vlaanderen.

8.3 Thuisloosheid

Het is bijzonder moeilijk om het aantal dak- en thuislozen in kaart te brengen, onder meer omdat er verschillende registratiemethoden zijn en niet altijd de hele doelgroep geteld wordt (bv. de 'sofaslapers' die tijdelijk bij vrienden of familie logeren of het aantal personen dat in een kraakpand woont).

In Brussel werd tussen 2008 en 2018 een daklozentelling georganiseerd door La Strada. Sinds 2020 wordt deze georganiseerd door Bruss'Help, een studie- en analysecentrum onder de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie dat belast is met de coördinatie van nood- en inschakelingsvoorzieningen in de dak- en thuislozenzorg (Paquot, 2023). De laatste telling dateert van 8 november 2022 en is gebaseerd op drie kanalen:

- telling in de openbare ruimte (tussen 23 uur en middernacht);
- verwerking van cijfers verstrekt door de opvangdiensten of de diensten die zich bezighouden met kraakpanden en
- het verzamelen van informatie over de trajecten en de profielen van de thuislozen.

Voor dit laatste kanaal werden extra gegevens verkregen via een vragenlijst die door de erkende opvangdiensten, dagcentra en OCMW's werd ingevuld voor alle mensen die werden opgevangen tijdens de nacht van de telling of begeleid werden tijdens de periode van eind oktober tot midden november. In 2022 speelde de impact van de komst van Oekraïense vluchtelingen en van de asielcrisis; deze begon in februari 2022 en bereikte haar hoogtepunt tijdens het laatste trimester, toen er nauwelijks nog toegang was tot de opvangstructuren van Fedasil. Tijdens de nacht van 8 op 9 november 2022 werden 7.134 personen geteld: 11,3% (809 personen) bevond zich in de openbare ruimte, 22,3% (1.593 personen) in noodopvangvoorzieningen, 20,6% (1.473 personen) in opvangcentra, 2,2% (155 personen) in (voornamelijk medische) instellingen, 34,1% (2.435 personen) in niet-conventionele woningen, 5,3% (375 personen) bij derden en 4,1% (294 personen) was met uitzetting bedreigd. Op veertien jaar tijd (2008-2022) is het totale aantal getelde personen meer dan verviervoudigd (+318,8%, van 1.724 naar 7.134 personen).

Vooral tussen 2014 en 2020 was er een sterke stijging. De stijging tussen 2020 en 2022 bedraagt 34,3%, maar is deels een gevolg van wijzigingen in de methodologie (zo zijn er nieuwe categorieën opgenomen in de telling van 2022, met name 'tijdelijk bij derden gehuisveste personen' en 'met uitzetting bedreigde personen'). Deze wijzigingen niet meegerekend, bedraagt de stijging tussen 2020 en 2022 18,9%. Voor meer info over evoluties en gedetailleerde gegevens verwijzen we naar het rapport (Paquot, 2023).

Voor België als geheel gebeurde nog geen telling, maar in oktober 2020 brachten Hermans en Italiano (2021) in opdracht van de Koning Boudewijnstichting als eerste aanzet de dak- en thuisloosheid in enkele steden (Gent, Aarlen en Luik) en de provincie Limburg in kaart. In oktober 2021 werd deze studie herhaald voor enkele steden in Zuid-West-Vlaanderen, de eerstelijnszone BraVio (Vilvoorde, Machelen, Steenokkerzeel, Zemst, Kampenhout), Namen en Charleroi (Hermans et al., 2022). In 2022 volgde met steun van de Koning Boudewijnstichting en het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin opnieuw tellingen in 98 lokale besturen in 6 Vlaamse regio's (Boom-Mechelen-Lier, Arrondissement Brugge, Midwest, Middenkust, zorgregio Kempen en Waasland), de Duitstalige Gemeenschap, een deel van de provincie Waals-Brabant en Doornik (Hermans et al., 2023). De tellingen zijn gebaseerd op de ETHOS-light methodologie, waarbij zes groepen dak- en thuislozen onderscheiden worden:

- openbare ruimte;
- noodopvang;
- opvang voor thuislozen;
- instellingsverlaters;
- niet-conventionele ruimte zoals tent, garage, kraakpand en
- bij familie/vrienden.

Daar wordt nog een zevende groep aan toegevoegd (personen in dreigende uithuiszetting). Het gaat om een zeer diverse groep (bv. personen met een precaire verblijfstatus, jongvolwassenen, alleenstaande moeders en gezinnen met kinderen, ...). Volgens een ruwe projectie zou 0,5 tot 1 persoon op de 1.000 dak- of thuisloos zijn in kleine gemeenten, 4 op de 1.000 in middelgrote steden en 6 op de 1.000 in de grote steden. Ongeveer een op de drie is langer dan één jaar dak- of thuisloos. Over de verschillende tellingen heen (2020, 2021, 2022) werden 11.729 dak- en thuislozen geteld, onder wie 4.394 kinderen (tabel HV 7) (Hermans et al., 2023). Meer gedetailleerde (vooral Vlaamse) cijfers zijn te vinden op de website van het departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (<https://armoede.vlaanderen.be/telling-dak-en-thuisloosheid>).

Tabel HV 7. Globaal overzicht van de verschillende tellingen dak- en thuisloosheid, 2020-2021-2022, absolute cijfers (AC) en percentages.

	Aantal volwassenen (AC)	%	Aantal kinderen (AC)	%
In openbare ruimte	662	5,6	22	0,5
In noodopvang	489	4,2	49	1,1
In opvang voor thuislozen	2.532	21,6	1.901	43,3
In instelling	1.394	11,9	237	5,4
In niet-conventionele ruimte	1.460	12,5	312	7,1
Bij familie/vrienden	4.085	34,8	1.148	26,1
Dreigende uithuiszetting	848	7,2	669	15,2
Missing/onbekend	259	2,2	56	1,3
Totaal	11.729	100	4.394	100

Bron: Hermans et al. (2023)

OCMW's kunnen dak- en thuislozen die een woonst vinden eenmalig een installatiepremie toekennen (als ze een bijstandsuitkering of ander vervangingsinkomen ontvangen, of in het geval men werkt, men een loon heeft lager dan het leefloon vermeerderd met 10%). Het bedrag van de installatiepremie is gelijk aan het maandbedrag van het leefloon voor de categorie 'persoon met gezinslast' en is bedoeld om tegemoet te komen in de kosten die gepaard gaan met de installatie in de woning. Er bestaan drie types:

- een installatiepremie voor de begunstigden van het leefloon (o.b.v. artikel 14, § 3, van de wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie);
- een installatiepremie voor wie geen leefloon geniet (o.b.v. artikel 57bis van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn);
- een installatiepremie voor asielzoekers (o.b.v. artikel 5 van het ministerieel besluit van 30 januari 1995 tot regeling van de terugbetaling door de Staat van de kosten van de dienstverlening door de openbare centra voor maatschappelijk welzijn toegekend aan een behoeftige die de Belgische nationaliteit niet bezit en die niet in het bevolkingsregister is ingeschreven).

Tabel HV 8 toont de evolutie van deze drie soorten (de cijfers in het verleden wijken licht af van de vorige editie van het Jaarboek vanwege updates door POD MI met terugwerkende kracht). In 2016 werd een record van 15.271 installatiepremies toegekend. Dat is deels te verklaren door de toename van het aantal erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden. Daarna daalde het aantal, om in 2021 licht toe te nemen. In 2022 was er opnieuw een sterke stijging (+33,4%) omdat Oekraïners met het statuut tijdelijke bescherming ook recht hebben op een installatiepremie wanneer ze onderdak vinden (ook wanneer ze een tijdje bij een gastgezin, vrienden of familie gewoond hebben) (POD MI, 2023).

Tabel HV 8. Jaarlijks aantal thuislozen aan wie een installatiepremie¹ werd toegekend, absolute cijfers en percentages, België & gewesten, 2014-2022.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vlaanderen	4.182	5.357	7.891	6.492	6.221	4.865	4.499	4.820	7.013
Wallonië	3.732	4.273	5.225	4.814	4.850	4.328	3.924	3.905	4.845
Brussel	1.524	1.975	2.155	2.039	1.911	1.605	1.549	1.619	1.938
België	9.438	11.605	15.271	13.345	12.982	10.798	9.972	10.344	13.796

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en eigen berekeningen.

Voor meer informatie

Bruss'Help, Steunpunt thuislozenzorg Brussel, Verenigingstraat 15, 1000 Brussel, telefoon: 02 880 86 89, mail: info@brusshelp.org, website: <https://www.brusshelp.org/index.php/nl/>

Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Telling dak- en thuisloosheid, website: <https://armoede.vlaanderen.be/telling-dak-en-thuisloosheid>

Steunpunt Wonen, p/a HIVA-KU Leuven, Parkstraat 47, bus 5300, 3000 Leuven, website: <https://steunpuntwonen.be/>

POD Maatschappelijke Integratie (POD MI), Administratief Centrum Kruidtuin, Finance Tower, Kruidtuinlaan 50, bus 165, 1000 Brussel, telefoon: 02 508 85 85, mail: vraag@mi-is.be, website: <https://www.mi-is.be>

Wonen in Vlaanderen, Havenlaan 88, bus 40, 1000 Brussel, mail: wonen@vlaanderen.be, website: <https://www.vlaanderen.be/wonen-in-vlaanderen>

9. Gezondheid

Mensen met een lager socio-economisch profiel hebben gemiddeld genomen een zwakere gezondheid dan mensen met een hoger socio-economisch profiel (Bouckaert et al., 2020). De bekendste studies naar ongelijke gezondheid(szorg) steunen op het werk van Sciensano, dat om de vier jaar een nationale gezondheidsenquête organiseert om de gezondheid van de inwoners te evalueren en de voornaamste gezondheidsproblemen en leefgewoonten op te sporen. De resultaten in deze alinea's hebben betrekking op de enquête van 2018 (steekproef van 10.700 Belgen), de resultaten van de enquête 2023 zijn nog niet beschikbaar. Noteer dat tabellen G 1 en G 2 omzichtig geïnterpreteerd moeten worden vanwege de ruime betrouwbaarheidsintervallen bij de opdeling van de Vlaamse bevolking naar sociodemografische kenmerken.

Tabel G 1 presenteert enkele opvallende resultaten voor Vlaanderen, opgedeeld naar onderwijsniveau (een proxy voor sociaaleconomische achtergrond). Om verschillen tussen bevolkingsgroepen goed te kunnen interpreteren, is het nodig om het effect van leeftijd en geslacht te neutraliseren. Daarom rapporteren we de gestandaardiseerde

cijfers na correctie voor leeftijd en geslacht. De ‘subjectieve gezondheid’ is gebaseerd op de inschatting die mensen hebben van hun eigen gezondheid, zowel op het vlak van de fysieke, de geestelijke als de sociale gezondheid. 82,0% van de Vlaamse bevolking (gecorrigeerd cijfer) vindt zijn of haar gezondheid goed tot zeer goed en 18,0% beoordeelt ze als redelijk tot zeer slecht. Er is geen significant verschil tussen de laagst opgeleiden (diploma lager of geen diploma) en diegenen met een secundair diploma (lager of hoger), maar wel tussen de hoogst opgeleiden en de andere groepen. 24,8% van de Vlaamse bevolking heeft een zelfgerapporteerde chronische ziekte of aandoening. Het verschil tussen de laagst opgeleiden (38,0%) en de hoogst opgeleiden (23,3%) is opnieuw groot. 26,5% van de Vlamingen ouder dan vijftien jaar werd in de afgelopen vier weken gehinderd door lichamelijke pijn bij normaal werk. Er zijn opnieuw significante verschillen tussen de hoogst opgeleiden en de andere groepen. De laatste kolom toont het percentage van de bevolking met een zwak niveau van gezondheidsvaardigheden. Dat wil zeggen dat zij over een onvoldoende of beperkt vermogen beschikken om informatie te verkrijgen, verwerken en begrijpen om beslissingen te kunnen nemen omtrent gezondheidszorg, ziektepreventie en gezondheids promotie. Beperkte gezondheidsvaardigheden zijn geassocieerd met hogere morbiditeitscijfers en vroegtijdige sterfte. Mensen met een laag opleidingsniveau hebben significant vaker een zwak niveau van gezondheidsvaardigheden.

Tabel G 1. Percentage van de Vlaamse bevolking (15 jaar en ouder)¹ met een zeer slechte tot redelijke subjectieve gezondheid, een zelfgerapporteerde chronische ziekte of aandoening, dat gehinderd wordt door lichamelijke pijn bij normaal werk of met een zwak niveau van gezondheidsvaardigheden, 2018.

	Slechte (zeer slechte tot redelijke) subjectieve gezondheid	Zelfgerapporteerde chronische ziekte of aandoening	Gehinderd door lichamelijke pijn bij normaal werk	Zwak niveau gezondheidsvaardigheden
Totale bevolking	18,0	24,8	26,5	30,7
Lager/geen diploma	33,7	38,0	42,4	51,0
Lager secundair	28,0	25,9	36,6	39,6
Hoger secundair	22,2	27,7	29,0	35,1
Hoger onderwijs	11,9	23,3	19,3	25,2

1. Correctie voor leeftijd en/of geslacht op basis van logistisch regressiemodel (Belgische bevolking van 2018 als referentie).

Bron: Tafforeau et al. (2019); Van der Heyden & Charafeddine (2019); Drieskens et al. (2019); Charafeddine et al. (2019).

Rekening houdend met de zorgnood blijkt dat mensen met een armoederisico minder gebruikmaken van zorg (bv. een huisarts, specialist of tandarts raadplegen) dan de algemene bevolking, met uitzondering voor spoedeisende zorg. Voorts neemt het risico op onvervulde zorgbehoeften sterk toe bij een (zeer) slechte gezondheid, een chronische aandoening en beperkingen in de dagelijkse activiteiten (Bouckaert et al., 2020).

Een van de verklaringen voor het lagere zorggebruik is de financiële toegankelijkheid van gezondheidszorg. Tabel G 2, op basis van de Gezondheidsenquête, deelt de bevolking in vijf gelijke groepen (kwintielen) in op basis van hun equivalent gezinsinkomen: kwintiel 1 (Q1 in tabel G2) zijn de 20% gezinnen met de laagste inkomens, kwintiel 5 (Q5) zijn de 20% gezinnen met de hoogste inkomens. De eerste kolom toont hoeveel procent van de bevolking in de afgelopen twaalf maanden gezondheidszorg moest uitstellen om financiële redenen. Het gaat dan over medische zorg of een operatie, tandverzorging, de aankoop van geneesmiddelen, een bril of mentale zorg. 8,6% van de 20% armste gezinnen in Vlaanderen stelde in 2018 medische consumptie uit, bij de 20% rijkste gezinnen was dat 0,8%. De tweede kolom toont het aandeel huishoudens dat aangeeft dat uitgaven voor gezondheidszorgen zwaar om te dragen zijn. Er is opnieuw een duidelijk verschil tussen de inkomensgroepen.

Tabel G 2. Huishoudens die medische consumptie hebben moeten uitstellen en huishoudens die aangeven dat uitgaven voor gezondheidszorgen zwaar om te dragen zijn, naar inkomenskwintiel, in %, Vlaanderen, 2018.

	Uitstel medische consumptie	Uitgaven zwaar om te dragen
Q1	8,6	16,0
Q2	4,5	9,4
Q3	4,7	7,4
Q4	1,8	5,6
Q5	0,8	2,4
Totale bevolking	5,0	9,7

1. Correctie voor leeftijd en/of geslacht op basis van logistisch regressiemodel (Belgische bevolking van 2018 als referentie).

Bron: Demarest et al. (2019).

De verplichte ziekteverzekering komt tegemoet in de kosten van veel zorgverstrekingen (raadplegingen, geneesmiddelen, ziekenhuiskosten...). Daarvoor betalen de ziekenfondsen of de Hulpkas voor Ziekte- en Invaliditeitsuitkering een wettelijk bepaald deel van het honorarium terug aan de patiënt. Het deel dat ten laste blijft van de patiënt is het persoonlijke aandeel of remgeld. Voor sommige verstrekingen is geen remgeld verschuldigd. Enkel geneeskundige verstrekingen die voorkomen op de nomenclatuur (lijst met geneeskundige verstrekingen die de ziekteverzekering geheel of gedeeltelijk vergoedt) worden vergoed. Geneesmiddelen zonder voorschrift of supplementen, bijvoorbeeld, vallen daarbuiten en zijn ten laste van de patiënt. Wie een globaal medisch dossier (GMD) heeft bij een huisarts, krijgt een hogere terugbetaling voor een raadpleging van deze arts. In 2018 vertegenwoordigden de eigen betalingen ongeveer 19% van de totale uitgaven voor gezondheidszorg (Bouckaert et al., 2020). De auteurs beschouwen de eigen betalingen als 'verarmend' indien de financiële middelen van het gezin ontoereikend zijn om te voldoen aan zowel noodzakelijke uitgaven voor basisbehoeften (zoals voeding, huisvesting, nutsvoorzieningen) als eigen betalingen. In 2018 had 1,5% van de gezinnen op basis van hun gezinsinkomen te maken met dergelijke verarmende eigen betalingen (Bouckaert et al., 2020). Maertens de Noordhout et al. (2022) stellen

dat de financiële toegankelijkheid van de gezondheidszorg beter moet voor mensen met een chronische aandoening. Zo is het aandeel eigen betalingen in de totale gezondheidsuitgaven van een huishouden minder groot bij chronische patiënten, maar is het niet duidelijk of dit komt doordat de beschermingsmechanismen goed werken of dat het een symptoom is van uitstel of afstel van zorg om financiële redenen.

Er bestaan heel wat maatregelen om de financiële toegankelijkheid van gezondheidszorg te bewaken, maar niet iedereen weet altijd waar hij/zij recht op heeft. Via de 'derdebetalersregeling' moeten patiënten enkel het bedrag van het persoonlijk aandeel betalen (en eventueel een supplement als de zorgverlener niet geconventioneerd is). Het ziekenfonds betaalt de tegemoetkoming van de ziekteverzekering rechtstreeks aan de zorgverlener. De patiënt moet die dus niet eerst voorschieten. De derdebetalersregeling is verplicht voor patiënten die recht hebben op een verhoogde tegemoetkoming en voor specifieke gevallen (zoals raadplegingen op afstand, bepaalde verstrekkingen door tandartsen, ...). Sinds 1 januari 2022 mag de huisarts de derdebetalersregeling ook toepassen voor alle geneeskundige verstrekkingen, ongeacht het statuut van de patiënt. De maximumfactuurregeling biedt de garantie dat gezinnen jaarlijks niet meer voor geneeskundige verzorging hoeven uit te geven dan een maximumbedrag (afhankelijk van het gezinsinkomen). Personen met verhoogde tegemoetkoming hebben recht op de sociale maximumfactuur, zij betalen in 2023 maximaal € 506,79. Volgens Bouckaert et al. (2020) zijn deze beschermingsmaatregelen echter onvoldoende om de toename van onvervulde zorgbehoeften tegen te gaan, ondanks de hoge opname ervan door personen die zorg uitstellen om financiële redenen. Een belangrijke verklaring is dat ze weinig bescherming bieden tegen (ziekenhuis)supplementen. Het Intermutualistisch Agentschap (IMA) becijferde dat in de honderd Belgische algemene en universitaire ziekenhuizen in 2021 in totaal voor 1,32 miljard euro aan remgeld, supplementen en niet-vergoedbare betalingen werd gefactureerd aan patiënten tijdens klassieke en daghospitalisaties. Bijna 70% van dit bedrag betrof supplementen en niet-vergoedbare betalingen (die dus buiten de financiële beschermingsmechanismen vallen), waarvan bijna twee derde ereloon-supplementen (Bruyneel et al., 2023). Er is een reëel risico dat de patiënt wordt geconfronteerd met zeer hoge eigen uitgaven: in 2021 bedroeg de patiëntenfactuur meer dan € 3.000 bij ongeveer 70.000 klassieke verblijven en bij 3.000 daghospitalisaties. Bij 3.885 ziekenhuisopnames overschreed de patiëntenfactuur zelfs € 10.000. Bovendien is er een toename van het aantal dagopnames waarbij de kost ten laste van de patiënt € 1.000 overschrijdt.

De verhoogde tegemoetkoming geeft bepaalde patiënten recht op verhoogde terugbetaling van hun medische kosten. Sommige groepen krijgen het recht automatisch toegekend (bv. rechthebbenden op een leefloon, IGO/GIB, tegemoetkoming voor personen met een handicap). Andere groepen met een laag inkomen moeten eerst een aanvraag indienen bij het ziekenfonds (gepensioneerden, eenoudergezinnen...). Wie zich niet in een van deze situaties bevindt, kan een aanvraag indienen bij het ziekenfonds, mits hij/zij voldoet aan bepaalde inkomensvoorwaarden. Tabel G 3 geeft een overzicht van het aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming in het Vlaamse Gewest. De cijfers zijn vanaf nu afkomstig van de Gemeente- en Stadsmonitor en niet langer van RIZIV, waardoor deze tabel afwijkt van vorige edities van het Jaarboek. Op

1 januari 2023 had 14,6% van de Vlamingen recht op de verhoogde tegemoetkoming. Dit percentage is gestaag blijven stijgen in de loop van de jaren, enerzijds door een aanpassing van de voorwaarden en de inspanningen om mensen het recht te laten opnemen, anderzijds doordat het aandeel mensen met een laag inkomen in de bevolking toenam (Bouckaert et al., 2020). Begin 2020 en 2021 was er sprake van een lichte daling, wellicht als gevolg van de lockdowns en de sluiting van de ziekenfondskantoren. In 2022 en 2023 herstelde de trend zich.

Tabel G 3. Personen met recht op een verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering, absolute cijfers (AC) en aandeel tegenover Vlaamse bevolking, toestand op 1 januari, Vlaams Gewest, 2007-2023.

	AC	%
2007	662.107	10,8
2008	705.851	11,5
2009	721.084	11,6
2010	734.364	11,7
2011	778.611	12,3
2012	807.348	12,7
2013	814.640	12,8
2014	832.238	13,0
2015	864.770	13,4
2016	888.977	13,7
2017	935.392	14,4
2018	947.308	14,5
2019	958.754	14,6
2020	958.545	14,5
2021	936.470	14,1
2022	966.458	14,4
2023	992.057	14,6

Bron: Gemeente- en Stadsmonitor o.b.v. Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid

Voor meer informatie

Intermutualistisch Agentschap (IMA), Bolwerklaan 21 B7, 1210 Brussel, mail: ima-aim@intermut.be,
website: <http://www.ima-aim.be/>

Sciensano, Juliette Wytsmanstraat 14, 1050 Brussel, telefoon: 02 642 51 11, mail: info@sciensano.be,
website: <https://www.sciensano.be/nl>

Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), Galileelaan 5/01, 1210 Brussel,
telefoon: 02 524 97 97, website: <http://www.riziv.fgov.be>

Statistiek Vlaanderen, Havenlaan 88, bus 80, 1000 Brussel, telefoon: 02 553 52 07, website: <http://www.statistiekvlaanderen.be>

10. Maatschappelijke participatie

De SV-bevraging (Statistiek Vlaanderen-bevraging) peilt naar opvattingen, overtuigingen en gedragingen van de bevolking met betrekking tot maatschappelijke en beleidsrelevante thema's, waaronder cultuur- en sportparticipatie en participatie aan het verenigingsleven. Ze wordt verschillende keren per jaar afgenomen bij een steekproef van inwoners van het Vlaamse Gewest van 18 jaar en ouder. Men dient opnieuw in het achterhoofd te houden dat enquêtegegevens gepaard gaan met een zekere foutenmarge. De hier gepresenteerde resultaten zijn gebaseerd op de vijfde editie, die werd afgenomen in het najaar van 2022 (tussen november 2022 en december 2022). 2.183 personen namen deel. De resultaten werden gewogen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, nationaliteit (Belg/niet-Belg) en urbanisatiegraad.

Tabel M 1 geeft weer welk aandeel van de volwassenen actief lid is van een vereniging of deelneemt aan cultuur of sport, naar achtergrondkenmerken.

Actief lidmaatschap van een vereniging gaat om personen die lid zijn van een vereniging en minstens af en toe deelnemen aan de activiteiten van die vereniging. Het kan gaan om een brede waaier, zoals een sportclub, hobbyclub, kunst-, toneel- of muziekvereniging, een socio-culturele vereniging, een vakbond of een organisatie van werkgevers of zelfstandigen, een wijk- of buurtcomité, een jeugdbeweging, natuurvereniging, politieke partij, ... 51% van de volwassen inwoners van het Vlaamse Gewest gaf eind 2022 aan actief lid te zijn van minstens één vereniging. 32% was actief lid van één vereniging, 14% van twee verenigingen en 6% van drie of meer verenigingen. Sportverenigingen zijn het populairst (28%), gevolgd door hobbyverenigingen (8%) en socio-culturele verenigingen (7%), vakbonden en werkgeverorganisaties (6%), verenigingen voor ouderen/gepensioneerden (5%) en kunst-, toneel-, of muziekverenigingen (5%).

Voor cultuurparticipatie wordt bevraagd hoe vaak iemand in de voorbije twaalf maanden participeerde aan een lijst van elf mogelijke activiteiten (waaronder een muziekoptreden, -concert of festival bijwonen, een film in de bioscoop bekijken, een opera, dans- of balletvoorstelling bijwonen, een theater- of toneelvoorstelling, stand-up comedy of musical bijwonen, een museum, tentoonstelling of galerij bezoeken, een bezienswaardig monument of gebouw bezoeken, een boek ontlenen in de bibliotheek, ...). Tabel M 1 presenteert enkel de resultaten voor de participanten, onafhankelijk van de intensiteit en diversiteit van hun deelname aan cultuur. 83% van de volwassen inwoners van het Vlaamse Gewest nam in 2022 deel aan minstens één culturele activiteit. Statistiek Vlaanderen maakt een onderscheid tussen verschillende types participanten: 'kernpubliek' (participeert minstens één keer per maand aan twee van de elf activiteiten) (8% in 2022); 'belangstellende participanten' (nemen minstens één keer per jaar aan drie van de elf activiteiten deel) (54%); 'cultuurpassanten' (nemen minder intensief en divers aan cultuur deel) (21%); en 'non-participanten' (personen die aan geen enkele cultuuractiviteit deelnemen) (17% in 2022). Een bezienswaardig monument of gebouw bezoeken kent de hoogste participatiegraad (65%), gevolgd door het bijwonen van een muziekoptreden, -concert of -festival (60%) en een bezoek aan een museum, tentoonstelling of galerij (56%).

Sportparticipatie betekent dat men minstens één keer per jaar aan sport doet (opnieuw zeer breed gedefinieerd, van wandelen en fietsen tot meer intensieve sporten). 86% van de volwassen inwoners van het Vlaamse Gewest deed in 2022 minstens één keer per jaar aan sport. 59% deed dat minstens wekelijks en 21% (bijna) dagelijks. De meest beoefende sporten waren wandelen (65%) en fietsten (47%), gevolgd door lopen en fitness (beide 15%).

Mannen zijn vaker actief lid van een vereniging dan vrouwen, bij de andere participatievormen is er geen verschil naar geslacht. De groep van 18-34-jarigen is vaker actief lid van een vereniging en doet vaker aan sport dan de andere leeftijdsgroepen. Inzake participatie aan cultuur en sport neemt de oudste groep minder vaak deel. Alleenstaanden zijn het minst vaak actief lid van een vereniging en nemen ook het minst deel aan cultuur en sport. De grootste verschillen naar achtergrondkenmerken zijn te vinden in scholingsgraad en subjectief inkomen: hooggeschoolden en mensen die aangeven dat ze zeer gemakkelijk rondkomen, zijn vaker actief lid van een vereniging en nemen meer deel aan cultuur en sport dan laaggeschoolden of mensen die moeilijk rondkomen.

Tabel M 1. Actief lidmaatschap van een vereniging, deelname aan cultuur of sport (in %), naar geslacht, leeftijd, huishoudpositie, opleidingsniveau en subjectief inkomen, Vlaams Gewest, eind 2022.

	Vereniging	Cultuur	Sport
Totaal	51	83	86
Man	55	83	87
Vrouw	47	83	86
18-34 jaar	54	90	95
35-49 jaar	49	91	91
50-64 jaar	51	82	87
65 jaar en ouder	49	68	74
Woont alleen	47	74	76
Met partner zonder kinderen	52	79	83
Met partner en kind(eren)	52	91	93
Niet partner, wel met kind(eren)	48	81	82
Woont bij ouders	57	95	93
Laaggeschoold ¹	37	65	75
Middengeschoold ¹	51	84	88
Hooggeschoold ¹	61	94	92
(Zeer) moeilijk rondkomen ²	36	70	77
Eerder moeilijk rondkomen ²	47	86	86
Eerder gemakkelijk rondkomen ²	58	87	91
Gemakkelijk rondkomen ²	63	90	89
Zeer gemakkelijk rondkomen ²	63	95	91
Weet niet/geen antwoord ²	35	68	86

1. Laaggeschoolden: zonder diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs; middengeschoolden: hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma post-secundair niet-hoger onderwijs; hooggeschoolden: diploma hoger of universitair onderwijs.

2. Antwoord op de vraag: in welke mate kan uw gezin rondkomen met het beschikbare inkomen?

Bron: Statistiek Vlaanderen o.b.v. SV-bevraging.

Voor meer informatie

Statistiek Vlaanderen, Havenlaan 88, bus 80, 1000 Brussel, telefoon: 02 553 52 07, website: <http://www.statistiekvlaanderen.be>

11. Voedselbedeling

De Belgische Federatie van Voedselbanken (BFVB) vertegenwoordigt negen regionale voedselbanken. Die zijn verantwoordelijk voor de logistieke herverdeling van levensmiddelen aan lokale aangesloten verenigingen (676 in 2022, een record). In 2022 werden maandelijks gemiddeld 193.344 personen geholpen. Tussen januari en december 2022 nam dat aantal toe van 177.238 tot 209.450 (+18,2%), in december betrof het 1,8% van de Belgische bevolking. De sterke toename van de energie- en voedselprijzen is een van de oorzaken van die stijging. Ongeveer vier op de tien van de begunstigden zijn jonger dan 24 jaar. Ruim één op de vier is een alleenstaande ouder, onder wie ongeveer 75% vrouwen.

In 2022 werd 23.036 ton aan voedsel en hygiëneproducten verdeeld, een vergelijkbaar volume met het jaar voordien. De totale handelswaarde van de verdeelde producten komt overeen met ongeveer 86,5 miljoen euro (BFVB, 2023). Het volume overschotten van de voedingsindustrie nam af met 8%, maar dit kon worden opgevangen door een verhoogd volume producten van het Fonds voor Europese hulp aan de meest behoeftigen (FEAD), uitzonderlijke aankopen en een gestegen volume onverkochte levensmiddelen ontvangen van de distributiesector. Het verhoogde volume van FEAD kan worden verklaard door de verhoging met ongeveer 50% van het aankoopbudget met extra middelen vanuit het REACT EU Programma. Voor 2023 zal ook een beroep gedaan kunnen worden op een bijkomend budget van dit programma. De BFVB (2023) is echter ongerust omdat de Belgische overheid in het kader van de nieuwe Europese begroting ESF+ ongeveer een halvering van het budget plant in vergelijking met 2022 en 2023.

Volgens de Belgische Federatie van Voedselbanken (2023) zorgde de toename van het aantal begunstigden en de stagnatie van de aanvoer van producten ervoor dat het gemiddeld ontvangen aantal kilogram voedsel per begunstigde daalde van 125 naar 110 kg op jaarbasis.

Tabel V 1. Voedselhulp in België, 2005, 2010-2022.

Jaar	Ingezamelde hoeveelheid (in ton)	Aantal aangesloten verenigingen	Aantal begunstigde hulpbehoevenden (december)	Jaarlijkse groei begunstigten (%)	% in bevolking
2005	8.370	654	106.500	-	1,0
2010	10.675	626	115.016	+8,0	1,1
2011	13.455	629	117.440	+2,1	1,1
2012	14.228	624	120.799	+2,9	1,1
2013	11.828	614	122.135	+1,1	1,1
2014	13.154	622	130.030	+6,5	1,2
2015	12.976	629	138.557	+6,6	1,2
2016	15.094	626	143.287	+3,4	1,3
2017	16.488	641	157.151	+9,7	1,4
2018	15.351	623	159.081	+1,2	1,4
2019	17.936	618	168.476	+4,3	1,5
2020	22.013	631	175.402	+5,7	1,5
2021	22.229	654	177.238	+1,0	1,5
2022	23.036	676	209.450	+18,2	1,8

Bron: Belgische Federatie van Voedselbanken en eigen berekeningen.

Voor meer informatie

Belgische Federatie van Voedselbanken vzw, Steenweg op Zellik, 12, bus 7, 1082 Brussel, telefoon: 02 559 11 10, mail: info@foodbanks.be, website: <https://www.foodbanks.be/nl/index.html>

Referenties

- Agentschap Opgroeien. (2023a). *Gezinsinkomen en (kans)armoede*. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/cijfers-en-publicaties/gezinsinkomen-en-kansarmoede>
- Agentschap Opgroeien. (2023b). *Groeipakket, cijfers op maat*. Geraadpleegd via <https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/groeipakket#toc-evolutie-aantal-kinderen-met-een-schooltoeslag>
- Agentschap Wonen Vlaanderen. (2023). *Jaarverslag 2022 Wonen-Vlaanderen*. Geraadpleegd via <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/56160>
- Belgische Federatie van Voedselbanken. (BFVB). (2023). *Jaarverslag 2022*. BFVB.
- Bouckaert, N., Maertens De Noordhout, C., & Van De Voorde, C. (2020). *De performantie van het Belgische gezondheidssysteem: evaluatie van de billijkheid*. Synthese, KCE report 334A. Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE).
- Bruyneel, L., Kestens, W., De Wolf, F., Di Zinno, T., Dolphens, M., & Landtmeters, B. (2023). *IMA ziekenhuisbarometer. Inventaris van aan patiënten gefactureerde bedragen voor verblijven in*

- algemene en universitaire ziekenhuizen. IMA Intermutualistisch Agentschap. Geraadpleegd via https://www.ima-aim.be/IMG/pdf/ziekenhuisbarometer_ima_2021_-_nl.pdf
- Charafeddine, R., Demarest, S., & Berete, F. (2019). *Gezondheidsenquête 2018: gezondheidsvaardigheden*. Sciensano, www.gezondheidsenquête.be
- Coene, J. (2022). Armoede en sociale uitsluiting ontcijferd. In J. Coene, T. Ghys, B. Hubeau, S. Marchal, P. Raeymaeckers, R. Remmen, W. Vandenhole, G. Van Hecken, & L. Van Praag (red.), *Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2022*. Acco.
- Dataplatform Departement Werk en Sociale Economie. (2023). *Jaarrapport Sociale Economie*. Geraadpleegd via <https://opendata.wse.vlaanderen.be/pages/jr-socialeconomie/>
- De Leebeek, K., De Norre, J., & Groenez, S. (2019a). *Studiekosten in het buitengewoon lager onderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- De Leebeek, K., De Norre, J., & Groenez, S. (2019b). *Studiekosten in het buitengewoon secundair onderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- De Leebeek, K., De Norre, J., Groenez, S., & Havermans, N. (2020). *Studiekosten in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Demarest, S., Charafeddine, R., Drieskens, S., & Berete, F. (2019). *Gezondheidsenquête 2018: financiële toegankelijkheid van gezondheidszorgen*. Sciensano, www.gezondheidsenquête.be
- De Norre, J., De Leebeek, K., & Havermans, N. (2020). *Studiekosten in het hoger onderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- De Norre, J., & Groenez, S. (2019). *Omvang en samenstelling van de studiekosten in het deeltijds beroepssecundair onderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- De Norre, J., Havermans, N., & Groenez, S. (2019). *Studiekosten in eerste graad van het secundair onderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- De Sola Perea, M., & Van Belle, L. (2022). Early results of the fourth wave of the Belgian Household Finance and Consumption Survey. *NBB Economic Review*, 2022(9). National Bank of Belgium. Geraadpleegd via https://www.nbb.be/doc/ts/publications/economicreview/2022/ecorevi2022_h9.pdf
- Drieskens, S., Charafeddine, R., & Van der Heyden, J. (2019). *Gezondheidsenquête 2018: lichamelijke pijn*. Sciensano, www.gezondheidsenquête.be
- Europese Commissie. (2021, 4 maart). *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's. Het actieplan voor de Europese pijler van sociale rechten*, COM(2021) 102 final. Geraadpleegd via https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b7c08d86-7cd5-11eb-9ac9-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF
- FOD Sociale Zekerheid. (2023). *De doelmatigheid van de sociale minima*. Geraadpleegd via <https://socialsecurity.belgium.be/nl/cijfers-van-sociale-bescherming/cijfers-de-kijker/de-doelmatigheid-van-de-sociale-minima>
- Havermans, N., De Norre, J., & Groenez, S. (2019). *Studiekosten in het basisonderwijs*. Steunpunt Onderwijsonderzoek.
- Hermans, K., & Italiano, P. (2021). *Telling dak- en thuisloosheid: globaal rapport*. Koning Boudewijnstichting.
- Hermans, K., Wagener, M., Demaerschalk, E., De Moor, N., Emmanuel, N., Mertens, N., & Vermeir, E. (2022). *Telling dak- en thuisloosheid: globaal rapport 2021*. Koning Boudewijnstichting.
- Hermans, K., Wagener, M., Demaerschalk, E., De Moor, N., & Mertens, N. (2023). *Telling dak- en thuisloosheid: globaal rapport 2022*. Koning Boudewijnstichting.
- Heylen, K., & Vanderstraeten, L. (2019). *Wonen in Vlaanderen anno 2018*. Steunpunt Wonen.
- Household Finance and Consumption Network. (HFCN). (2023). *Household Finance and Consumption Survey: Results from the 2021 wave*. ECB Statistics Paper Series, 46. Geraadpleegd via <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpsps/ecb.sps46~3563bc9f03.en.pdf?0a1159f78d18c469a8cd9348bada56b9>

- Maertens de Noordhout, C., Devos, C., Adriaenssens, J., Bouckaert, N., Ricour, C., & Gerken, S. (2022). Evaluatie van de performantie van het gezondheidssysteem: zorg voor mensen met een chronische aandoening. KCE Reports 352A. Health Services Research (HSR). Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE).
- Nationale Bank van België. (2021). *Centrale voor Kredieten aan Particulieren, Statistieken 2020*.
- Nationale Bank van België. (2022). *Centrale voor Kredieten aan Particulieren, Statistieken 2021*.
- Nationale Bank van België. (2023). *Centrale voor Kredieten aan Particulieren, Statistieken 2022*.
- Paquot, L. (2023). *Dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (7de ed., 8 november 2022)*. Bruss'Help.
- POD Maatschappelijke Integratie. (2020). *Statistisch verslag, 26*. POD MI.
- POD Maatschappelijke Integratie. (2022). *De sociale impact op de OCMW's en hun doelpubliek: een terugblik op de coronacrisis (2020-2021)*. Geraadpleegd via <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/de-sociale-impact-op-de-ocmws-en-hun-doelpubliek-een-terugblik-op>
- POD Maatschappelijke Integratie. (2023). *Oekraïne FAQ*. Geraadpleegd via <https://www.mi-is.be/nl/themas/maatschappelijke-hulp/vreemdelingen/oekraïne>
- Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. (RVA). (2021). *De RVA in 2020. Volume 2: indicatoren van de arbeidsmarkt en evolutie van de uitkeringen*.
- Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. (RVA). (2022). *De RVA in 2021. Volume 2: indicatoren van de arbeidsmarkt en evolutie van de uitkeringen*.
- Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. (RVA). (2023). *De RVA in 2022. Volume 2: indicatoren van de arbeidsmarkt en evolutie van de uitkeringen*.
- SAM vzw. (2019). *Cijfers en profielgegevens van de Vlaamse huishoudens in budget- en/of schuldhelpverlening anno 2018*. Onderzoeksrapport. SAM- Steunpunt Mens en Samenleving.
- SAM vzw. (2022a). *Vlaamse gezinnen in budget- en/of schuldhelpverlening. Cijfergegevens 2018- 2021*. SAM- Steunpunt Mens en Samenleving.
- SAM vzw. (2022b). *Onderzoek naar de daling van de basisregistratiegegevens bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen, periode 2016-2019*. SAM- Steunpunt Mens en Samenleving.
- Statbel. (2020). *Technische nota- hervorming SILC 2019*. Geraadpleegd via https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen %20en %20 levensomstandigheden/10.7.2%20Privation %20mat %C3%Agrielle/Technische %20nota %20-%20hervorming_NL.pdf
- Statbel. (2021a). *Quality Report Belgian SILC 2020*. Geraadpleegd via https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen %20en %20 levensomstandigheden/10.7.1%20Armoederisico/Plus/BE_QualityReport_2020.pdf
- Statbel. (2021b). *Module schuldenlast en levensstandaard*. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting#figures>
- Statbel. (2022a). *Armoederisico's in 2021*. Geraadpleegd via <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/armoederisicos-2021>
- Statistiek Vlaanderen. (2023). *Schooltoeslag*. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/onderwijs-en-vorming/schooltoeslag>
- Tafforeau, J., Drieskens, S., Charafeddine, R., & Van der Heyden, J. (2019). *Gezondheidsenquête 2018: subjectieve gezondheid*. Sciensano, www.gezondheidsenquête.be
- Universiteit Gent, Vakgroep Onderwijskunde. (z.d.). *Leesvaardigheid van 15-jarigen. Vlaams rapport PISA 2018*. Universiteit Gent. Geraadpleegd via <https://www.pisa.ugent.be/uploads/files/Vlaamse-resultaten-PISA-2018.pdf>
- Van der Heyden, J., & Charafeddine, R. (2019). *Gezondheidsenquête 2018: chronische ziekten en aandoeningen*. Sciensano, www.gezondheidsenquête.be

- Van Haarlem, A., Coene, J., & Lusyne, P. (2011). De superdiversiteit van armoede en sociale uitsluiting. In D. Dierckx, J. Vranken, J. Coene, & A. Van Haarlem (red.), *Armoede en sociale uitsluiting, Jaarboek 2011*. Acco.
- Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding. (VDAB). (2023). *Schoolverlatersrapport- editie 2023*. Geraadpleegd via <https://www.vdab.be/trends/schoolverlatersrapport>
- Vlaamse Milieumaatschappij. (VMM). (2022). *Statistieken. Toepassing algemeen waterverkoopreglement- drinkwater, jaar 2021*.
- Vlaamse Regering. (2021). Nota van de Vlaamse Regering ingediend door viceminister-president Ben Weyts: Visienota Edusprong. Van achterstand naar voorsprong. Plan voor een kwalitatief versterkt volwassenenonderwijs in uitvoering van het relanceplan Vlaamse Veerkracht, 647 (2020-2021)- Nr. 1 ingediend op 15 februari 2021.
- Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt. (VREG). (2023). *Sociaal rapport. Sociale statistieken over huishoudelijke afnemers 2022*.
- Wonen in Vlaanderen. (2023). *Sociaal woonbeleid. Cijfers*. Geraadpleegd via <https://www.vlaanderen.be/sociaal-woonbeleid/cijfers>

Noten

1. Veel dank aan Annelies De Schrijver voor het aanleveren van de gegevens.
2. Zie <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>